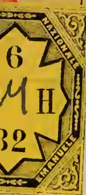
Biografia Ital.

NAZIONALE
EMANUELE
6
MH
32

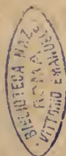
M. TVLLII CICERONIS HISTORIA, PER CONSVLES

descripta, & in annos LXIV distincta, per Franc. Fabricium Marcoduranum.

Ad Illustrem Comitem à Noua Aquila & Moers.

Editio Secunda.

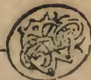

COLONIAE,

Apud Maternum Cholinum.

M. D. LXX.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest. ad decennium.

Io. dominici de Sinibaldis.

Franc: Fabritius Marcoduro in Colonien
si agro natus, literator insigis, qui secundum
Sebastianum Corradum Regiensem histo
riam Ciceronis maxime illustrauit, et An
no 1573. Dusseldorpii, ubi docebat deb
itum naturę persoluit.

Thuan: lib: 56 Histor:

ILLVSTRI ET GENEROSO COMITI D. HERMANNO A NOVA AQVILA ET Moers; domino in Betbur, &c. domino suo clementiss.

Franciscus Fabricius Marcoduranus S. D.

Eteri consuetudine institutoq; maiorum sit, Comes Illustris, vt, qui scripta sua in apertum referunt, ea magnis & illustribus viris inscripta & dicata emittant. Sic Plinij de naturali historia libri in Titi, Plutarchi Apophthegmata in Traiani, Oppieni ἁλιευτικὰ in Antonini Imperatoris nomine iam olim apparuerunt, atque vt hæc doctorum virorum monumenta Principum illorum splendore etiam num ornantur: sic eorum nomen vicissim

horum lumine illuſtratur. neque enim Muſæ ingratæ eſſe, aut beneficij immemores conſueuerunt:ſed patronis ſuis & bene meritis gratiam cumulatè perſoluunt. Bene autem de illis merentur, non ſolum qui ipſi res memoria dignas ſcriptis mandant, verum etiam qui alios ad promouenda bonarum artium ſtudia præmijs & honoribus excitant.Qua in re tua, Illuſtris Comes, fama ſic lucet, vt non qui eam celebret, aſſentator; ſed qui non celebret, maleuolus ſit exiſtimandus. Dedit hoc tibi natura, vt benignè facere omnibus velis: fortuna, vt poſsis:doctrina, vt ad eos iuuandos & ornandos, qui ſe illis artibus, in quibus ipſe excellis, dedidere, ſtudium tuum libentiſsime cōferas. Hæc in ceteris laudibus, quæ tibi cum ab alijs permultis, tum à litteratorum natione potiſsimum contribuuntur, familiam ducit.nec immerito.etenim ſi rectè à veteribus vſurpatum eſt, ho-

mines ad deos nulla re propius accedere, quàm bene merendo; certe, quò latius virtus hæc diffunditur, eò illustriorem maioremque illam & esse, & haberi, necesse est. Quis vero est, qui fructum eius liberalitatis, qua eruditi & studiosi litterarum subleuantur, non ad eos tantum, quibus benigne fit, pertinere, sed & inde latius serpere, atque adeo ad vniuersum genus hominum manare, non intelligat? Ego quidem, etsi libenter agnosco & fateor, ingenium in me admodum esse exiguum, natura tamen, qua duce ad litterarum studium accessi, incitor & impellor, vt, si quid in me est facultatis, quotidianis studijs & vigilijs partum, id foras emanare, communique vtilitati inseruire velim. cuius rei documenta cum superioribus annis in Lysia, Plutarcho, Orosio, Terentio & Cicerone dedissem: hoc tempore me operam eloquentiæ & linguæ latinæ studiosis

non inutilem nauaturum putaui, si Ciceronis historiam, quam aliquot annis collectam domi asseruabam, illustri tui nominis titulo cohonestatam emitterem. Et si vero non est modestiæ meæ, de hoc labore gloriosius quicquam prædicare: hoc tamen dicere hic apud te, Comes Illustris, non dubitabo: me, cum viderem ceterorum scripta, quæ de Ciceronis vita sunt in manibus, & absque temporum distinctione leguntur, quasi tabulas bene pictas lumine carere, historiam illius à die natali exorsum ad supremum vsque vitæ diem ita pertexuisse, vt Fastos Consulares secutus, eam in annos LXIV digesserim. qua ratione effectum est, vt non solum in Rhetoricis & Philosophicis libris, verum etiam in epistolis fere omnibus singula ad ea tempora, quibus à Cicerone scripta sunt, reuocarim. In Orationibus vero me operæpretium facturum, & lectoris

gra-

gratiam initurum putaui, ſi non tantum annos, quibus habitæ ſunt, indicarem, ſed & argumenta verbis paucis, & tamen perſpicuis demonſtrarem. Quarum rerum lectionem cum tibi pro ſingulari amore, quo litteras litteratosq; omnes complecteris & foues, non ingratam fore ſperarem, facere non potui, quin hunc librum cum Illuſtri nominis tui inſcriptione diuulgarem. Quod ſi tu quoq; recte factum iudicaueris, tuaq; beneuolentia comprobaueris, facilior curſus in ijs deinceps erit, quæ in optimis vtriuſq; linguæ ſcriptoribus partim inchoata, partim affecta habemus. Tuæ certe benignitatis aura proſequente fiet, vt induſtria noſtra difficultates illas, quibus ſæpe retardari ſolet, facile euadat. Vale. Duſſeldorpij Idibus Septem. Anno à Chriſto nato M. D. LXIX.

FRANCISCVS FABRICIVS MARCODVRANVS LECTORIS.

VM variæ sint voluntates eorum, qui se ad scribendum applicāt, omnes in eo laudandos puto, quod sua industria & labore, dum studiosos discendi non modo viui ac præsentes, sed & post mortem litterarum monumentis erudire volunt, non paucis quibusdam, sed vniuerso hominum generi, quantum in ipsis est, prodesse student. neque enim artes vllas, quibus exculti homines à feritate ad mansuedinem transferuntur, haberemus, nisi singulari dei optimi maximi beneficio, & primis temporibus illis, quibus rerum bonarum quasi lumina accensa fuerunt, extitissent, qui eas vtiliter ad hominum vitam inuentas litteris consignarent; & Patrum nostrorum memoria, cum bonæ disciplinæ omnes crassis occultatæ & circumfusæ tenebris latebant, fuissent, qui eas in lucem reuocarent, & non tam ab obliuione, quàm ab interitu sempiterno vindicarent; & hac denique ætate essent,

qui

qui olim inuentas, et post longam intermissionem reuocatas artes in veterem dignitatem restituerent, atque ad summam elegantiam perpolirent. Quorum industria curriculum quando in iisdem rebus nunquam elaboratur, sed diuersis studiis homines semper ducuntur, vt in sensibus alios dulcia, alios subamara delectare videmus: eorum ego studium optime poni, maximosque fructus efferre censeo, qui in veterum scriptorum monumentis illustrandis omnem operam, curam & diligentiam consumunt. Cum enim constet, in promptuque sit, studiorum nostrorum hunc finem esse, vt & pectus maximarum rerum varietate, sapientissimisque pręceptis compleamus, & linguam lectissimorum verborum copia ad sensa mentis rectè ornateq; enuntianda instruamus: non puto quenquam tam vecordem esse, qui hæc aut in Phocidis Parnaso, aut in Bœotiæ Helicone à Musis, quarum illic domicilia esse dicuntur, petenda existimet. In veterum græcorum & latinorum scriptis sunt fontes illi, vnde non solum vtriusque linguæ cognitio, sed & omnium rerum bonarum scientia est haurienda. ex horum vbertate quicquid apud posteros boni est, quod commendationem habeat, emanauit. hinc illa ceu riuulorum facta deductio est. Quapropter qui fontes hos longe liquidissimos, vnde non solum

purius, sed & affluentius multo, quàm è riuis, hauritur, vepribus & dumetis septos atque interclusos purgant & aperiunt, næ illi de vniuersa natione eorum, qui non modo litterati esse, sed et verè sapere volunt, merentur optime. Sed vt in agricultura labor, qui fertili agro impenditur, fructuosior est eo, qui in minus bono, aut etiam sterili ponitur: sic, cum neque scriptorum eadem sit bonitas, neque vtilitatis, quæ ex illis capitur, paria momenta inueniantur; certe, quò scriptor excellentior atque vberior est, eò studij, quod in eum confertur, maior & præstantia, & vtilitas erit. Etsi vero suam cuique laudem tribuere libenter soleo, nec est meum, qui ingenio admodum exiguo, & iudicio pertenui sum, temere de veterum scriptis pronuntiare: quia tamen viris summo ingenio, iudicioquè acerrimo præditis ita non solum hoc tempore, sed & iam olim persuasum esse video, M. Tullium Ciceronem in omni doctrinæ genere, & eloquentiæ laude tantum præstare, vt post homines natos eiusmodi nemo, apud Latinos quidem certe, vnquam fuerit, his etiam temporibus talis nullus inueniatur, nec in posterum tanta excellentia in quoquam sperari posse videatur: ab horum virorum iudicio discrepare, mihi nefas esse arbitror. Quare cum Ciceronis immortalis ingenij sit beatissima vbertas, vt

Quin-

Quinctiliani verbis vtar, eiusq; libri sint non modo linguæ latinæ & eloquentiæ, verùm etiam rerum innumerabilium thesauri copiosissimi, qui vel aureum illud flumen, cum inimica vetustatis iniuria, tum imperitorum hominum incuria fœdatum & impeditum quasi retandum suscipiunt, vel abditos in eius libris thesauros commonstrant & patefaciunt, eorum laborem optime impendi, fructuosissimumq; esse cum semper iudicassem, hoc tempore manifesto comperio. Lumen vero historiæ tam necessarium ad huius rei partes sustinendas animaduerti, vt qui illo destituti ad Ciceronis explicationem aggrediuntur, eos non tantum scripta illius nihil illustrare, sed & locis non admodum obscuris, tanquam in crassissimis tenebris, fœdissimè labi videam. & iure quidem. etenim cum historia sit, vt verissimè à Tullio ipso dictum est, lux veritatis, & nuntia vetustatis: fieri non potest, vt sine eius cognitione veritatem rerum vetustarum, & à nostra memoria remotarum (cuiusmodi sunt ea omnia, quæ interpretis operam in Ciceronis scriptis requirunt) quisquam perspiciat, nedum alijs patefacere atque enodare posit. Contra qui à memoria temporum, hominum, rerumq; gestarum instructi ad summi Oratoris interpretationem accesserunt, hi mirabiles vtilitatis fructus studiosis attulerunt.

Nec

Nec alia causa est, cur exiguis fragmentis explicationum Pediani in paucas orationes Ciceronis magnam molem Commentariorum præponderari comperiamus, nisi quod in illis commemoratio antiquitatis est perpetua, in hac res veteres nunquam fere attinguntur. Sed de interpretandi ratione sententiam nostram in præfatione Commentarij in Ligarianam superiore anno exposuimus: nunc de huius libri instituto aliquid dicendum.

De vita Ciceronis Tullium Tironem, & Cornelium Nepotem libros scripsisse ac reliquisse, testes locupletes sunt Asconius & Gellius. Inuenitur præterea, in vetusto libro de viris illustribus vita Ciceronis breuiter comprehensa, quam Plutarchus copiosius conscriptam in Parallela sua inclusit. Eam Leonardus Arretinus cum è græco in latinum conuertere cœpisset, atque animaduerteret, Plutarchum multa, vt ipse ait, prætermittere, quæ ad summi viri splendorem vel maxime pertinerent, Plutarcho, eiusq; interpretatione omissa, quæ vel apud latinos, vel apud græcos de vita, moribus, & rebus gestis Ciceronis legerat, plenius, nõ vt interpres, sed arbitratu suo descripsit. Hic Arretini libellus quasi è Plutarcho expressus in manibus vsque eo fuit, donec Achilles Bochius ex græco bono latinum fecit non omnino bonum. qui simulac græca intellige-

re

re cœpi displicuit, feciq́ aliquot annis vota, vt melior, interpretatio, quæ Cicerone & Plutarcho digna esset, prodiret. Sed cum optando nihil me consequi viderem, haud secus ac si vota nuncupassem, non fecissem, ea pro tenui mea facultate & copia mihi persoluenda esse duxi. Itaque ex Plutarcho vitam Ciceronis ita, vt ab eo scripta fuit, statim conuerti, & quicquid ab alys vtriusque linguæ scriptoribus, quod cum illis aut conueniret, aut discreparet, de Cicerone memoriæ proditum notaueram, in Annotationes conieci: quibus illa etiam comprehendi, quæ à Plutarcho in præteritis relicta erant. Exyt tum Ciceronis vita ex ipsius libris potissimum collecta, nec ineleganter conscripta à Christophoro Preys Pannonio. cumq́ iam illud, quod ego confeceram, typographo daturus essem, ecce tibi affertur Egnatius Sebastiani Corradi: cuius accuratam diligentiam ita probaui & amplexus sum, vt meo labore studiosis litterarum opus non esse æquissimo animo paterer. nec fore vnquam putaui, vt eum quisquam requireret, cum præsertim non ita multo post Ciceronianus Petri Rami (cui me Lutetiæ Parisiorum operam dedisse nō pœnitet) subsecutus esset. Relicta igitur historia M. Ciceronis, vacuo à quotidianis prælectionibus tempore, cuius per quam exigua facultas nobis datur, alias res agere cœpi. Sed fecit tandem

dem non solum ardens desiderium studiosæ iuuentutis, verum etiam grauis auctoritas magnorum virorum, qui me historiam Ciceronis alia & commodiore, vt ipsi iudicabant, ratione tractasse, quàm ceteros, cognouerant, vt vererer, ne diutius eam deberem, bonum nomen non existimarer. Cum autem historiam hanc opinione gratiorem omnibus accidisse cognouissem. ita vt breui tempore ex magna multitudine exemplorum nulla superesse librarius diceret; librum ab initio recognoscere, ac nonnulla, quæ in mentem veniebant, addere cœpi. est enim ea ratio horũ Commentariorum, vt in ijs dies semper aliquid afferat quod cumuli loco accedat. multa etiam sunt, quæ posterioribus cogitationibus limentur politius, ad quam rem cum nunc in tanta librarij festinatione vacui temporis satis non habeam, si quid requiretur, alio tempore, modo vita suppeditet, sarcietur. Placet enim Hesiodum illud in ijs, quæ à deo vtenda accepimus, vt ea maiore mensura indies reddamus. Vale, lector, & Quintiliani illud memineris:

Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit.

KARO-

KAROLVS VTENHOVIVS
F. G. FRANC. FABRICIO Marcodurano.

FAbricios celebrant ueterum monumenta Sophorum,
Hisq́; parem tribuunt cum grauitate fidem.
Te grauitas, te cana fides, uirtutis auitæ
Semina, doctrinæ concelebratq́; decus.
Adde quòd & Latiæ, Graiæq́; peritia linguæ
Pæne uel antiquis te facit esse parem.
Denique Fabricios reliquis cùm dotibus æques,
Fabricios alijs laudibus exsuperas:
Scilicet historias fabricãdi, (atq; hinc Faber audis)
Quodq́; rei caput est, Relligione pia.
Hinc quoque Fabricia nomen de gente uetusta
Impositum meritis auguror esse tuis.

M. TVLLII CICERONIS HISTORIA, PER CONSVLES DESCRIPTA, ET IN ANNOS LXIV. distincta, per Franc. Fabricium Marcoduranum.

M. TVLLIVS. M. F M. N. COR. CICERO.

Hoc modo Orator noster, cuius historiam descripturi sumus, Romanorum more nominatur. atque hæc singula primùm explicabimus. M. id est Marcus, prænomen eius est, quod à patre, maximus natu filius de more habuit. TVLLIVS, proprium & gentile eiusdem nomen est: fuit enim è Tullia gente antiquissima, lib. 2 de legibus Patrem Ciceronis ex regio Volscorum genere fuisse, in Eusebij Chronicis legimus. & Plutarchus scribit, nonnullos eius genus referre ad Tullum Attium, nobilem Volscorum regem. Hinc Silius Italicus libro octauo:

Tullius æratas raptabat in agmina turmas,

Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto:
Indole pro h quanta iuuenis, quantumq́ daturus
Ausonia populis ventura in sacula ciuem.
Ille super Gangem, super exauditus & Indos
Implebit terras voce & furialia bella
Fulmine compescet linguæ, nec deinde relinquet
Par decus eloquij cuiquam sperare nepotum.

M. F. Marci filius. habuit enim Cicero nostèr patrem M. Tullium, qui cum esset infirma valetudine, in Arpinati villa fere ætatem egit in litteris, lib. 2. de legib. Eum fulloniam fecisse, ac vites oleasque semper coluisse, Q. Calenus in maledica oratione apud Dionem lib. 46. ait. Patrem hunc Cicero in petitione Consulatus, annos iam natus XLIII, amisit, vt Asconius scribit. vide epist. 5. lib. 1. Att.

M. N. Marci nepos. nam & auus eius M. Tullius Cicero nominatus fuit, eoque viuo se natum ait lib. 2. de legibus. De eodem lib. 3. ita scribit, Et auus quidem nôster singulari virtute in hoc municipio, quoad vixit, restitit M. Gratidio, cuius in matrimonio sororem, auiam nostram, habebat, ferenti legem tabellariam. Is quoque est, de quo Cæsar lib. 2. de Oratore, M. Cicero, inquit, senex, huius viri optimi, nostri familiaris pater, nostros homi-

homines similes esse Syrorum venalium dicebat: vt quisque optime græcè sciret, ita esse nequissimum. COR. Cornelia nomen est tribus, ablatiui casus, vt sit, ex Cornelia. ex tribubus autem XXXV ali- quam necesse erat, cuiuscunque ordinis esset, ciuis Romanus obtineret. atque à tribu, in qua censebantur, ciues etiam significabantur, Asconius in Verrinam secundam. Cicero autem cum reliquis Arpinatibus in tribu Cornelia censebatur, Liuius libr. 38.

CICERO. Cicerones à cicere appellatos fuisse satis constat: itaque dictum esse illum, qui primus hoc nomen inuenit, à nasi figura, auctor est Plutarchus. Apud Priscianum quoque Grammaticum libr. 2. legitur, eum, qui primus hoc nomen habuit, ab habitu faciei nominatum esse. Plinius verò lib. 18. cap. 3. ait, Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum cognomina prima inde esse, vt quisque aliquod optime genus sereret.

Anno post Romam conditam DCXLVII,
ante Christum natum CIII,
Consules fuerunt,

Q. SERVILIVS CAEPIO, C. ATILIVS SERRANVS.

HIS Consulibus ante diem III. No-
nas Ianuarij M. Cicero natus est, Gel
lius lib. 15. cap. 28. His quoque Consuli-
bus, quibus L. Crassus legem Seruiliam
suaserit, se natum esse, ipse Cicero in Bru-
to scribit. Idem III. Non. Ianua. natalem
suum vocat epist. 5. lib. 7. & epist. 41. lib. 13.
ad Att. Verba Plutarchi sine causa in dubiũ
vocãtur: qui de Ciceronis natali ita scribit,
τεχθῆναι δὲ κικέρωνα λέγουσιν ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων
καλανδῶν. id est, Editum in lucem Cicero-
nem ferunt tertio die Kalendarum noua-
rum, siue, post diem tertium Kalendarum
Ianuarij. quo genere loquendi non quar-
tus, sed tertius dies Ianuarij significatur,
vt sit tertio die post Kalendas, connumera
tis ipsis Kalẽdis. Sic Liuius lib. 30. ait, Han
nibalem post sextum decimum annum ex
Italia decessisse: qui venit in Italiam anno,
vt Liuius numerat, ab V. C. DXXXII. de-
cessit anno DXLVII. Recte igitur Paul-
lus Iurisc. in L. Anniculus. D. de verb. si-
gnif. Ante diem decimum Kalendarum,
post diem decimum Kalendarum, neutro,
inquit, sermone vndecim dies significan-
tur. Sic enim legendum ex Pandectis Flo-
rentinis, non, vtroque sermone: vt perpe-
ram Alciatus, Budæus, Valla & Corradus

lege-

legerunt. Apud Plutarchum omnem dubitationem tollit id quod ſequitur: ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. id eſt, quo die nunc magiſtratus pro Principe faciunt, & vota nuncupãt. de quo die Caius in L. Si caluitur. D. de verb. ſignific. Poſt Kalendas Ianuarias die tertio pro ſalute Principis vota ſuſcipiuntur. vbi tertiũ diem Ianuarij intelligendum eſſe hæc verba Capitolini in Pertinace oſtẽdunt: Denique ante tertium Nonarum diem, Votis ipſis, milites Maternum Laſciuium, ſenatorem nobilem, ducere in caſtra voluerũt. Votis ipſis, id eſt, ipſo votorum die, quomodo ludis, gladiatoribus, & ſimilia à Latinis dicuntur. De ijſdem votis Spartianus in Hadriano: Ingraueſcẽte valetudine per ſomnium perijt ipſis Kalendis Ianuarijs. Quare ab Hadriano votorum cauſa eſt lugeri vetitus. & Vopiſcus in Tacito, Diuorum templum fieri iuſsit, in quo eſſent ſtatuæ principum bonorum, ita vt ijſdem Natalibus ſuis, Parilibus, Kalendis Ianuarijs, & Votis, libamina ponerentur.

Mater Ciceronis, quæ ipſum, vt Plutarchus ſcribit, ſine vllo dolore peperit, fuit Heluia, vt ab Euſebio & Paullo Diacono in ſupplementis Eutropianis recte nomi-

natur:nam apud Plutarch. ὀλβίαν mendo-se est pro ἑλβίαν, quod nomen in eiusdem Quæstionib. Romanis emendate legitur: quo de in Annotationib. in Orosij libr. 5. cap. 15. Habuit mater Ciceronis sororem, quæ C. Aculeoni equiti R. nupsit: quem L. Crassus dilexit ex omnibus plurimum, vt est lib. 2. de Oratore. vbi Aculeonem Crassus apud M. Perpernam iudicem contra Gratidianum defendisse dicitur. de eo dem ipse Crassus lib. 1. Nónne, inquit, videtis equitem R. hominem acutissimo omnium ingenio, sed minime ceteris artibus eruditum, C. Aculeonem, qui mecum viuit, semperq; vixit, ita tenere ius ciuile, vti, cum ab hoc discesseris, nemo de ijs, qui peritissimi sunt, anteponatur? Huius igitur Aculeonis filij Ciceronis consobrini fuerunt. quibus cum se in pueritia bonis disciplinis operam dedisse ipse testatur initio lib. 2. de Orat. Ex his fuit C. Visellius Varro, vir doctus in primis: qui iuris ciuilis à patre Aculeone traditam tenuit disciplinã, in Bruto. De eodẽ in Orat. de prouincijs C O S. Ante quã ad sequentem annũ transeõ, admonebo adolescẽtes studiosos, his Consulib. natũ esse Cn. Põpeiũ pridie Kal. Octobris. quod Velleius

libr.

libr. 2.& Plinius lib. 37.ca. 2. diserte scribunt.cuius rei obseruatione facillime diiudicari potest,quot annos natus Pompeius res singulas gesserit,honoresúe cõsecutus sit. id quod tam varie ab auctorib. scriptũ est, vt maior discrepantia vix inueniatur.

Anno vrbis DCXLIIX, Ciceronis II, Consules fuerunt,

P. RVTILIVS RVFVS,
CN. MALLIVS.

HIc est P. Rutilius Stoicus, homo doctißimus,& Panætij auditor de quo Cicero in Bruto, libr. 3.de Officijs, & nos inferius. Alterum Consulem Cn. Mallium voco,quoniam sic quoq; appellatur in antiquo marmore Neapoli: vnde Georgius Fabricius legem ædificantiũ descripsit.de quo Cic. pro Plãcio,Populus R. Q. Catulo in summa familia nato, sapiẽtißimo & sanctißimo viro præposuit Cn.Malliũ nõ solũ ignobilem,verũ sine virtute,sine ingenio, vita etiã contẽpta. Idẽ scribit pro Murena.Sed apud historicos,qui hũc Consulẽ victũ à Cimbris scribũt,magna varietas in nomine & prænomine inuẽitur. de qua Sigonius in Fastis.Hoc anno Q. Seruilio Cæpioni procõsuli imperiũ rogatione C. Norbani Tribunipl. abrogatũ est. qua de

causa seditio in vrbe excitata fuit. de qua Cicero lib.2.de Ora.vnde L.Cottam & T. Didium Norbani collegas fuisse, cognoscimus. Sed Cæpio damnatus est, eiusque bona publicata sunt, Liuius libr.63.& Asconius in Cornelianam,vbi mendosè impressum est, Tulerat autem eam maxime propter simultates cum Q.Cæcilio. est enim legendum, cum Q. Seruilio,vel cum Q.Cæpione.

Anno vrbis DCXLIX, Ciceronis III COSS. fuerunt,

C. MARIVS II, C. FLAVIVS FIMBRIA.

C. Marius iterum Consul Kalendis Ianuarij de Iugurtha triumphauit,Plutarchus in Mario, Sallustius in Iugurthino.C.Fimbriam Cicero pro Plancio inter eos numerat,qui cum Tribunipl. esse non potuissent,Consules facti sunt. De eius eloquentia idem in Bruto. His Consulibus C.Casſius L.F.Longinus Tribunuspl.plures leges ad minuendam nobilitatis potentiam tulit, in quibus hanc etiam,vt quē populus damnasset, cuiúe imperiū abrogasset,in Senatu ne esset,Asconius in Cornelianā. Hoc anno C.Lusius tribunus mi-

lit.

lit. Marij sorore natus, pudicitiam cùm eriperet Trebonio, siue C. Plotio militi, interfectus ab eo est, cui vim afferebat. quē cum Marius scelere solutū periculo liberasset, ac coronasset, nō parum adiumenti ea res illi ad tertium consulatum attulit. auctor Plutarchus in Mario, & Apopthegmatis, Cicero pro Milone, Valerius lib. 6. cap. 1. Quintilia. lib. 3. cap. vlt.

Anno vrbis DCL, Ciceronis IV. COSS. fuerunt,

C. MARIVS III, L. AVRELIVS ORESTES.

MArius hunc Consulatum in apparatu belli Cimbrici, (quod Cicero de prouincijs COS. Gallicū vocat, & Mario extra ordinem decretum fuisse ait,) consumsit, vt scribit Velleius lib. 2. vbi addit his COS. Cn. Domitium Tribunum pl. legem tulisse, vt sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet. cuius meminit Suetonius in Nerone, & Cicero Agraria secunda his verbis: De sacerdotijs Cn. Domitius Tribunus pl. vir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur: ab ea parte

qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. de eadem lege Domitia idem in Corneliana apud Aſconium. vbi illud quoq; legimus, Domitium tribunum M. Silanũ conſularẽ hominem vexauiſſe. Oreſtes in magiſtratu mortuus fuit. itaq; Marius è Gallia Romam profectus comitia Conſularia habuit, quibus ipſe Conſul quartum creatus eſt, Plutarchus in Mario.

Anno vrbis DCLI, Ciceronis V COSS. fuerunt,

C. MARIVS IIII. Q. LVTATIVS CATVLVS.

HOc anno Marius Teutonos & Ambronas ad aquas Sextias prope Maſſiliam deleuit, Strabo lib. 4. Oroſius lib. 5. cap. 16. vt alios mittam, de quibus in Oroſium ſcripſi. Q. Catulus pater eſt, de cuius dicendi genere multa Cicero in Bruto. Interfectus eſt à Marianis anno DCLXVI. Eodẽ anno M. Antonius Orator, qui triennio poſt, ſuo nimirum anno, Conſul fuit, prætor maritimos prædones in Ciliciã perſecutus fuit, vt eſt in epitoma Liuiana lib. 68. Atq; hãc rem ipſe Antonius intelligẽs li. 1. de Oratore inquit, Cũ proconſule in Ciliciam proficiſcens Athenas veniſſem,

com-

cōplures tum ibi dies ſum propter nauigā di difficultatē cōmoratus. Corradus non animaduertēs, proconſulē dici etiam, qui ante Conſulatū cum imperio cōſulari in prouinciam mittitur, ſcripſit M. Antoniū poſt Conſulatum in Ciliciam profectum. Tu lege Cōmentarium noſtrum in Ligarianam. Atq; hic eſt Antonius ille triūphalis vir, cuius filiam à prædonibus captam fuiſſe, Plutarchus in Pompeio tradit. vnde Cicero pro lege Manilia: An ignoratis, ex Miſeno eius ipſius liberos, qui cum prædonibus antea ibi bellum geſſerat, à prædonibus eſſe ſublatos? in cuius loci interpretatione doctiſsimus Gotomanus perperam hunc Antoniū cum eius filio, qui curator oræ maritimæ fuit, vt infra demonſtrabimus, confundit. His Conſulibus Archiā poëtam Romam veniſſe, Cicero in oratione pro eo habita ſcribit: & addit, illum ſibi à prima pueritia principem & ad ſuſcipiendā & ad ingrediendā rationem ſuorū ſtudiorū extitiſſe. Vſus enim fuit Cicero puer Græcis doctorib. quod ipſe in epiſt. ad M. Titinniū, referēte Suetonio de claris Rhetorib. ita ſcripſit: Equidē memoria teneo pueris nobis primū latinè docere cœpiſſe L. Plotiū quendā; ad quē cū fieret cō-

cursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem nõ licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus ali melius ingenia posse.

Anno vrbis DCLII, Ciceronis VI COSS. fuerunt,

C. MARIVS V. M'. AQVILLIVS

MArij in quinto Consulatu collega fuit Manius Aquillius. Hinc Antonius apud Ciceronem lib. 2. de Oratore ait, se in Aquillij causa Marium crebro appellando collegam ei suum commẽdasse. Aquillium Marij in quinto Consulatu collegam aduersus fugitiuos in Siciliam missum, bellumq; seruile, Athenione duce interfecto, confecisse, Diodorus Siculus li. 36. scripsit. in cuius excerpta historia ab Henrico Stephano latinè edita hic Consul C. Acilius per mendum vocatur. Apud Ciceronem quoque Agraria. 2. male scriptum est, Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M. Attilius etiam mutuum frumentum dedit, vbi M'. Aquillius scribendum. vt initio Verrinę septimæ, Nos post id bellum,

lum, quod M'. Aquillius confecit, sic accepimus: nullum in Sicilia bellum fugitiuorum fuisse. Aquillius deinde causam de pecunijs repetundis dixit: eumque M. Antonius acriter defendit, vt Liuius lib. 70. Cicero lib. 2 de Orat. & Verrina septima testantur. Idem pro Flacco: M'. Aquillium patres nostri multis auaritiæ criminibus, testimonijsq; conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum gesserat, iudicio liberauerunt. Eodem pertinet illud pro Fonteio: Quam multa M'. Aquillius audiuit in suo iudicio? Accusauit Aquilliũ L. Fusius, vt Cicero in Bruto scribit. itaq; recte nunc lib. 2. de officijs legitur: In accusando etiã M'. Aquillio L. Fusij cognita industria est. vbi prius Manlio, corrupte scriptum erat. C. Marius C O S. V. & Q. Lutatius procos. Cimbros in Venetia ad Athesim Veronæ Fluuium vicerũt. de qua victoria Orosius noster libr. 5. cap. 16. Sic Marius influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit, vt ait Cicero de prouincijs C O S. atque Italiam obsidione liberauit, Idem post redit. ad Quirites. Meminit pro Rabirio, & in Catilin. 4. Q. Catulus de manubijs Cimbricis porticum in Palatio in area M. Fuluij Flacci fecit, Cicero pro domo.

Anno

Anno vrbis DCLIII, Ciceronis VII COSS. fuerunt,

C. MARIVS VI, L. VALERIVS FLACCVS.

HOrum consulum frequens est mentio apud Ciceronem pro Rabirio, in Bruto, in Catilinam, & in Antoniū. Quib. L. Appuleius Saturninus seditionē mouit. is enim cum anno superiore Tribunatus competitorem A. Nonium (de quo nomine vide Annotationes nostras in ca. 17. lib. 5. Orosij) adiuuante C. Mario occidisset, eaque ratione Tribunus pl. iterum factus legem Agrariam per vim tulisset, in quam à singulis senatoribus iurari voluit, Q. Metello Numidico, qui vnus in eam iurare noluit, diē dixit. Metellus autē, cui patriæ salus dulcior, quàm cōspectus erat, de ciuitate maluit, quam de sententia dimoueri: & C. Mario sextum cōsuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum esse duxit, Cicero pro Balbo, pro Sextio, & in Pisonem. Sed cum idem Saturninus C. Memmium candidatū consulatus interfecisset, operamque daret, vt C. Seruilius Glaucia prætor consul fieret, S. C. factum est, vt consules viderent,

rent,ne quid Resp. detrimenti caperet. Itaque Saturninus & Glauci statim sunt interfecti, Cicero pro Rabirio, in Catilin. 1. Philipp. 8. & in Bruto. Saturnini caput Rabirium quendam Senatoré per conuiuia circuntulisse, Auctor de Viris illustrib. scribit. Quare, postea Cicerone consule C. Rabirius accusatus fuit à T. Labieno, cuius patruus. Q. Labienus cum Saturnino occisus fuerat, Cicero pro Rabirio, Orosius lib. 5. ca. 17. A saturnino latæ sunt leges Apuleiæ: in quib. fuit illa, qua Saturninus C. Mario tulit, vt in singulas colonias ternos ciueis Romanos facere posset, de qua Cicero pro Balbo.

Anno vrbis DCLIV, Ciceronis VIII COSS. fuerunt,

M. ANTONIVS, A. POSTVMIVS ALBINVS.

DE his Cicero in orat. post. reditum ad Quirites, Nunquã de Q. Metello C. Marius, qui erat inimicus, sed ne is quidem, qui secutus est, M. Antonius homo eloquentissimus cũ A. Albino collega Senatũ aut populũ est cohortatus. Hoc tamẽ anno Metellus vnius tribunipl. rogatione ab exilio reuocatus est, epist. 9. li. 1. Famil.

Tribu-

Tribunus fuit Q. Calidius, auctore Valerio lib.5.cap.2. Calidij lege Q. Metellum in ciuitatem restitutum fuisse, Cicero quoque pro Plancio ait. Eodem anno Tribunus pl. fuit Sex. Titius, homo seditiosus & turbulentus: cui Antonius Consul restitit, vt ipse narrat lib. 2. de Oratore. vbi de testimonio suo in Titium reum agit. fuit enim hic Titius accusatus & condemnatus, quod L. Saturnini imaginem domi suæ habuisset, vt scribit Cicero pro C. Rabirio, & Valerius libr. 8. cap. 1. qui ait eum lege agraria gratiosum fuisse. est ergo is, de quo Obsequens in Antonij & Albini Consulatu hæc scribit, Sex. Titius (Sextius in Obsequente mendose legitur) tribunus pl. de agris diuidendis populo cum, repugnantibus collegis, pertinaciter legem ferret, corui duo numero in alto volantes ita pugnauerunt supra concionem, vt rostris vnguibusq; lacerarentur. Haruspices sacra Apollinis litanda, & de lege, quæ ferebatur, supersedendum pronuntiarunt. Vnde emendandus est locus Ciceronis lib. 2. de legib. corruptus adhuc in omnibus libris, etiam Manutianis postremis. sic enim legitur: Quid religiosius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non

dare?

dare? quid, leges non iure rogatas tollere, vt etiam decreto collegij, vt Liuias consilio Philippi consulis & auguris? in codice manuscripto pro, vt etiam, legitur, vttetiã. tu, vt Titiam, repone. nam in eodem libro, Leuias, pro Liuias scriptum est. His consulibus C. Claudium Pulchrũ, eum, qui septimo anno post consul fuit, ædilem curulem fuisse, ex Plinij lib. 8. ca. 7. cognoscimus. Eum magnificentissima ædilitate functum esse, Cicero lib. 2. de Officijs ait. De eodẽ in Verrem. 6. C. Claudius, cuius ædilitatem magnificentissimam scimus fuisse, vsus est hoc Cupidine tamdiu, dum forum dijs immortalibus, populoque R. habuit ornatum.

Anno vrbis DCLV, Ciceronis IX COSS. fuerunt,

Q. CAECILIVS METELLVS NEPOS, T. DIDIVS.

AB his Consulibus lata est lex Cæcilia Didia, ab vtriusq; nomine dicta. cuius meminit Cicero pro domo, Philip. 5. ep. 9. lib. 2. Att. vbi vulgo Cœliam Didiã, sicut pro Sextio, Aciliam Didiam mendose legitur. Huius legis duo capita fuerunt: Vnum, ne diuersis de rebus lex ferretur:

Alterum, vt leges trinundino promulgarentur, auctor Cicero locis iam citatis. Manutius in libro de legib. duas leges Cæcilias Didias fuisse affirmat. quem lege. Hoc ex Asconio addendũ, Huius Metelli Consulis filium fuisse Metellum Nepotẽ eum, qui cum Cicerone inimicitias gessit. quẽ Herbestus nescio quis, errore non ferendo, eundem cum patre facit.

Anno vrbis DCLVI, Ciceronis X COSS. fuerunt,

CN. CORNELIVS LENTVLVS, P. LICINIVS CRASSVS.

P. Crassus pater est M. Crassi, de cuius censura ad an. DCLXIV, de interitu ad an. DCLXVI infra dicemus. Eius fuit domus Ciceronis, vt est in Sallustij Inuectiua. Eodem anno Censores in Tabulis Capitolinis inueniuntur, L. Valerius Flaccus, & M. Antonius de quibus Valerius Max. lib. 2. cap. 4. Cicero initio lib. 3. de Orat. scribit, Antonium Censorem imperatorijs manubijs rostra ornasse.

Anno vrbis DCLVII, Ciceronis XI COSS. fuerunt,

CN. DOMITIVS AHENOBARBVS, C. CASSIVS LONGINVS.

DE

DE hoc Domitio Cicero pro Domo, Cn. Domitium, inquit, nos pueri Consulem, Censorem, Pontificem max. vidimus. De eius Tribunatu dixi ad annũ DCL. Censor fuit anno DCLXI. post Tribunatũ pontifex maximus populi suffragio creatus fuit, vt est in epitoma Liuiana libr. 67. De eodẽ Cicero in Bruto, Hoc, inquit, loco ipsum Domitium non relinquo. nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis atque ingenij, quo & magistratus personã, & consularem dignitatem tueretur. His Consulibus Ptolemæum regem Cyrenarum, cui cognomen Apioni fuit, mortuũ testamẽto heredem populum R. reliquisse, Obsequens & Cassiodorus scribunt. Cicero cõtra Rull. 2. Ascribit idem auctioni Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenses, qui Apionis fuerunt.

Anno vrbis DCLVIII, Ciceronis XII COSS. fuerunt,

L. LICINIVS CRASSVS Q. MVCIVS SCAEVVLA.

DE his Cic. Verr. 4. Halæsini pro multis & magnis suis, maiorumq; suorũ

 in

in Remp. nostram meritis atq; beneficijs, suo iure nuper L. Licinio, Q. Mucio COS. cum haberent inter se controuersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerunt. Idem lib. 3. de Officijs, Esse pro ciue qui non sit ciuis, rectum est non licere. quam tulerunt legem sapientissimi Consules Crassus & Scæuula. Hanc legem Liciniam & Muciam vocat in Bruto. qua acerrimam de ciuitate quæstionē venisse, ait pro Balbo. de eadē pro Cornelio maiestatis reo, Legem Liciniam & Muciam de ciuibus regundis duo Consules omnium, quos vidimus, sapientissimi tulerunt. in quem locum Asconius plura scribit. Crasso Gallia prouincia obuenit, in eaque rem gessit, de qua Cicero libr. 1. de Inuentione, & in Pisonem. Q. Mucius in Asia legatum habuit P. Rutilium Rufum, qui Consul fuerat anno DCXLVIII. & quia publicanis nihil agere in Asia permiserat, eorum conspiratione in iudicium vocatus, ab equitibus, qui tum iudicabant, damnatus est, vt scripsi in ca. 17. libr. 5. Orosij. Meminit eius Cicero passim, lib. 1. de Oratore, in Bruto, pro Fonteio, in Pisonem, lib. 3. de Natura Deo. & alibi. His consulibus Prætor fuit, suo anno C. Claudius Ap. F. Pulcher,

Pulcher, vt est in Verr. 4.

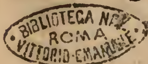
Anno vrbis DCLIX, Ciceronis XIII COSS. fuerunt,

C. COELIVS CALDVS, L. DOMITIVS AHENOBARBVS.

COelium hunc inter nouos homines numerat Cicero pro Murena. eundẽ non mediocribus inimicitijs ac laboribus contendisse, vt ad summos honores perueniret, ait in Ver. 7. De eodem Crassus lib. 1. de Orat. Quis non videat, C. Cœlio æquali meo magno honori fuisse homini nouo illam ipsam, quãcunq; habuit, in dicendo mediocritatem? Hac de causa meminit eius in Bruto. Eundem clarissimum ac fortissimum adolescẽtem Quæstorem non esse factum, ait pro Plancio. vbi male, Q. Cœlius, legitur. L. Domitius prætor Siciliam obtinuerat, atque seueritatis exemplum in pastorem, qui aprum venabulo percusserat, ediderat. quod ex Ciceronis Verrina. 7. Valerius in ca. 3. lib. 6. trãstulit.

Anno vrbis DCLX, Ciceronis XIIII COSS. fuerunt,

C. VALERIVS FLACCVS. M. HERENNIVS.

M. Herennius is est, qui in Consulatus petitione L. Philippum superauit. de quo Cicero in Bruto, Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus latinè & diligenter loquentibus numeratus est: qui tamen summa nobilitate hominē, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia. L. Philippum in consulatus petitione superauit, & pro Murena. Quis L. Philippum, summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio superari posse arbitratus est? Totum annum domi forisque tranquillum fuisse, Obsequens scribit.

Anno vrbis DCLXI, Ciceronis XV COSS. fuerunt,

C. CLAVDIVS PVLCHER.
M. PERPERNA.

HIc C. Claudius Ap. F. dicitur à Cicerone Verrina 4. Alij non male, C. F. appellare videntur; vt sit P. Clodij patruus, quem consulem fuisse, Cicero in Cœliana ostendit. Claudij collega in fragmentis Capitolinorum Fastorū M. Perperna vocatur. περπέρνας, idem nominatur à Dione lib. 41. vbi de ipsius morte scribit. Hoc anno Censor cū Cn. Domitio fuit L. Crassus.

cuius

cuius Censuræ Cicero in libris de Oratore aliquoties mētionem facit. Hoc etiam tempore clarissima illa M'. Curij & M. Coponij causa apud Centumuiros à duobus Consularibus atq; æqualibus L. Crasso & Q. Scæuula defensa est, paullo ante quàm Cicero in forum venit, vt testatur ipse pro Cecina. Meminit eiusdē lib. 1. & 2. de Oratore, & in Bruto. vnde causam talem fuisse cognoscimus. Coponius in testamēto postumum heredem scripserat: eique, si ante quàm in tutelā suam veniret mortuus esset, Maniū Curiū substituerat. cum postumus natus non esset, M. Coponius heres legitimus ad se hereditatem pertinere cōtendit, negauitq; Scæuula Coponij patronus, nisi postumus & natus & antequam in suam tutelam veniret, esset mortuus, heredem eum esse posse, qui postumo & nato & mortuo esset substitutus. Crassus, qui Curium defendebat, contendit, testatorem hac mente fuisse, vt si filius non esset qui in tutelam veniret, Curius heres esset, idq; omnibus probauit.

Anno vrbis DCLXII. Ciceronis XVI COSS. fuerunt,

L. MARCIVS PHILIPPVS
SEX. IVLIVS CAESAR.

L.Philippus is eſt, quem à M.Herennio priùs ſuperatũ fuiſſe, diximus. de eodem Cicero lib.2.de officijs: L. Philippus Q. F.magno vir ingenio, in primisq; clarus, gloriari ſolebat, ſe ſine vllo munere adeptum eſſe omnia, quæ haberentur ampliſsima. Hic annus decimus ſextus terminus eſt pueritiæ Ciceronis: in qua, vt Plutarchus ſcribit, cum eas artes, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet, diſceret, ingenium eius ita eluxit, tantumque nominis & gloriæ inter pueros habuit, vt eorum parentes, viſendi Ciceronis, cognoſcendæque celebratę celeritatis in diſcendo gratia, ad ludũ venirent. Pueri quoque honoris gratia Ciceronem medium deducebant. de quo honore Plutarchus in Præceptis Ciuilibus, & Ouidius lib.5.Faſtorum,

Et medius iuuenum, non indignantibus ipſis,
Ibat: & interior, ſi comes vnus erat.

Laudat etiam Plutarchus indolem Ciceronis, ac plane ipſum eiuſmodi natura fuiſſe ait, qualem Plato lib. 5. de Rep. in philoſopho & homine docili requirit. vbi Socrates ita concludit, οὐκοῦν καὶ τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τῆς μὲν, τῆς δ᾽ οὔ. ἀλλὰ πάσης. id eſt, Igitur & philoſophum

phum dicemus ſapientiæ amatorem eſſe, non vnius alicuius, ſed vniuerſæ. Puer Cicero, cum poëſi in primis delectaretur, Põtium Glaucum tetrametris cõpoſuit, quẽ ſua etiamnum ætate extitiſſe Plutarchus ait. Aeſchylus ἐν τῷ ποντίῳ γλαύκῳ à Strabone, Athenæo, & alijs citatur.

Hoc anno tribunuſpl. M. Liuius Druſus, cum ſenatui priſcum reſtituere cuperet decus, & iudicia ab equitibus, qui tum lege Sempronia iudicabant, ad eum transferre ordinem, in ijs ipſis, quæ pro Senatu moliebatur, ſenatum habuit aduerſarium, inquit Velleius lib.2. Cum igitur vehemẽtius inueheretur in cauſam principũ Conſul Philippus, Druſique tribunatus, pro ſenatus auctoritate ſuſceptus, infringi iam ac debilitari videretur, ludorum Romanorum diebus, quos à pridie Non. vſq; ad Idus Septemb. fuiſſe, ex veteri Kalendario cognoſcitur, Craſſus ſe cum C. Cotta & P. Sulpicio in Tuſculanum cõtulit. quo cum primum Q. Scæuula & M. Antonius, deinde Q. Catulus & C. Iulius Cæſar veniſſent, habita fuit diſputatio de Oratore, quam Cicero poſtea tribus libris complexus eſt, ſeque tum adhuc puerum fuiſſe, ait lib.13. ad Att. Idib. Septẽbris ſenatus fre-

quens vocatu Drusi in curiam venit: ibique permulta vehementissima contentione animi, ingenij, virium à L. Crasso dicta sunt: dicenti latus condoluit, sudorque multus consecutus est: ex quo cum cohorruisset, cum febri domũ redijt; dieq; septimo est lateris dolore consumtus, Cicero lib. 1. & 3. de Oratore. Drusus quoq;, socijs & Italicis populis spe ciuitatis Romanæ solicitatis, cum è foro cinctus immensa multitudine reuertisset, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri eius relictus est, intra paucas horas decessit, Velleius, & Liuius lib. 70. Cicero quoque lib. 3. de Natura ait, Drusum domi suæ ferro à Q. Vario interfectum esse. & pro Milone, Tribunuspl. M. Drusus occisus est: nihil de eius morte populus cõsultus, nulla quæstio decreta à senatu est. Petijt eodem tempore tribunatumpl. C. Cotta is, qui anno post R. Cond. DCLXXVIII Cõsul cum L. Octauio fuit. sed paucis diebus post mortem Crasi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus eiectus est è ciuitate, libr. 3. de Oratore. Reus enim lege Varia factus venit in iudicium: cumq; res suas extulisset, & equites palam insectatus esset, antequam sentẽtiæ
de

de ipso ferrentur, vrbe cesſit, Appianus li. 1. Craſſo mortuo, Cotta pulſo, Cicero in forum venit, vt ipſe teſtatur in Bruto. Vnde cognoſcitur, M. Tullium anno ſequente, cum iudicia bello Italico intermiſſa eſſent, ſumta virili toga in forum veniſſe. Deducebantur enim tum in forum adoleſcétes à patre, vel à propinquis, vt eſſent fori auditores, & ſectatores iudiciorum. qua de re Tacitus in dialogo de Oratoribus. meminit Cicero pro Cœlio, & epiſt. 10. li. 13. Famil. Filius etiam, qui togam virilem ſumebat, à patre & propinquis in forum deducebatur, vt Plutarchus in Bruto de Caſsij filio ſcribit, vbi togam virilem ἀνδρεῖον ἱμάτιον appellat. Dio lib. 45. eandem ἐσθῆτα ἀνδρικὴν vocat. Hanc togam Latini etiam puram, & Græci ἀπόρφυρον nominant. Dabant eam ſuis liberis Romani decimo ſexto fere anno. Sic enim Suetonius in Auguſto; Quadrimus patrē amiſit: duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadriēnio poſt, virili toga ſumta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt, quanquam expers belli propter ætatem. Sic M. Tullius ſuo filio, quo auctus fuit Cæſare & Figulo COSS.

anno

anno DCLXXXIX, togam puram dedit Lentulo & Marcello COSS. anno DCCIV. epist.1.lib.1.& ep.20.lib.9.ad Att. Adolescentes eo ipso die, quo togam virilem sumebant, in Capitolium ascendisse, argumento est, quod Valerius libri quinti cap.4.de M. Cotta scribit, de quo Dio. li. 36. Hoc anno multis prodigijs bellum Italicum significatum fuit: quæ Sisenna initio belli Marsici exposuit, auctore Cicerone lib.1.de Diuinat. Eadem referuntur ab Obsequente, & Orosio lib.5.cap.18. Tum haruspices Italici belli funesta illa principia non obscurè prædixerunt, Cicero de harusp. resp.

Anno vrbis DCLXIII, Ciceronis XVII COSS. fuerunt,

L. IVLIVS CAESAR. P. RVTILIVS LVPVS.

HOrum Consulum Cicero lib. 1. de Diuinat. his verbis meminit: Quinetiam memoria nostra templum Iunonis Sospitæ L. Iulius, qui cum P. Rutilio Consul fuit, de senatus sententia refecit ex Cæciliæ Bolearici filiæ somnio. & paullo post, Cæciliæ Q. filiæ somnio modo, Marsico bello, templum est à senatu Iunoni Sospi-

tæ restitutum. Nam his Consulibus, vt Paterculus scribit, ortum est bellum, quod, quia à Marsis primum commotum fuit, Marsicum est dictum, vt Strabo lib. 5. scribit. atq; ita vocatur à Cicerone etiam Philip. 8. & orat. 2. contra Rullum. vbi idem, sicut & Verrina quarta, pro Cluentio, pro Archia, & de Haruspicum resp. Italicum nominatur. Idem à Cicerone pro Fóteio, Sociale, à Diodoro, Plutarcho, & Appiano, Μαρσικὸς & συμμαχικὸς πόλεμος dicitur. Defecerunt eo bello finitimi ac vicini vt Cicero pro Sulla ait. Tu vide Orosium nostrum cap. 18. lib. 5. Gestum est hoc anno & proximo sequente ab ipsis Consulibus. Hinc Cicero pro Fonteio, Recordamini quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato quos Cn. Pompeius habuerit. Atque de his duobus annis intelligendum, quod Cicero in Bruto scribit, Erat Hortensius in bello primo anno miles, altero tribunus militum. Hoc tempore, vt ibidem Cicero ait, iudicium exercebatur vna lege Varia. Tulerat eam Q. Varius aduersus intercessionem collegarum annitentibus equitibus, vt quæreretur de ijs, quorum opera consilioúe socij contra populum R. arma sumsissent,

Asconius

Asconius in orat. pro Scauro; Valerius lib. 8. ca. 6. Appianus libr. 1. cuius libri mendose κόϊντν οὐαλέριον pro Q. Vario edunt. Sed cum multi Varia lege inique damnarētur, crebræq; defectiones Italicorum nuntiarentur, tunc ob eius tristitiæ occasionem senatus decreuit, ne iudicia, dum tumultus Italicus esset, exercerētur, inquit Asconius pro Cornelio. Tum Cicero, vt ipse in Bruto ait, quotidie & scribens & legens & commentans, oratorijs tamen exercitationibus contentus non erat. Quare, cùm idem, auctore Quinctiliano lib. 10. ca. 3. in disputationibus de Oratore iudiciū suum cum Crassi auctoritate coniunxerit; non dubium est, quin ipse Tullius suas exercitationes libro primo de Oratore sub Crassi persona ita significauerit: In quotidianis cogitationibus equidem mihi adolescentulus proponere solebam illam exercitationem maxime, vt aut versibus propositis quammaxime grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam, quam legissem, verbis alijs quammaxime possem lectis pronuntiarem. Postea mihi placuit, eoq; sum vsus adolescens, vt summorum Oratorum græcas orationes ex-

explicarem: quibus lectis hoc assequebar, vt cum ea quæ legerem græcè, latinè redderem, non solum optimis verbis vterer, & tamen vsitatis, sed etiam exprimerem quædã verba imitando, quæ noua nostris essent, dummodo essent idonea. Tum igitur Cicero admodum adolescentulus, vt est libr. 2. de Natura deorum, Arati carmina de cælo stellisque conuertit, quorum fragmenta exstant. Marium quoq; illis tẽporibus, cùm Scæuula viueret, qui de eo dixit, Canescet sæclis innumerabilibus, scripsit. cuius à se scripti meminit lib. 1. de legib. lib. 1. de Diuinat. & lib. 12. ad Att. De Mario aliter Corradus: quem lib. 1. de legibus refellit. Extremo hoc anno L. Iulius Cęsar cos. legem Iuliam de ciuitate tulit: qua lege ciuitas est socijs & Latinis data, vt Cicero pro Balbo ait.

Anno vrbis DCLXIIII, Ciceronis XVIII COSS. fuerunt,

CN. POMPEIVS STRABO
L. PORCIVS CATO.

HOc anno primum senatores cum equitibus Rom. lege Plotia iudicarunt, cuius Cic. pro Cornelio meminit, & Asconius eum locũ interpretãs, scribit, his Cõsulib. M. Plautiũ Siluanũ tribunum pl.

eam

eam legem tulisse. Tulit idem legem Plotiam de vi, de qua Cicero pro Milone, de harusp. respons. & alibi. De eodem hoc anno Cicero in Bruto, Iam consequente anno Q. Varius sua lege damnatus excesserat. ego autem iuris ciuilis studio multum operæ dabam Q. Scæuolæ P. F. qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus respondendo studiosos audiendi docebat. Atque hic est Q. Mucius Augur, ad quem sumta virili toga Cicero à patre ita erat deductus, vt quoad posset, & liceret, à senis latere nunquam discederet; quod ipse in Lælio scribit. Sed cum Q. Scæuula Augur, qui cum L. Metello Consul fuit anno vrbis DCXXXVI, In monumentis antiquis Q. F. dicatur, videndum, an patris prænomen in Ciceronis libris sit deprauatum. nam Scæuulam pontificem, quem Corradus & alij viri docti significari putant, intelligi non posse, inde constat, quòd Cicero se ad Pontificem non nisi Augure mortuo cótulit. Augur autem non solum hoc, verumetiam sequēte anno superstes fuit, ac tum Ciceroni sermonem Lælij de amicitia exposuit, vt è Lælio M. Tullij perspicuum est. De eodem Augure Cicero hæc

Philip-

Philippica VIII: Ego Q. Scæuulam Augurem memoria teneo bello Marsico, cùm esset summa senectute & perdita valetudine, quotidie, simulatq; luceret, facere omnibus conueniendi sui potestatem. neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque & debilis primus veniebat in Curiam. Plutarchus scribit, Ciceronem bello Marsico aliquamdiu sub Sylla militasse. Apud Syllam legatū se fuisse, cum ille hoc anno ante oppidum Nolam florentissima Samnitium castra cepit, ipse Cicero lib. I. de Diuinatione scribit. de hac sua militia etiam Philipp. 12. hæc memoriæ prodidit: Cn. Pompeius Sex. F. Consul me præsente, cùm essem tiro in eius exercitu, cum P. Vettio Catone duce Marsorum inter bina castra collocutus est. Hoc anno Censores fuerunt, P. Licinius Crassus, & L. Iulius Cæsar. quibus Censoribus nullam populi partem esse censam, Cicero ait pro Archia.

Anno vrbis DCLXV, Ciceronis XIX COSS. fuerunt,
L. CORNELIVS SVLLA.
Q. POMPEIVS RVFVS.

DE hoc anno Cicero in Bruto, Atque huic anno proximus Sulla Consule

& Pompeio fuit. tum P. Sulpicij in Tribunatu quotidie concionantis totum genus dicendi pænitus cognouimus. Sulpicium ab optima causâ profectum, Caioque Iulio Consulatum contra leges petenti resistentem, longius, quàm voluit, popularis aura prouexit, ait idem de resp. harusp. Dissidebat enim capitali odio à Q. Pompeio Consule, qui cum coniunctissimè & amantissimè vixerat, in Lęlio: cumque auctore Mario perniciosas leges (quas per vim latas Sulla dicebat, vt est Philipp. 8.) promulgaret, ac Pompeij Consulis filium, Sullæ generum occidisset, Sulla cum exercitu in vrbem venit, ex eaque Sulpicij & Marij factionem expulit, Liuius lib. 77. & alij. Tum Sulla P. Sulpicium oppressit, eique ferro erepta vita est, Cicero in Catilin. 3. & li. 3. de Oratore. Marius primo senile corpus paludibus demersus occultauit: deinde ad infimorum ac tenuissimorum hominum Minturnis misericordiam confugit: inde nauigio perparuo, cùm omnes portus terrasq; fugeret, in oras Africæ desertissimas peruenit, ait Cicero pro Sextio. historiam pleniorem apud Plutarchū, Appianum, Velleium, & in epitoma Liuij inuenies. De eodem Cicero pòst reditum

ad

ad Quirites, C. Marium egomet dicere audiui,tum se fuisse miserum,cùm careret patria,quam obsidione liberauisset: cùm sua bona posſideri ab inimicis ac diripi audiret:cùm adoleſcentem filium videret eiusdem socium calamitatis:cùm in paludibus demersus concursu ac misericordia Minturnensium corpus ac vitam suam conseruasset:cùm parua nauicula traiectus in Africam, quibus regna ipse dederat, ad eos inops supplexque venisset. & in Pisonem,C. Marium Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum & naufragum vidit. Dum hæc in Italia geruntur, interim Mithridates rex Ponti, Ariobarzane & Nicomede amicis populi R. exactis Cappadocia atque Bithynia, Asiam intrauit,vnaque die tota Asia tot in ciuitatibus, vno nuncio, atque vna litterarum significatione ciues Rom.necandos trucidandosque denotauit, inquit Cicero in Maniliana, scribit Liuius lib.78. Valerius libr. 9. cap. 2. Plutarhus in Sulla, Appianus in Mithridatico. Atque hæc est illa vniuersorum ciuium Romanorum per tot vrbes vno puncto temporis misera crudelisq; cædes,quam Cic.pro Flacco nominat

Hanc vero crudelitatem Mithridatis in togatos P. Rutilius Rufus, cum à rege Mitilenis oppressus esset, vestis mutatione vitauit, vt est in orat. pro Rabirio postumo. Idē in Maniliana ait, Mithridatem tum legatum populi R. consularē vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necasse. Intelligit autem M'. Aquilliū Consulem anni DCLII. de quo præter Appianum Iustinus lib. 38. & Athenæus li. 5. Dipnosoph. Cicero etiam hac de causa M'. Aquillij mentionem facit Tuscul. 5. Vrbs Rhodus sola tum in fide mansit, atque oppugnata fuit, vt est in epitoma Liuij li. 78. Vnde Cicero in verr. 4. ait, Rhodios prope solos bellum illud superius cum Mithridate gessisse, omnesq; eius copias, acerrimumque impetum mœnibus, litoribus, classibusque suis excepisse. Eodem tempore, cum princeps Academiæ Philo cum Atheniēsium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset, totum ei se Cicero tradidit, admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus, vt ipse in Bruto ait. hinc Plutarchus scribit, Ciceronem, cum è pueris excessisset, Philonem Academicum audiuisse: quem inter Clitomachi discipulos

los Romani inprimis & propter doctrinã admirabantur,& propter morum mansuetudinem diligebant. Philonem igitur Cicero libr. 1. de Natura deor. inter eos philosophos numerat, à quib. institutus fuit. de eodẽ in Lucullo, Iam Clitomacho Philo noster operam multos annos dedit. Philone autem viuo patrocinium Academiæ non defuit. Phædrus quoque Ciceroni, cũ puer esset, ante quam Philonem cognouisset, valde, vt philosophus, probatus fuit, epist. 1. lib. 13. Famil. Merito igitur lib. 1. de Natura scripsit, non mediocrem se à primo tempore ætatis in philosophiæ studio operam curamq; consumsisse. in quo hoc etiam commorabatur attentius, quod sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur, vt ait in Bruto. Hoc etiam anno, vt iam retulimus, Q. Mucius Augur Lælij de amicitia sermonem, habitum ab illo paucis diebus post mortem Africani Aquillio & Tuditano Consulib. anno DCXXIIII, Ciceroni exposuit. Augure mortuo Cicero se ad Q. Scæuulã pontificem contulit. cui Reip. & senatus principi cum operam daret, peritus iuris euasit, vt Plutarchus scribit. Vnde Atticus lib. 1. de legib. Tullium his verbis affatur:

Nam à primo tempore ætatis iuri ſtudere te memini, cum ipſe etiam ad Scæuulam ventitarem: neque vnquam mihi viſus es ita te ad dicendum dediſſe, vt ius ciuile cō temneres. & Brutus de Claris Orat. Tu mihi videris tantum iuris ciuilis ſcire voluiſſe, quantum ſatis eſſet Oratori. Q. Scæuula pōtifex, ſeu, vt Appianus eum nominat, Μούκιος σκαιόλας ὁ τὴν μεγίστην ῥωμαίοις ἱερωσύνην ἱερώμενος, is eſt, quem ſupra Conſulē cum L. Craſſo fuiſſe anno ab V. C. DCLVIII ſcripſimus. de cuius morte dicemus ad annum DCLXXI.

Anno vrbis DCLXVI, Ciceronis XX COSS. fuerunt,

CN. OCTAVIVS. L. CORNELIVS CINNA

HOc anno Cinna Conſul, cum pernicioſas leges per vim ferret vrbe à Cn. Octauio collega pulſus eſt, Liuius lib. 79. vnde Cicero in Catil. 3. Cn. Octauius Conſul armis ex vrbe collegam ſuum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium ſanguine redundauit. atq; ita bellū Octauianum commotum eſt: cuius meminit Cicero lib. 1. de diuinat. & lib. 2 de Natura deorum; Tum, inquit, ſtellis ijs, quas Græci

Græci cometas,noſtri crinitas vocant:quę nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænuntiæ. vide Pliniũ lib.2.cap.25.Diſſenſionis inter Octauium & Cinnam meminit Cicero etiam de haruſpicum reſpon. Cinna vrbe pulſus, corruptum Ap. Claudij exercitum in poteſtatem ſuam redegit, vt Liuius lib. 79. ſcripſit. Ap Claudio. P. C. patri, imperium hoc tempore abrogatum fuiſſe,Cicero pro domo ait,Tum Marius cum reliquis exſulib. ex Africa accerſitus,cum in vrbem recepti eſſent, eam velut captam cædibus & rapinis vaſtarunt.qua de re Oroſius lib. 5.cap. 19.& ego in eum locum.Hinc Cicero poſt red.in ſenatu ait,C.Marium reditu ſuo ſenatum cunctum pæne deleuiſſe.Tum Q. Catulus,M.Antonius,C.Iulius trium ætatum oratores tres ſunt crudeliſsimè interfecti, Cicero in Bruto. Et Marius quidem Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit:poſtea vero ciuili bello victor iratus, neceſſarijs Q. Catuli deprecantibus non ſemel reſpódit,moriatur,Idẽ Tuſcul.5. & Cotta lib.3.de Natura Deo. Cur tot ciuitatis principes à Cinna interemti? cur omniũ perfidioſiſsimus C. Marius Q.Catulũ præſtãtiſsima dignitate

 virum

virum mori potuit iubere? M. Antonij, in ijs ipsis rostris, in quibus ille Remp. constantissimè Consul defenderat, quæque Censor imperatorijs manubijs ornarat, positum caput illud fuit, à quo erant multorum ciuium capita conseruata, lib. 3. de Oratore. & Tuscul. 5. Cinna collegæ sui consulis Cn. Octauij præcidi caput iussit, P. Cæsaris nobilissimorum hominum, quorum virtus fuerat domi militięq; cognita; M. Antonij, omnium eloquentissimi quos audierim; C. Cæsaris, in quo mihi videtur fuisse specimen humanitatis, salis, suauitatis, leporis. de his omnibus vide procemiū libr. 3. de Oratore. de P. Crasso Cicero pro Sextio, In qua ciuitate ipse meminissem patrem huius M. Crassi, fortissimum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eadem sibi manu vitā exhausisse, qua mortem sæpe hostibus obtulisset. de eodē pro Scauro, & ibi Asconius. Hoc anno M. Tullius Moloni Rhodio Romæ dedit operā, & actori summo causarum, & magistro, vt ait in Bruto. de quo Molone Plutarchus in Cice. & Cæsare, Strabo lib. 14. Quinctilianus li. 3. cap. 1. & Suetonius in Iulio Cæsar. Molonem Rhetorem studia M. Ciceronis acuisse, ait etiam Valerius Max, li. 2. cap. 1.

Circa

Circa hoc tempus Cicero adolescens Cõmentarios Rhetoricos de Inuentione inchoatos & rudes edidit, quod ipse initio lib.1.de Oratore,& Quinctilianus lib.3.significant.

Post hunc annum triennium fere vrbem sine armis fuisse, Cicero in Bruto ait. quo Sulla bellum Mithridaticum gerente, de quo Plutarchus & Appianus, Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsederunt, vt scribit Velleius.

Anno igitur ab V. C. DCLXVII, Ciceronis XXI COSS. fuerunt,

C. MARIVS VII. L. CORNELIVS CINNA II.

MArius, quem Cicero pro Plancio, duabus ædilitatis acceptis repulsis, septies consulem esse factũ, ait, editis multis sceleribus Idib. Ianuarij decessit, Liuius lib.80. de eius morte sic Cicero lib.3. de Natura deor. Cur Marius tam feliciter septimum consul domi suæ senex est mortuus? Mario suffectus est L. Valerius Flaccus pater illius Flacci, pro quo Ciceronis oratio exstat. Huic, cùm à Cinna missus, vt Sullæ ad bellum Mithridaticum succede-

ret, in Asiam traiecisset, consuli portas tota Asia clausit, Cicero pro Flacco. Anno sequente idem à C. Fimbria legato suo consularis interfectus est, Velleius li. 2. Liuius 82. Strabo 13. Hoc anno Censores in tabulis Capitolinis inueniūtur, L. Marcius Philippus, M. Perperna. quorum Verrina tertia in lege Verris mentio fit ita; Qui de L. Marcio, M. Perperna Censoribus redemerit, eum socium ne ei admittito. de Marcio itē Cicero pro domo ait, L. Philippus Censor auunculum suum præterijt in recitando senatu: nihil enim poterat dicere, quare rata non essent, quæ erant acta in ea Rep. in qua se illis ipsis temporibus censorem esse voluisset. Hi sunt superiores illi Censores, quib. Archiā cū L. Lucullo quæstore fuisse in Asia, Cic. pro Archia ait. Lucullus enim hoc tēpore quæstor in Asia per multos annos admirabili quadā laude prouinciæ præfuit vt Cic. in Luculli principio scribit. Lucullū vero in Græcia fuisse ante, quàm Sulla eò veniret, ex Plutarchi Sulla cognoscitur. Sulla quoq; ex Asia decedente, Lucullus ibi mansit, vt infra dicemus.

Proximo biennio, quo comprehenditur annus vrbis DCLXVIII & DCLXIX, Ciceronis XXII & XXIII, Cōsules à se creati Remp. tenuerūt,

L. COR-

L. CORNELIVS CINNA.
CN. PAPIRIVS CARBO.

QVa ratione M. Tullius hoc trienniũ quo vrbs fere ſine armis fuit, tradu xerit, ipſe in Bruto his verbis exponit: Ego, inquit, hoc tẽpore omni noctes & dies in omniũ doctrinarũ meditatione verſabar. erã cum Stoico Diodoto: qui cũ habitauiſſet apud me, mecũq; vixiſſet, nuper eſt domi meę mortuus. à quo cũ in alijs rebus, tũ ſtudioſiſsimè in Dialectica exercebar; quæ quaſi cõtracta & aſtricta eloquẽtia putãda eſt: ſine qua etiã tu Brute, iudicauiſti, te illam iuſtã eloquentiã, q̃ dialecticã dilatatã eſſe putant, cõſequi nõ poſſe. hactenus Cic. qui hũc Diodotũ l. 1. de Natura Deor. primo loco numerat inter eos philoſophos, à quib. inſtitutus fuit. de eodẽ in Lucullo; Diodoto q̃d faciã Stoico? quẽ à puero audiui, qui mecũ viuit tot annos, qui habitat apud me, quẽ & admiror, & diligo. & ep. 16. l. 13. Fa. Domi meę cũ Diodoto Stoico, homine, meo iudicio, eruditiſsimo, multũ à puero fuit. eiuſdẽ meminit ep. 4. l. 9. Fa. de quo loco etſi Adriani Turnebi, & Petri Rami, p̃ceptorũ meorũ, quos vt ipſorũ dignitas poſcit, honoris gratia nomino, ſentẽtię aliquãdo nõnihil diſcreparũt: res tamen

tamen ipsa ex vera huius nominis scriptura, quã Victorius Manutius, & Lambinus, viri doctissimi è vetustis libris ediderunt, iam extra controuersiam est. De eodem Cicero Tuscul. 5. Diodotus Stoicus cæcus multos annos nostræ domi vixit. is vero, quod credibile vix esset, cùm in philosophia multo etiam magis assidue, quàm antea versaretur; & cùm fidibus Pythagoreorum more vteretur; cumq; ei libri noctes & dies legerẽtur (quibus in studijs oculis non egebat) tum, quod sine oculis fieri posse vix videtur, Geometriæ munus tuebatur, verbis præcipiens discentibus, vnde, quò quamq; lineam ducerent. Mortuus fuit Cæsare & Bibulo COSS. anno ab V.C. DCXCIIII. Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ait, Ciceronem apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnes philosophiæ partes pænitus hausisse. Addit Cicero in Bruto: Huic ego doctori, & eius artibus varijs atque multis ita eram tamen deditus, vt ab exercitationibus oratorijs nullus dies vacuus esset. commentabar declamitans sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio, aut cum aliquo quotidie: idq; faciebam multùm etiam latinè, sed græcè sæpius: vel

quòd græca oratio plura ornamenta suppeditans, consuetudinem similiter latinè dicendi afferebat: vel quòd à græcis summis doctoribus, nisi grçcè dicerem, neque corrigi possem, neque doceri. Ciceronem ad Præturam vsque grecè declamasse, auctor est Suetonius de claris Rhetorib. Circa hoc tempus Cicero, cum Aratum iam Romanum hexametris versibus edidisset, in Xenophontis Oeconomico lusit, vt scribit Hieronymus in præfatione in Eusebij Chronica. Ipse Cicero secundo libro extremo de officijs ad filium viginti annos natum ita scribit; Has res commodissime Xenophon Socraticus persecutus est in eo libro, qui Oeconomicus inscribitur: quē nos ista fere ætate cùm essemus, quà es tu nunc, è græco in latinum cōuertimus. Diuisit autem Cicero vnum Xenophontis librum in tres, vt Seruius in primum Georgicorum testatur. Quinetiam libros Platonis Cicero hoc genere tralatos edidit, inquit Fabius lib. 10. ca. 5. Timæi pars cum maximo bono studiosorum vtriusque linguæ exstat. Protagaram ab eo conuersum fuisse, Hieronymi, Prisciani & Donati testimonijs tantummodo scimus id tamen Ciceronē potius extremo tempore ætatis

quàm

quàm hoc fecisse, putamus. Carbonis in secundo Consulatu Quæstor fuit C. Verres, Cic. Verrina tertia. Tum Sulla, pace cũ Mithridate facta, Asiam in quadraginta quattuor regiones distribuit, auctore Cassiodoro. Cum autẽ Sulla omnes Asiæ ciuitates pro portione in prouincias descripsisset, vectigal quoq; ijs, quod æqualiter penderent, descripsit, Cic. pro Flacco, & epist. 1. lib. 1. ad Q. fratrem. Sed Sullã in Italiam reuocauit Resp. ait pro lege Manilia.

Anno vrbis DCLXX, Ciceronis XXIIII COSS. fuerunt,
L. CORNELIVS SCIRIO ASIATICVS. C. NORBANVS FLACCVS.

HOrum Consulum meminit Cic. pro Quinctio. vbi etiam C. Valerium Flaccũ imperatorẽ hoc anno in Gallia vlteriore fuisse ait. cuius Flacci mentionem Cæsar li. 1. de bello gallico facit. Scipionis Quæstorẽ M. Pisonem, de quo paullò ante, fuisse ex Verrina tertia cognoscitur. Hoc tempore tumultus ille pro recuperãda Rep. ortus est, de quo Cic. in Bruto. Nã Sulla cõpositis transmarinis reb. in Italiam venit, & C. Norbanũ prœlio vicit, de quo diximus in cap. 20. lib. 5. Orosij. Tum Cn. Pom-

Pompeius adoleſcentulus priuatus exercitum difficili Reip. tempore confecit, eiq́ue præfuit, & rem optime ductu ſuo geſſit, Ci. in Maniliana, eodem pertinet illud in Philip. 5. Pompeius ad L. Sullæ maximũ imperiũ, victoremq́; exercitũ acceſsit. vide Plutarchum & alios. Sulla vero cum Scipione inter Cales & Theanum, cum alter nobilitatis florem, alter belli ſocios adhibuiſſet, de auctoritate ſenatus, de ſuffragijs populi, & de iure ciuitatis, legis inter ſe condiciones contulerunt, inquit Cic. Philippica. 12. ſed cum res conuenire non poſſet, & Sulla Scipionis caſtra oppugnaturus eſſet, vniuerſus exercitus conſulis ſigna ad Sullam tranſtulit. Scipio, cum inter imi poſſet, dimiſſus eſt. hæc Liuius lib. 85. Itaq; Scipio fluctibus Reip. expulſus Maſſiliæ poſtea in exilio vixit, Cic. pro Sextio. Hoc anno Capitolium incenſum fuit, cuius meminit Cic. in Catil. 3. & Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 4. Tu lege Plutarchum in Sulla, & Auguſtinum cap. 24. lib. 2. de Ciuitate Dei.

Anno vrbis DCLXXI. Ciceronis XXV COSS. fuerunt,

CN. PAPIRIVS CARBO III.
C. MARIS C. F.

Horum

HOrum Consulum mentio est apud Ciceronem contra Rullum. Hoc anno, cum à Marianis vrbs etiamnum teneretur, L. Damasippus prætor ex voluntate C. Marij Consulis, cum senatum contraxisset, omnem, quæ in vrbe erat, nobilitatem trucidauit, Liuius libr. 86. Tunc interfectus fuit C. Carbo Consulis frater, de quo Cicero epist. 21. libr. 9. Famil. Perijt tum quoque P. Antistius Cn. Pompeij socer, de quo Cicero in Bruto. & Q. Scæuola pontifex maximus, quem Liuius li. 86. scribit in vestibulo ædis Vestæ occisum fuisse. Hinc Cicero libr. 3. de Natura deor. Temperantiæ, prudentiæq; specimen ante simulacrum Vestæ pontifex max. est Q. Scæuula trucidatus. meminit eiusdem lib. 3. de Orat. Tandem Sulla fuso Carbonis exercitu in vrbem venit, eoque tempore eius immanis crudelitas in ciues exstitit, de qua Cicero lib. 2. de Officijs, & Orosius lib. 5. cap. 21. Tum Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio à Senatu missus Carbonem consulem captum interfecit, Liuius lib. 89. Plutarchus in Pompeio, & alij. de quo Cicero epist. 21. lib. 9. Famil. Hoc vero, qui Lilybæi à Pompeio nostro est interfectus, improbior nemo, meo iudicio,

iudicio, fuit. atque ita Pompeius Siciliam multis vndique cinctam periculis, non terrore belli, sed celeritate consilij explicauit, Cicero in Maniliana. Eodem tempore L. Licinius Murena, pater eius, quem Cic. defendit, à Sulla cum duab. legionib. in Asia relictus, bellũ Mithridaticũ renouauit: de quo Appianus in Mithridatico. Murena vero Mithridatẽ vehementisſimè vigilantisſimeq; vexatũ, repressum magna ex parte, non oppressum reliquit, vt ait Cic. pro Murena. & addit, filium viro fortissimo parenti suo magno adiumento in periculis, solatio in laboribus, gratulationi in victoria fuisse. Lucullum autem quæsturæ diuturnum tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asię pace consumsisse, idem in Lucullo scribit. Extremo hoc anno Sulla effecit, ab Interrege vt Dictator diceretur, ait Cicero epist. 18. lib. 9. ad Att. quomodo id effecerit, copiose Appianus, & Plutarchus scribunt. Interrex fuit L. Valerius Flaccus. de quo Cicero orat. 3. contra Rullum; Omnium legum iniquissimam, dissimillimamq; legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sulla tulit, vt omnia, quęcunque ille fecisset, essent rata. de eadem lege lib. 1. de legib. Nihilo

D credo

credo magis illa iusta est, quã Interrex noster tulit, vt Dictator, quem vellet ciuium, indicta causa impune posset occidere. Itaque Sulla Dictator, qui tum sine dubio habuit regalem potestatem, vt est in orati. de harusp. resp. omnes, quos oderat, morte multabat, pro Ligario. De proscriptione Sullana Orosius noster cap. 21. lib. 5. Etsi autem Sulla Dictator post C. Marium & Cn. Papirium fuit, vt ait Cicero orat. 3. contra Rullum: Consules tamen creari permisit.

Anno vrbis DCLXXII, Ciceronis XXVI COSS. fuerunt,

M. TVLLIVS DECVLA. CN. CORNELIVS DOLABELLA.

DE his consulib. Cicero orati. 2. contra Rullum, De quibus vendendis S. C. facta sunt M. Tullio, Cn. Cornelio COSS. Sulla Dictator hoc tempore rebus nouis Reip. statum confirmauit, vt est in epitoma Liuiana 89. Recuperata Rep. & legibus atque iudicijs constitutis, Cicero ad causas & priuatas & publicas adire cœpit, in Bruto. Itaq; his consulibus, vt Gellius li. 15. cap. 28. scribit, M. Cicero causam priuatam pro Quinctio apud Aquilliũ Gallũ iudicem

dicem dixit. Præterea in Eusebij Chronico ita legitur, XXVI ãno ætatis Cic. Quinctium defendit. Idem cognoscitur ex ipsa causæ expositióne, quæ talis est. Sex. Næuius ante biẽniũ, Scipione & Norbano cos. cũ P. Quinctius pridie K. Februarij in Galliam profectus esset, à P. Burrieno prætore possessionem bonorum Quinctij, à quo sibi pecuniam deberi, & vadimonium desertum dicebat, ex edicto postulauit. missus in possessionem Næuius, cum bona absentis Quinctij dies XXX possedisset, ea proscribi iussit. Tum Sex. Alphenus procurator Quinctij auctionem impedire conatur, seque paratum esse iudicio absentem defendere profitetur. Næuius postulat, vt Alphenus iudicatum solui satisdet. quod cum ille recusaret, eoque nomine tribunos appellasset, conuenit, vt Idibus Septem. Quinctium sisti Alphenus promitteret. Venit Romam Quinctius ad vadimonium. Næuius annum & sex menses, hoc est ab Idibus. Septem. Scipione & Norbano cos. vsque ad Idus Martias huius anni, nihil petit. Tum demum in ius ventum ad P. Dolabellam prætorem. ibi Næuius petijt, vt Quinctius iudicatum solui satisdaret. quod cum is recusa-

cuſaret, Dolabella decreuit, vt Quinctius aut ſatiſdaret, aut ſponſionem faceret, Ni bona ſua ex edicto poſſeſſa non eſſent. Sponſione facta, C. Aquillius Iudex datus eſt. apud quem Cicero cōtendit, Quinctij bona ex edicto à Næuio poſſeſſa non eſſe. Vides igitur aperte Quinctij cauſam hoc anno à M. Tullio defenſam eſſe poſt Idus Martias. nam quod Cicero ait, rem iacuiſſe in controuerſijs biennium: Oratorum more elatè dictum eſt. & ſi quis velit, calumnijs Næuij rem in bienniũ ductã fuiſſe, hoc quidem certe omnes fateri neceſſe eſt, poſt Idus Sept. quæ hoc anno, non quæ Sulla & Metello coſ. anno inſequente fuerunt (vt Corradus res neſcio quas agens ſcripſit) hanc cauſam actam eſſe. Quod vero & Corradus opinatur, & non nemo affirmat, Quinctium defenſum poſt Dictatorem Syllam, eo quòd Cicero dicat, Emiſti bona Sex. Alpheni L. Sulla Dictatore vendente; leue admodum eſt. cur enim in iudicio priuato hoc eloqui auſus nõ fuiſſet? aut quis præſtabit, ab Oratoribus omnia dicta, vel eo modo acta fuiſſe, quo poſtea ſcripta ſunt & edita?

Sulla dictatore Cicero iterum ſe Moloni, qui legatus ad ſenatum de Rhodiorum præmijs

præmijs venerat, operã dediſſe, ait in Bruto. Hoc quoque tempore Cn. Pompeius, bello in Africa maximo confecto, victorem exercitum deportauit, vt ait Cicero pro lege Manilia. intelligit autem bellum geſtum cum Domitio, & Hierta Numidiæ rege. quo de Oroſius lib. 5. cap. 21. atque ex Africa Pompeius adhuc eques triumphauit. Miror autem Eutropium ſcribere Pompeium tunc quartum & vigeſimum annum egiſſe, cum M. Tullij æqualis fuerit, vt ex Ciceronis Bruto & Velleio notũ eſt, & nos ſupra admonuimus. Eodẽ tempore L. Sulla Murenam ex Aſia reuocauit, vt ait Cic. in Maniliana. Murena reuerſus ampliſsime atq; honeſtiſsime ex prætura triumphauit, in orat. pro Murena.

Anno vrbis DCLXXIII, Ciceronis XXVII COSS. fuerunt,

L. CORNELIVS SVLLA FELIX II. Q. CAECILIVS METELLVS PIVS,

HOrum Conſulum meminit Cicero Verrina tertia, & Gellius lib. 15. cap. 28. vbi ſcribit, Ciceronem his conſulibus Sex. Roſcium parricidij reum defendiſſe.

& addit, Fenestellæ errorem notatum fuisse à Pediano, quòd scripsisset Ciceronem sexto & vigesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. quem Fenestellæ errorem Corradum, aliosque viros doctos potius amplecti, quam Asconij & Gellij auctoritatem sequi, equidem miror: cum præsertim Quinctilianus libr. 12. cap. 6. scribat, Ciceronem sex & X X annos natum pro Sex. Roscio dixisse. eos verò ante III Nonas Ianuarij huius anni natus non fuit. Egit tamen, opinor, hanc causam in principio anni. Nam, vt ex oratione ipsa intelligitur, in lege de proscriptione erat, vt anno superiore ad K. Iunias proscriptiones venditionesque fierent: Roscius autem pater aliquot post memses Romæ occisus est: eaque res quatriduo ad Chrysogonum in castra Sullæ Volaterras (quod oppidum obsessum Sulla in deditionem accepit, Liuius li. 89.) delata est. Bona Roscij tanquam proscripti, ideoq; occisi, vt Plutarchus tradit, Sulla hastæ subiecit, & Chrysogonus eius libertus duob. millib. nummûm emit, cum iam proscriptionis mētio nulla fieret, cùm etiā, qui antea me tuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarētur. Sed cum filius idemq; heres

heres Roſcij bona patris ita vendita eſſe ægre ferret, eaq́; ſexagies eſſe demonſtraret; Sulla coargui ſe grauiter tulit, & Roſcij filij nomen opera Chryſogoni de parricidio deferendum curauit. Cum Roſcij patrociniũ ob Sullæ metũ nemo ſuſciperet, adoleſcens ab omnib. deſertus ad Cic. confugit: quem amici quoq; ad reum defendẽdum cohortabãtur, cum aliud ſplendidius aut præclarius gloriæ initium habere non poſſet. Cic. igitur adoleſcens contra L. Sullæ dominantis opis Sex. Roſcium Amerinum defendit, lib. 2. de Officijs. Defenſionis capita tria ſunt: in primo parricidij crimen falſo obiectum fuiſſe Roſcio, multis argumẽtis conuincit: ſecundum eſt: de audacia duorum Roſciorũ, Capitonis & Magni, in quos crimen ita confert, vt eos multis ſuſpicionib. arguat: tertiũ eſt de Chryſogoni potentia, quam inuidioſe inſectatur. Victor in cauſa, magna in admiratione fuit, vt Plutarhus ait: ipſe vero in Bruto ſic ſcribit, Itaque prima cauſa publica pro Sex. Roſcio dicta tantũ commendationis habuit, vt non vlla eſſet, quæ nõ noſtro digna patrocinio videretur. Roſcio contra Chryſogonum defenſo Ciceronem Athenas ſeceſsiſſe, atque inde poſt triennium

Romam reuertiſſe, in Euſebij Chronico ſcriptum eſt. vnde illud Caleni apud Dionem lib. 46. manaſſe videtur, *καίπερ τρία ἐν ἀθήναις ἔτη κατατρίψας*: quibus verbis ſignificat, M. Tullium eloquentiæ gratia triennium Athenis vixiſſe. & certe ſi Roſcio defenſo ſtatim in Græciam profectus eſſet, quod Plutarchus quoque putauit, triennium ibi vixiſſet. Iam vero, cum ſecus ipſe in Bruto ſcribat, nos etiam hæc temporibus aliter diuidemus.

Mitylenas hoc tempore in Aſia expugnatas fuiſſe in Liuiana epitoma libr. 89. ſcriptum eſt. expugnauit eas M. Thermus: in qua expugnatione Iulius Cæſar, auctore Suetonio, corona ciuica donatus eſt. Atque ita vrbs & natura, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum & pulchritudine inprimis nobilis, belli lege ac victoriæ iure populi Rom. facta eſt, Cicero orat. 2. contra Rullum.

Anno vrbis DCLXXIIII, Ciceronis XXVIII COSS. fuerunt,

P. SERVILIVS VATIA ISAVRICVS. AP. CLAVDIVS PVLCHER.

Hos

HOs Consules in hunc annum Sulla contra volútatem populi,qui ipsum creabat, renuntiandos curauit, & Dictatura se abdicauit,Appianus lib. 1. Orosius li.5. cap.22.Ap.Claudius P.Clodij inimici Ciceronis pater fuit. vnde in orat.de harusp. resp. P. Seruilius collega patris eius nominatur.Hoc tempore Cic.ante quam in Grędiā profectus fuit Arretinæ mulieris libertatem contra Cottam hominem disertissimum defendit, Sulla adhuc viuo, vt ait pro Cæcina. Erat eo tempore in Cicerone summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo,si accedit labor, & laterum magna contentio.eoq; magis,vt ipse in Bruto scribit,hoc eos,quibus erat carus, commouebat, quòd omnia sine remissione,sine varietate,vi summa vocis,& totius corporis contentione dicebat.itaque cùm eum & amici & medici hortarentur, vt causas agere desisteret, ipse autem quoduis periculum adire, quàm à sperata dicendi gloria discedere, mallet: censeret tamen remissione & moderatione vocis, & commutato genere dicendi se & periculum vitare posse,& temperatius dicere;

vt consuetudinem dicendi mutaret, eam sibi causam in Græciam proficiscẽdi fuisse ait in Bruto. itaq; cum esset bienniũ versatus in causis, Roma est profectus huius anni æstate, vt ex sequẽtibus cognoscetur. Cum venisset Athenas, sex menseis cum Antiocho veteris Academiæ nobilissimo & prudentissimo philosopho fuit; studiũque philosophiæ nunquam intermissum, à primaq; adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo auctore & doctore renouauit, vt ipse in Bruto testatur. ideoque libr. 1. de Natura deor. Antiochũ inter eos philosophos numerat, à quibus institutus fuit, de eodem lib. 1. de legibus: Vir iste fuit prudens, & acutus, & in suo genere perfectus mihique vt scis familiaris. Plutarchus quoq; in Cicerone à nobis cõuerso ita scribit; Cũ Athenas venisset, Antiocho Ascalonitæ operam dedit: eiusque copia quidem & lepore dicendi delectabatur: sed quæ ab ipso in philosophia nouabantur, ea minime probabat. iam enim Antiochus à noua Academia defecerat. & relicta Carneadis secta, commutatoque instituto. vel euidentia & sensibus victus, vel, vt nonnulli aiunt, ambitione & contentione cum Philonis & Clitomachi disci-

discipulis adductus, Stoicorum decreta fere defendebat. Antiochus igitur, vt Cicero in Lucullo testatur, appellabatur quidem Academicus, sed erat, si perpauca mutauisset, germanissimus Stoicus. Didicerat apud Philonẽ tamdiu, vt cõstaret diutius didicisse neminem: & scripserat de Academica secta acutissime, eamque non acrius accusauit in senectute, quàm antea defensitauerat. Plura in Lucullo Ciceronis, & Plutarchi. Athenis Cic. Epicureos, quoque Phædrum, & Zenonem frequenter cum Attico audiuit, vt ait li.2. de finib. Meminit Tuscul. 3. & Acad. 1. Hic annus XX est post M. Antonij & A. Postumij cõsulatum: ad quem Lucullorum ædilitas à Plinio li.8.ca.7. refertur. eam vero magnificentissimã fuisse, Cic. li.2. de officijs scribit. Hac ego coniectura ductus, L. Luculli magistratus, quos Cic. initio Luculli recẽset, ita constituo, vt hoc anno ædilis, Bruto & Mamerco cos. prætor fuerit, sequẽti Africam obtinuerit, atq; inde Octauio & Cotta cos. ad cõsulatus petitionem redierit.

Anno vrbis DCLXXV, Ciceronis XXIX COSS. fuerunt,

M. AIMILIVS LEPIDVS. Q. LVTATIVS CATVLVS.

His

HIs consulibus Sulla in agro Cumano mortuus, ac Romam perlatus cum magna pompa in campo Martio sepultus est. quod præter ceteros Appianus libr.1. copiose narrat. Primus autem è patricijs Cornelijs Sulla igni voluit cremari, lib.2. de legibus. Post Sullæ mortem dissensio inter Cõsules orta est, cum Lepidus Sullæ acta rescindere tentaret, & Catulus ei resisteret. vide Orosium nostrum lib. 5. cap. 22. Hinc Cicero in Catil. 3. Dissensit M. Lepidus à clarissimo & fortissimo viro Q. Catulo. attulit non tam ipsius interitus Reipub. luctum, quàm ceterorum. Vbi vero M. Tullio de Sullæ morte Athenas allatum est, vt Plutarchus scribit, cum iam corpus eius exercitationib. confirmatum meliore habitu esse cœpisset, & vox ita conformata esset, vt cum auditu suauis ac plena, tum ad corporis constitutionem moderatè accommodata esset, motus & precibus litterisq; amicorum, quæ Roma frequentes ad ipsum afferebantur, & cohortatione Antiochi, vt Rempub. capesseret; dicendi vim ceu instrumentum rursus excoluit, ciuilemque facultatem excitauit. Itaque primum, vt ipse in Bruto scribit, Athenis apud Demetrium Syrum, veterem

& non ignobilem dicendi magiſtrum ſtudioſè exercebatur. pòſt totam Aſiam peragrauit cum ſummis oratoribus, quibus cum exercebatur ipſis lubentibus: quorũ erat princeps Menippus Stratonicenſis, quem Plutarchus Menippum Carem nominat, Cic. eum tota Aſia illis tẽporib. diſertiſsimũ fuiſſe iudicat. vnde Strabo li. 14. κἀνταῦθα δ' ἀνὴρ ἀξιόλογος γεγένηται ῥήτωρ μένιππος κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν, κατόκας ἐπικαλούμενος. ὃν μάλιστα ἐπαινεῖ τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν ῥητόρων, ὧν ἠκροάσατο, κικέρων, ὥς φησιν ἔν τινι γραφῇ αὐτοῦ, συγκρίνων ξενοκλεῖ, καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνον ἀκμάζουσι. id eſt, Fuit ibi patrum noſtrorum memoria nobilis magiſter dicendi Menippus cognomento Catocas: quem Cicero ex Aſiaticis oratoribus, quos audiuit, maxime laudat, vt eſt in quodam ipſius libro: vbi eum cum Xenocle, atq; illius ætatis oratoribus comparat. De Xenocle Adramytteno, cui Cic. quoq; operam dedit, idem Strabo li. 13. Erat cum Cicerone tum etiam Aeſchylus Cnidius, aſsiduiſsimè autem Dionyſius Magnes. quibus non contentus, Rhodum venit, ſeque ad eundem, quem Romæ audiuerat, Molonem applicauit, cùm actorem in veris cauſsis, ſcriptoremq; præſtantem, tum

in

in notandis animaduertendisque vitijs, & instituendo docendoq; prudentissimum. is dedit operã, vt nimis redundanté Oratorem nostrum, & superfluenté iuuenili quadã dicendi impunitate & licentia reprimeret, & quasi extra ripas diffluenté coerceret, auctor ipse in Bruto. De Apollonio Molone, inquit Plutarchus, traditũ est memoriæ, eum latinæ linguæ rudem rogasse Cic. vt græcè declamaret. in quo cum ideo illi obtemperasset, quod putaret, se ita melius corrigi posse; ceteri omnes admiratione obstupefacti certatim de Cicerone, aliusq; alio gloriosius prædicabat: Apollonius neq; orante Cicerone lætitiã præse tulit, & cum perorasset, defixus in cogitatione diu sedit. quod vbi Ciceronem ægre ferre sensit, hæc eius vox erupit: Te equidẽ, M. Tulli, collaudo & admiror: sed me Græcorũ fortunæ miseret, cũ videam doctrinæ & eloquentiæ laudẽ, quę sola nobis reliqua erat, per te ad Romanos translatã esse. Rhodi Cic. Posidonium Philosophũ etiã audiuit, vt Plutarchus scribit. Posidonius enim cum esset Apamiensis è Syria, Rhodi vixit, teste Strabone libr. 14. Hunc familiarem suũ vocat Cicero li. 1. de Finib. Eundem lib. 1. de Natura inter eos nume-

rat,

rat, à quibus in philosophia institutus fuit. Præterea in libro de Fato ita scribit, Quædam etiam Posidonius (pace magistri dixerim) comminisci videtur.

Anno vrbis DCLXXVI, Ciceronis XXX COSS. fuerunt,

D. IVNIVS BRVTVS. MAM. AEMILIVS LEPIDVS LIVIANVS.

HOs Consules ex interregno inijsse, argumento est oratio Philippi apud Sallustium. de quibus Cicero in Brùto, Ijsdem fere temporibus D. Brutus, is qui Cõsul cum Mamerco fuit, homo & græcis doctus litteris & latinis. Mamerci Aemilj Lepidi consulis meminit Valerius li. 7. ca. 7. Hoc anno, cũ duo Consules clarissimi fortissimiq; essent, Põpeius adhuc eques cõtra Sertorium ad bellum maximum formidolosissimòq; suasu L. Philippi pro cõsule missus est. quo quidem tempore, cum esset non nemo in Senatu, qui diceret, non oportere mitti hominem priuatum pro consule; Philippus dixisse dicitur, Non se illum sua sententia pro consule, sed pro consulibus mittere, ait Cicero in Maniliana. Idem Philip. II. Pompeio Sertorianum

bellum à Senatu priuato datum est: cum L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. Scribit idem Plutarchus in Pompeio. Comparato exercitu, hosteis in ceruicibus iam Italiæ agenteis ab Alpibus in Hispaniam submouit, Galliamque recepit, vt ipse apud Sallustium ad senatum scribit. Vnde Cicero in Maniliana ait, Pompeium per Galliam legionibus Romanis in Hispaniam iter Gallorum internecione patefecisse.

Hoc quoque anno M. Tullius se recepit è Græcia, biennio post quàm eò profectus erat, non modo exercitatior, sed prope mutatus. nam & contentio nimia vocis resederat, & quasi deferbuerat oratio, lateribusque vires, & corporis mediocris habitus accesserat, vt ipse in Bruto testatur. Cũ autem Cicero, auctore Plutarcho, magna spe erectus ad Remp. summo studio raperetur, ardor eius oraculo quodam repressus est. Nam cum Delphos profectus Apollinem consuluisset, quânam via ad summam gloriam peruenire posset; oraculum editum est, Suam naturam, nõ multitudinis opinionem ducem vitæ sequeretur. Quapropter Romã reuersus primo timide vixit, & dubitãter ad honores accesit,

nec

nec vllo in numero habitus, ſed græculus atque otioſus appellatus fuit: quæ nomina infimis & ſordidis hominibus in promtu eſſe atque in ore conſueuerunt. Vt vero & innata honorum cupiditate ductus, & patris atque amicorum cohortatione incitatus, ſe totum patrocinijs tradidit, non iam pedetentim principem locum petijt, ſed ſtatim eluxit, ceterisq; oratoribus longe præſtitit. Hactenus Plutarchus, vt à me ante annos octo conuerſus fuit, vbi quod græculum atque otioſum dixi, qui Plutarcho eſt γραικὸς καὶ σχολαστικὸς, ſecutus ſum auctoritatẽ noſtri Oratoris, qui pro Sextio inquit, Græculum ſe atq; otioſum putari voluit: ſtudio litterarum ſe ſubito dedit. Solent autem Romani vti appellatione Græci probri loco, cum ignobiltatem obijcunt, vt Zonaras ſcribit.

Anno vrbis DCLXXVII, Ciceronis XXXI COSS. fuerunt,

CN. OCTAVIVS. C. SCRIBONIVS CVRIO.

DE his Cicero in Bruto, Cn. Sicinius, cùm tribunuſpl. Curionem & Octauium conſules produxiſſet, Curioque multa dixiſſet, ſedente Cn. Octauio collega,

qui deuinctus erat fascijs, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus: nunquam, inquit, Octaui, collegæ tuo gratiam referes; qui nisi se suo more iactasset, hodie te illic muscæ comedissent. Videntur autem Consules à Sicinio producti fuisse, cùm id egit, vt Tribunicia potestas populo redderetur, Asconius in Diuinat. in Verré. Cn. Octauiũ M. filium, optimum atq; humanissimũ virum, familaré suum, nominat Cic. li. 2. de finib. His Cósulibus Cicero, vt ipse in eodé Bruto ostédit, cùm vnũ annum reuersus ex Asia causas nobileis egisset, Quęsturã petijt, cũ C. Cotta, qui anno insequéti Consul fuit, Cõsulatũ, Hortensius Aedilitaté peteret. Quæstorijs comitijs, quæ tributa fuisse. ep. 31. li. 7. Famil. cognoscitur, Cicero quæstor in primis cunctis suffragijs est factus, in orat. in Pisonem. Idem Verrina septima ait, se ita Quæstorem factum fuisse, vt sibi honorem illum tum non solum datum, sed etiam creditum, ac commissum putaret. In causis ijs, quas Cicero ex Asia reuersus ante Quæsturam egit, numero orationem pro Q. Roscio Comœdo. id quod proposita constitutione causæ planũ faciam. Res igitur, vt ex orationis fragmento colligitur,

tur, ita se habet. C. Fannius Chærea seruũ suum Panurgum communem cum Roscio ea lege fecit, vt is à Roscio arte histrionica institueretur, quæstusque inter eos communis esset. Institutum artificio comico Panurgum Q. Flauius Tarquiniensis quidam interfecit. In hanc rem Fannius cognitor à Roscio datus fuit, qui Flauium iudicio DAMNI INIVRIA DATI Roscij nomine persequeretur, non secus atque si res sua esset. Lite contestata, Roscius sine Fannio cum Flauio decidit HS centum millibus. Deinde, C. Pisone teste & arbitro, Roscius Fannio pro opera, pro labore, quòd cognitor fuisset, quòd vadimonia obijsset, certam pecuniam dedit hac condicione, vt si quid Fannius pro suá parte serui interemti à Flauio exegisset, partem eius dimidiam Roscio dissolueret. Post triennium Fannius, qui diceret se à Flauio nihil abstulisse, Roscium cum eo de tota re pro societate decidisse, Rosciũ in ius vocauit, & HS quinquaginta millia, dimidiam scilicet partẽ eius pecuniæ, quã Roscius à Flauio abstulerat, petijt, & sponsione Roscium lacessiuit, Ni sibi ille HS I ↃↃↃ deberet. Datus igitur iudex à Prætore fuit C. Piso cum hac formula, Si pa-

ret Roſcium Fannio HS IↃↃↃ debere, quod Cic. enumeratione cauſarum debitionis falſum eſſe docet: neque ſocietatis nomine quidquã à Roſcio peti poſſe probat. Corradus Ciceronem hanc cauſam egiſſe Cn. Pompeio & M. Craſſo. COS. anno poſt hunc ſexto inde putat, quod tum C. Piſo prætor fuerit. ſed fallitur, qui ex Iudice priuato prætorem facit. Falluntur, quoque illi, qui Roſcium Comœdum ante Amerinum defenſum inde putãt, quòd poſt Amerini defenſionem Cicero in Grȩciam ſtatim fuerit profectus. Hoc tempore Q. Roſcium fuiſſe defenſum, ex oratione cognoſcitur. in qua Roſcium Sullano tẽpore cum Flauio decidiſſe, & quadriennio pòſt cauſam actam eſſe, apertè ſignificatur. Hoc anno in Hiſpania aduerſus Sertorium acerrima illa prœlia & maxima Sucronenſe & Durienſe commiſſa ſunt. quorum meminit Cicero pro Balbo. tu vide Plutarchum in Pompeio.

Anno vrbis DCLXXVIII, Ciceronis XXXII COSS. fuerunt,

L. OCTAVIVS. C. AVRELIVS COTTA.

DE

DE his Cicero in Verrem. 3. Cum L. Octauius, C. Aurelius cos. ædes sacras locauissent, neque potuissent omnia sarta tecta exigere, neque ij prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, M. Cæsius: factum est S.C. quibus de sartis tectis cognitum & iudicatum non esset, vti C. Verres, P. Cœlius prætores cognoscerent, & iudicarent. vbi vides, C. Sacerdotem, cui Verres in prætura vrbana & Siciliensi successit, hoc anno prætorem vrbanum fuisse. qui cum sequenti Siciliam obtinuerit, & Cicero ante eum Quæstor in Sicilia fuerit, prætore Sex. Peducæo, suspicionem Corradi, qui Ciceronem hoc anno Quæstorem vrbanum, & insequenti in Sicilia fuisse putauit, falsam esse omnes vident. Hic est igitur Siciliensis annus, qui M. Tullium quæstorem excepit, vt ipse in Bruto scribit. Cum autem bini quæstores in Sicilia singulis prætoribus essent, Lilybætanus & Syracusanus: Cicero Lilybætanus quæstor fuit, vt Asconius scribit, & Cicero ipse pro Plancio ostendit. Idem Asconius scribit, Ciceronem quæstorem in Sicilia fuisse prætore Sex. Peducæo. ipse vero in orat. Post reditum in Senatu ait, se patri M. Curtij quæstorem fuisse. Accide-

bat autem ſæpe, vt vnus quæſtor duorum prætorũ eſſet, vt Gruchius lib. 2. de Comitijs docet. De Quæſtura Cic. Plutarchus ita ſcribit, Quæſtor creatus & ſortitus prouinciam Siciliã, cùm in difficultate annonæ, atq; inopia rei frumẽtariæ magnus frumenti numerus Romam eſſet mittendus, Siculos initio offendit: pòſt, vbi diligentiam, iuſtitiam & comitatem eius experti fuerũt, maiores illi honores, quàm vlli vnquam prætori tribuerunt. De eadem ipſe in oratione pro Plancio, Non vereor, ne quis audeat dicere, vllius in Sicilia quęſturam aut gratiorẽ, aut clariorem fuiſſe. frumenti in ſumma caritate maximũ numerũ miſeram; negotiatoribus comis, mercatoribus iuſtus, municipibus liberalis, ſocijs abſtinens, omnibus eram viſus in omni officio diligentiſsimus. excogitati quidam erãt à Siculis honores inauditi. & in Verr. 7. Sic obtinui quæſturam in prouincia Sicilia, vt omniũ oculos in me vnum coniectos arbitrarer: vt me, quæſturamq; meam, quaſi in aliquo orbis terræ theatro, verſari exiſtimarem; vt omnia ſemper, quæ iucunda videntur eſſe, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturæ ac neceſsitati denegarem. Idem Verrina

ſecunda

ſecunda ait, Siculos in quæſtura ſuæ innocentiæ, abſtinētiæq́; periculum feciſſe. Eo tempore, vt Plutarchus ſcribit, multi Romani adoleſcentes, claris parentibus atq; honeſto loco nati, apud Siciliæ prætorem accuſati ſunt intemperantiæ, & neglectæ diſciplinæ militaris. quos Cic. magna commendatione defendit & conſeruauit.

Anno vrbis DCLXXIX, Ciceronis XXXIII COSS. fuerunt,

L. LICINIVS LVCVLLVS.
M. AVRELIVS COTTA.

HIs Conſulibus Cicero, annuo munere quęſturę expleto, è Sicilia prouincia deceſsit. Habuit tum orationē Lilybęi, in qua Siculis multa benignè promiſit, vt Aſconius ſcribit. Decedebat autē ea ſpe, vt ſibi populum R. vltro omnia delaturum putaret. ac cùm caſu diebus ijs itineris faciendi cauſa, Puteolos forte veniſſet, concidit pæne, cùm ex eo quidam quæſiſſet, quo die Roma exiſſet, & nunquid in ea eſſet noui. quod ipſe pro Plancio narrat, & Plutarchus in vita ſcribit. Cùm è Sicilia ſe recepiſſet, iam videbatur facultas illa dicendi eſſe perfecta, & habere maturitatem quandam ſuam, vt ait

in Bruto. Fuit hoc anno tribunus pl. L. Quinctius, homo maxime popularis, & ad inflammandos animos multitudinis accommodatus: qui conciones quotidie seditiosas & turbulentas habebat, Cic. pro Cluentio. Hunc acta Sullæ rescindere, ac Reip. statum mouere & perturbare conantem Lucullus consul ab incepto deduxit, auctore Plutarcho in Lucullo. Hinc Macer apud Sallustium, Lucullus quātis animis ierit in L. Quinctium, vidistis. Idem Quinctius patronus fuit Oppianici, qui hoc anno, Verre prætore vrbano, condemnatus est, Cicero pro Cluētio, & Asconius in Verr. 2. Verrem his consulibus prætorem vrbanū fuisse, cognoscitur etiam Verrina septima. vbi Cicero inquit, Nemo tam rusticanus homo L. Lucullo & M. Cotta cos. Romam ex vllo municipio vadimonij causa venit, quin sciret, iura omnia populi R. nutu atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari.

Hoc etiam tempore M. Antonius gratia Cottæ consulis, & Cethegi factione in senatu, curationem nactus totius oræ maritimæ, Siciliam & prouincias omnes depopulatus est, & ad extremum inferens Cretensibus bellum, re male gesta, morbo interijt,

terijt, Aſconius in Verr. Liuius lib. 97. Florus lib. 3. cap. 7. Meminit Velleius & Cicero Verr. 4. vbi M. Antonij infinitum imperium dicit. Hic Antonius pater fuit M. Antonij Triumuiri, qui in Plutarchi Antonio χριτικὸς mendoſe, pro κρητικὸς nominatur. Tum quoque Metellus & Pompeius in Hiſpania ab obſidione Calagurij oppidi depulſi, coacti fuerunt diuerſas regiones petere, Metellus vlteriorem Hiſpaniam, Pompeius Galliam, auctore Liuio lib. 93. Itaque tum exercitus Pompeij hiemauit in Gallia, cùm M. Fõteius prętor eam prouinciam obtineret, vt Cicero pro Fonteio oſtendit.

Anno vrbis DCLXXX, Ciceronis XXXIV COSS. fuerunt,

M. TERENTIVS VARRO LVCVLLVS. C. CASSIVS VARVS.

DE his Cicero pro Cluentio, Sed quęro à vobis, num iſtam legem ex iſto S. C. L. Lucullus conſul, homo ſapientiſsimus tulerit? num anno pòſt M. Lucullus & C. Caſsius? Eoſdem Verrina tertia, M. Terentium & C. Caſsium nominat. à quibus

lex frumētaria Terentia & Caſsia lata fuit, de qua Cicero Verrina quinta,& ſeptima. fuit enim M.Lucullus,frater L.Luculli, in Terentiorum familiam adoptatus.Eidem Macedoniam eueniſſe, Eutropius lib. 6. ſcribit.Hinc Cicero in Verr. 4. Dixit hoc idem M.Lucullus,ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio, quod ſibi cum eo eſſet,iam ante cognoſſe.Quid?Lucullus,qui tum in Macedonia fuit,melius hæc cognouit,quā tu Hortenſi,qui Romæ fuiſti?Hoc anno bellum in Italia à gladiatoribus duce Spartaco excitatum eſt,quod Cicero in Maniliana Seruile vocat.de quo ſcripſi in vlt.caput li.5.Oroſij.Eodem tēpore L. Lucullus, qui conſul anno ſuperiore contra Mithridatem profectus erat, ad Cyzicum vrbem exercitum eius fame ferroque deleuit, auctore Liuio lib. 95. Nam cùm totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia conſtitiſſet,eamque vrbem ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putauiſſet, qua effracta & reuulſa, tota pateret prouincia; perfecta ab Lucullo hæc ſunt omnia, vt vrbs fideliſsimorum ſociorum defenderetur, vt omnes copiæ regis diuturnitate obſidionis conſumerentur,ait Cicero pro Murena.eandem rem pro lege Manilia, &

pro

pro Archia commemorat.

Anno vrbis DCLXXXI, Ciceronis XXXV COSS. fuerunt,

L. GELLIVS POPLICOLA.
CN. CORNELIVS LENTVLVS CLODIANVS.

DE his Cicero in Verr. 4. Itaq; in Senatu cótinuo Cn. Lentulus & L. Gellius (Lucullus impreſsi libri Ciceronis mẽdoſe habent, cùm L. Gellius, in vetuſt. recte legatur,) Conſules faciunt mẽtionem, placere ſtatui, ſi Patribus conſcriptis videretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium. Iidem in orat. pro Balbo aliquoties nominantur. In quarta verò in Verrem, M. Lollium Palicanũ Tribunum pl. hoc anno fuiſſe, cognoſcimus. quem laboraſſe, vt tribunicia poteſtas populo reſtitueretur, Aſconius in Verrinam primã ſcribit. De eodem Cicero in Bruto, Aptior, inquit, etiam Palicanus auribus imperitorum. Hoc anno Lucullus Mithridatem in Pontum perſecutus, eum legionibus Romanis patefecit, qui ante populo R. ex omni aditu clauſus fuerat, vt ait Cicero pro lege Manilia, & pro Archia.

Anno vrbis DCLXXXII, Ciceronis XXXVI, Consules fuerunt,

CN. AVFIDIVS ORESTES.
P. CORNELIVS LENTVLVS SVRA.

ORestes gentis Aureliæ cognomen est: sed hic Orestes à Cn. Aufidio adoptatus, vt Cicero pro domo ait, Cn. Aufidius Orestes dictus fuit. Cn. Orestem, cum tribunu spl. esse non potuisset, Consulem factum, ait Cicero pro Plancio. Idē prætor vrbanus fuit anno vrbis DCLXXVI, vt ex Valerio lib. 7. cap. 7. apparet. P. Lentulus cum Catilina coniurauit, atque à Cicerone Consule in carcere strangulatus fuit. vt inferius dicemus. Vnde Suræ cognomen inuenerit, Plutarchus in Cic. hoc modo exponit: Cum Sullanis temporibus quæstor magnam vim pecuniæ publicæ consumsisset atque perdidisset, Sulla id ægre ferens rationem ab eo in Senatu exegit. tū ille negligenter & cum contemtu progressus, rationem se redditurum negauit, suram autem præbiturum, ita vt pueri consuessent, cum in pilæ lusione deliquissent. Hinc Sura cognominatus fuit. sura enim Romanis est ea, quę Græcis κνήμη

dicitur

dicitur. Hactenus Plutarchus. Bellum ſeruile iam tertium annum cum Spartaco gerebatur, cùm M. Craſſo prætori id mandatum, & ſex menſibus confectum fuit, vt Appianus libro primo extremo ſcribit. itaque Craſſo tum permiſſum Plutarchus ait, vt ouans vrbem iniret. Hinc Cicero in Piſonem; Craſſe pudet me tui. quid eſt, quod confecto formidoloſiſsimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à ſenatu? Exercitum eodem tempore ex Hiſpania in Italiam Pompeius reduxit, & quinque millia fugitiuorum, qui è prœlio aufugerant, interfecit, atque ad ſenatum, auctore Plutarcho, ſcripſit, Craſſum acie gladiatores fudiſſe, ſe bellũ radicitus ſuſtuliſſe. Hinc Cicero in Maniliana: Teſtis eſt iterum, & ſæpius Italia, quæ cum ſeruili bello tætro periculoſoq; premeretur, ab hoc auxilium abſente expetiuit: quod bellum exſpectatione Pompeij attenuatum atque imminutum eſt, aduentu ſublatum ac ſepultum. Huius belli confecti gloriam Cicero pro Sextio quoque ad Pompeium his verbis transfert: Qui etiam ſeruitia virtute victoriaq; domuiſſet. Vltimo huius anni die pridie quã conſulatum iniret Pompeius etiamnum

eques

eques Romanus ex Hiſpania procos. triumphauit, vt Velleius libr. 2. ſcribit. de quo triumpho Cicero pro lege Manilia, Quid tam incredibile, quàm vt iterum eques Romanus ex Senatuſconſulto triumpharet?

Anno vrbis DCLXXXIII, Ciceronis XXXVII COSS. fuerunt,

M. LICINIVS CRASSVS. CN. POMPEIVS MAGNVS.

POmpeium ex S. C. legibus ſolutũ conſulem ante factum, quàm vllum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet, Cicero in Maniliana teſtatur. Numerus de ætate Pompeij apud Appianum mendo caret: reſpicit enim tempus anni ſuperioris, quo Pompeius ante natalem ſuum conſulatum petiuit. M. Tullius iam poſt quęſturam in plurimis cauſis, & in principibus patronis quinquenniũ fere verſatus erat, vt ipſe in Bruto ſcribit. fuitq́; in admiratione, quòd ab ijs, quorũ cauſas agebat, nulla dona aut munera, auctore Plutarcho, accipiebat. In ijs cauſis fortaſſe fuerunt M. Tullij, & L. Vareni; quas Cic. ſcriptas edidiſſe teſtimonio Quinctiliani & Priſciani cognoſcitur. In primis autẽ, vt Plutarchus

ait,

ait, Cic. enituit, cùm C. Verrem hoc anno in iudicium vocauit. nam in patrocinio Sicilienſi maxime in certamen venit deſignatus Aedilis cum deſignato Conſule Hortenſio, quod ipſe in Bruto ſcribit. Tenuerat Verres ex prætura Siciliam prouinciã per triennium, atq; in ea fuerat libidinosè auarè, crudeliterq; verſatus. quare cum tãdem hoc anno L. Metellus ei ſuccederet, repetundarũ reus à Siculis poſtulatus eſt: qui omnes, præter Syracuſanos & Mamertinos, M. Tullium, illo tempore florentem defenſionib. amicorũ, ad accuſandũ deſcendere compulerũt, iampridẽ illis neceſſitudine copulatum, quòd quæſtor in Sicilia fuiſſet, & decedens multa ijs benignè promiſiſſet, vt Aſconius ait. Natus iam erat Cicero annos XXXVI. quod tempus legitimum erat ædilitatis petendæ. Certe P. Scipio Africanus minor, cum annos natus XXXVI ædilitatem peteret, conſul à populo dictus eſt, Liuius lib. 50. Velleius. 2. Aedilitatẽ igitur ſuo anno petens Cicero, prior deſignatus eſt cunctis ſuffragijs populi, in orat. in Piſonẽ. Suſcepto patrocinio Siciliẽſi, exſtitit Q. Cæcilius Niger, domo Siculus, vt Aſconius ſcribit. Plutarchus ait, hominem libertinum fuiſ-

ſe, &

ſe, & Iudaicæ religioni obnoxium. vnde Cicero in eum dixit, Quid Iudæo cũ Verre? Romani autem porcum non caſtratum Verrem nominant. In Plutarchi libris, in quib. legitur, Βέῤῥην οἱ ῥωμαῖοι τὸν ἐκτετμημένον χοῖρον καλοῦσι, negatio deeſt, & reſtitui debet, τὸν μὴ ἐκτετμημένον alioqui falſum eſſet, quod Plutarchus ſcribit. idque duos Interpretes, viros doctiſsimos, nõ animad uertiſſe, miror. Cæcilius igitur contendebat, ſe potius accuſatorem conſtitui oportere, has afferens cauſas: vnã, quòd à Verre læſus iure illi inimicus eſſet: alteram, quòd cum quæſtor eius fuiſſet, crimina ſciret: tertiam, quòd Siculus pro Siculis ageret. Hinc, quia in publicis quæſtionibus, vt eſt libr. 1. ad Herennium, legibus cauetur, vt ante, ſi reo commodum ſit, iudicium de accuſatore fiat, vtrum illi liceat accuſare, néone: diuinatio accuſatorum Ciceronis & Cæcilij facta eſt. tum Cicero primam Verrinam de accuſatore conſtituẽdo dixit: in qua hac vſus eſt diuiſione: ſpectandum, à quo maxime agi velint ij, quorum de vltione quæritur; à quo minime velit is, qui accuſatur, auctor Quinctilia. lib. 7. cap. 5. Victo Cæcilio, & accuſatione ad ſe delata, Cicero, cum inquiſitionis

tempus

tempus in Siciliam postulasset dies CX,& cum L. Tullio fratre patruele totam prouinciam colligendis litteris in Verrem,& denuntiandis testimonijs peragrasset diebus quinquaginta; Romam reuersus, cum videret id agi,vt à M'.Glabrione prætore, & ab ijs iudicibus,qui tunc erant,ad alium annum, aliumq́; prætorem res tota transiret,eriperetur q́; sibi reus patrocinio Hortensij ac Metelli, qui tunc Consules futuri erant, hoc commentus est rationis, vt orationem longam prætermitteret, neque in criminibus declamatione cumulandis tẽpus absumeret. sed tantummodo citaret testes ad vnumquodque crimen expositũ, & eos Hortensio interrogandos daret, inquit Asconius. Vnde Quinctilianus lib. 6. cap. 6. Cicero summo consilio videtur in Verrem vel contrahere tempora dicendi maluisse, quàm in eum annum, quo erat Q. Hortensius consul futurus, incidere. Consilium suum ipse Cicero Verrina secunda copiosè exponit. quæ præterea exhortationem continet iudicum ad verè iudicandum: minæ quoque in aduersarios diriguntur, omnia tentantes ad corrumpendum iudicium. qua oratione ipse Verrina tertia hoc se assecutũ fuisse ait, vt vna

hora, qua cœpit dicere, reo ſpem iudicij corrumpendi præcideret. primo autem die magno teſtium numero citato, alter dies amicis Verris & defenſorib. non modo ſpem victoriæ, ſed etiam voluntatem defenſionis abſtulit. nam, vt Aſconius ſcribit, arte Ciceronis ita eſt fatigatus Hortenſius, vt nihil, contrà quod diceret, inueniret. Itaque nobis, ait Cicero in Oratore, pro familiari reo ſummus orator nō reſpondit Hortenſius. dicendi enim facultatem Cicero Hortenſio nullam dedit nihil ipſe dicendo, ait Aſconius. & Plutarchus, τοῦτον εἷλεν οὐκ εἰπὼν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τρόπον τινὰ τοῦ μὴ εἰπεῖν. vbi aliquando ἐξ ἀυτοῦ corruptum eſſe, atq; pro eo ἐξευρὼν commodius legi poſſe putaui. ſed Adrianus Turnebus (cuius nomen, vt magiſtri de me optime meriti, mihi nunquam niſi honoris cauſa vſurpandum eſt) anno ſuperiore litteris ſignificauit, τρόπον τινὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦ μὴ εἰπεῖν, eſſe quodam modo abdicata eloquētia. Hæc prima actio, cuius quaſi procœmium tantū litteris mandatū eſt, quę Verrina ſecunda numeratur, nouē dieb. tranſacta eſt, Verrina tertia: eaq́; Verres conuictus ſua ſponte in exſulium diſceſsit, Aſconius. in quo exſulio illum conſenuiſſe, do-

nec

necà Triumuiris post Cic. mortẽ proscriptus perijt, auctor est Lactantius li. 2. ca. 4. & Seneca in Suasorijs li. 1. Proscriptum Verrẽ ab Antonio traditur, quòd Corinthijs se ei cessurum negauisset, Plinius lib. 34. cap. 2. Reliquas Verrinas quinque Cicero non dixit: sed, cùm vellet omnem vim & rationẽ accusandi in vno reo ostendere, quinq; hos libros domi scriptos edidit: quos pro qualitate criminũ diuidens, anteactis vnũ dedit, crimini repetundarũ quattuor, vnũ de iure dicũdo, alterũ de re frumentaria, tertiũ de signis, quartũ de supplicijs, Asconius. Hi sunt quinq; contra Verrẽ secundę actionis libri, de quib. Fabius li. 11. ca. 2. & Tacitus in dialogo de Oratorib. Cic. etiã in Oratore Verrinã sextã, quartũ Accusationis appellat. Itaq; in primo accusationis libro, quę est, Verrina tertia, Cic. anteacta, id est ea crimina, quæ Verres ante præturã Siciliensem in quæstura, legatione, & pręturà vrbana commisit, exponit. In secũdo Accusationis libro, quæ est Verrina quarta, explicãtur crimina in Sicilia in iure dicundo cõmissa. Tertius liber est de frumẽti criminibus, eaq; oratio frumentaria à veteribus Grammaticis nominatur. Quartus liber, seu Verrina sexta, est de signis.

Quintus & vltimus, de supplicijs. Verre damnato, vt Plutarchus tradit, cum Cicero litem ei tricies HS æstimasset, male audiuit, quasi, pecunia accepta, de multa remisisset. Apud Plutarchū ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδες, est tricies sestertium: siquidē εἴκοσι πέντε μυριάδες est, decies HS, vt idem in Antonio testatur. Verum Budæus in libris de Asse, & in Commentarijs censet in Plutarchi libris verbum τριακοσίων, aut aliud deesse. Sestertium quadringenties à Verre tantū repetitum esse, Asconius scribit. His cos. tribuniciam potestatem restitutam esse, Sallustius in Catil. scribit. idem est in epitoma lib. 97. apud Velleium lib. 2. & Plutarchum in Pompeio. Hinc Q. Cicero lib. 3. de legib. ait, Pompeium nostrū ceteris reb. omnibus semper amplissimis summisq; effero laudibus; de tribunicia potestate taceo: nec enim reprehendere libet, nec laudare possum. Post iudicia à Sulla constituta, senatus iam ex lege Cornelia per decem annos turpiter iudicauerat, ita vt iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas postularetur. hoc igitur anno L. Aurelius Cotta prætor legē ad populum tulit, vt senatores cum equitibus & tribunis ærarijs iudicarent, Cicero Ver-

Verrina prima,& Asconius in eandem. Liuius lib.97.& Velleius.2. Eodē anno Censores fuerunt L. Gellius Poplicola,& Cn. Cornelius Lentulus. de quib. Cicero pro Cluentio. Lentuli censoris meminit etiam Verrina septima, pro Flacco,& pro domo.

Anno urbis DCLXXXIIII, Ciceronis XXXVIII COSS. fuerunt,

Q. HORTENSIVS. Q. CAECILIVS METELLVS CRETICVS.

DE his Consulibus Cicero pro Cluentio; Tum interim Hortēsio, Metello cos. vt hunc Oppianicum aliud agentem, ac nihil eiusmodi cogitantem ad hanc accusationem detraheret, inuito despondit ei filiam suam. Hoc anno Cicero ædilis curulis fuit. ædiles autem ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων, ἱερῶν τόπων ἐπιμεληταὶ καλοῦνται id est ab vna parte sui muneris quasi curatores ædium dicti sunt, Dionysius Halicarnasseus li.6. vbi addit eos à Græcis ἀγορανόμους dici, quod magnā illis partē similes sint de ædilitate sua Cicero Verrina septima ita scribit: Nunc sum designatus ædilis; habeo rationē, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctißimos maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæque faciendos:

mihi Floram matrem populo plebiq; R. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquißimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciundos: mihi sacrarum ædium procuratione, mihi totam vrbem tuendam esse commissam: ob earum rerum laborem & solicitudinem fructus illos datos, antiquiorum in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius imaginis ad memoriam posteritatemq; prodēdam. hinc etiam pro Murena, se ædilem trinos ludos fecisse, ait. Idē lib. 2. de Officijs pro amplitudine honorum, quos cunctis suffragijs adeptus esset suo anno, exiguum sumtum ædilitatis suæ fuisse tradit. Aduexerunt tum & attulerunt Siculi multa ex insula ad Ciceronem ædilem: quorum ille nihil in suum quæstum contulit: tantum liberalitate hominū ad annonam leuandam vsus est, auctore Plutarcho. Collega Ciceronis in ædilitate fuit M. Cæsonius, vt ipse Verrina secunda, & Asconius testantur. Scio Paullū Manutium in Asconium scribere, hunc magistratū cum Tullio non Cæsoniū, sed C. Antonium gessisse: verū vnde id didicerit, equidem ignoro. Hoc

ro. Hoc anno Lucullus vrbem ex Tigranis regno cepit, cuius meminit in Maniliana Cicero. Cùm enim pridie nonas Octobris magnum numerum hostium exigua manu ad Tigranocertam vicisset, deinde vrbem cepit, Plutarchus in Lucullo, Dio li.35. Eodem anno M. Pupius Piso de Hispanis triũphauit, Cicero in Pisonem, & Asconius. His quoq; consulibus templum Iouis in Capitolio, quod incendio consumtum, ac refectum erat, à Q. Catulo dedicatum est, Cassiodorus, & Liuius lib.98. Tacitus lib. 19. Plinius lib.7.cap.43. Cicero etiam Verrina sexta, Q. Catulum appellans, Capitolium magnificẽtius esse restitutum, quàm fuerit, ait. Circa idem tempus M. Tullius pro Fonteio dixisse videtur. Tenuerat is prouinciã Galliam prætor per trienniũ, vt supra ad annũ DCLXXIX annotaui. Reuersus autem Romam repetundarum reus factus est à Gallis, quòd Fonteio prætore oppressa ære alieno prouincia fuisset: quæstũ ipse ex viarũ munitione fecisset, & portoriũ vini instituisset. Accusauit eũ M. Plętorius, subscriptore M. Fabio. defendit M. Cic. circa hoc tẽpus, cũ iam equites cũ senatorib. ex lege Aurelia iudicarent, quod Orationis verba ostẽdũt. Sequitur oratio pro

A. Cæcina:cuius tempus incertum, argumentũ vero tale eſt. M.Fulcinius Tarquinienſis Ceſenniæ vxori moriens vſumfructum omnium bonorum ſuorum legauit, vt frueretur vna cum filio herede inſtituto. Filio mortuo & auctione bonorũ conſtituta, Ceſennia fundum ex ijs bonis emere de ſententia amicorum conſtituit: idq́; negotium Sex. Aebutio dedit. cui fundus, pecunia Ceſenniæ emptus, fuit addictus. Ceſennia cùm non multò poſt A. Cæcinæ nupſiſſet, eumq́; heredẽ feciſſet, deceſsit. Tum Aebutius fundum illum, quem mandato Ceſenniæ emerat, ſuum eſſe dixit. Itaque conſtitutum fuit, quo die in rem præſentem veniretur, vt cùm Cæcina de fundo eſſet deiectus, interdictum à prætore poſtularet. Verum Aebutius fundo occupato, Cæcinam in eum ingredi conantem coactis armatiſq́; hominibus per vim aditu ingreſſuq́; prohibuit. Repulſus Cæcina interdictum de armatis hominibus à Dolabella prætore impetrauit, vt vnde deiectus eſſet, eò reſtitueretur. Aebutius reſtituiſſe ſe dixit: in eamq́; rem ſponſio facta eſt. de qua Recuperatores à prætore dati cognouerunt. Tota quæſtio definitionis eſt, An interdicto de vi teneatur etiam is,
qui

qui non deiecit de fundo, sed ab eius ingressu prohibuit? de qua re Cicero in Oratore: Tota mihi causa pro Cęcina de verbis interdicti fuit: res inuolutas definiendo explicauimus, ius ciuile laudauimus, verba ambigua distinximus.

Anno vrbis DCLXXXV Ciceronis XXXIX, Consules fuerunt,

L. CAECILIVS METELLVS.
Q. MARCIVS REX,

DE his Consulibus Cicero in Pisonem:: Aude nunc ó furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi compitalitij, tum primum facti post L. Metellum & Q. Marcium cos. contra auctoritatem huius odinis. Ita enim recte Paulus Manutius nomina mendosa restituit. Idem Manutius hoc anno epist. 4. lib. 1. ad Atticum scriptam putat: in qua de L. Cic. morte agit. Hoc anno P. Clodius Luculli exercitum in Nisibis vrbis obsidione solicitauit, auctore Dione lib. 35. vnde Cicero de Haruspicum resp. Post exercitu L. Luculli solicitato, fugit illinc.

Anno urbis DCLXXXVI, Ciceronis XL COSS. fuerunt,

C. CALPVRNIVS PISO.
M'. ACILIVS GLABRIO.

HI Consules nominantur à Cicerone lib.12.ad Att.& Philippica secunda, quibus C. Triarius legatus Luculli à Mithridate victus fuit, vt Dio, Plutarchus & Appianus scribũt,qui addunt, cecidisse tũ cẽturiones CL,tribunos XXIIII.& castra Romanorũ à Mithridate capta fuisse. Hæc est illa calamitas, quam Cic.in Maniliana tantam fuisse ait, vt eã ad aures L. Luculli imperatoris nõ ex prœlio nuntius, sed ex sermone rumor afferret. hic in ipso illo malo,grauissimaq; belli offensione L.Lucullus,qui tamen aliqua ex parte ijs incõmodis mederi fortasse potuisset, vestro iussu coactus, quòd imperij diuturnitati modũ statuendũ veteri exemplo putauistis,partẽ militũ,qui iam stipendijs confectis erant, dimisit partẽ Glabrioni tradidit. hactenus Cic. Confectis stipendijs erant milites Valeriani, οὐαλέριοι οἱ τ̃ στρατείας ἀφεθέντες, vt Dio loquitur. qui addit, turbam etiam tũ factam, cùm milites Acilium Consulem, qui vt Lucullo succederet,missus erat, aduenta-

uentare audiuerunt.atq; Acilius Glabrio est,quē Cic.in Maniliana Lucullo successisse ait. Huc pertinēt verba illa Sallustij, quæ ex lib.5.histor. apud Priscianū lib.18. leguntur: Legiones Valerianæ, comperto lege Gabinia Bithyniam & Pōtum consuli datam,se missos esse. Fuit enim hoc anno tribunus pl. A. Gabinius: qui,cùm piratæ non solum maria, verū etiam oras maritimas suis latrocinijs infestas redderent, vt præter historicos Cic. in Maniliana ait, de vno imperatore contra prædones cōstituē do legem initio sui tribunatus promulgauit.vnde idē post reditū in senatu de Gabinio inquit;Qui in magistratu nisi rogationem de piratico bello tulisset, profecto & egestate & improbitate coactus piraticam ipse fecisset.Tū Hortēsius in senatu cōtra Gabinium grauiter,ornateq; dixit.Q.Catulus,cùm ex populo R. quæreret,si in vno Pompeio omnia ponerēt, si quid eo factū esset,in quo spem essēt habituri; cepit magnum suæ virtutis fructum ac dignitatis, cū omnes vna prope voce,in eo ipso se spē habituros esse dixerūt. hæc Cicero pro lege Manilia,vbi ait etiā, Pompeiū hoc bellum piraticū,quod ipse cum Sallustio maritimum nominat, extrema hieme appa-

rasse,

rasse, ineunte vere suscepisse, media æstate confecisse. Inter Gabinij collegas fuit L. Roscius Otho. quem Cicero pro Murena ait restituisse equestri ordini non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. Tulit enim hoc anno tribunus pl. legem, vt equitibus R. in theatro quattuordecim gradus proximi aßignarētur, auctor Liuius li. 99. & Dio lib. 36. de eadem lege Asconius in Cornelianam ita scribit: Roscia est, qua L. Roscius Otho biennio ante confirmauit, vt in theatro equitibus Romanis XIIII ordines spectandi gratia darentur. Meminit eiusdem Tacitus lib. 15. Horatius in Epodo, & epist. 1. lib. 1. & Iuuenalis Saty. 3. Tu vide Xylandrum in Annotationibus in Plutarchi Ciceronem. in quas ea transtulit, quæ ante biennium ad ipsum pro nostra amicitia miseram. Eodem anno, cùm magnus ambitus esset, C. Cornelius tribunus pl. is, qui biennio post maiestatis reus à Cicerone defensus est, legem de ambitu tulit: in qua grauißimis pœnis crimen hoc sanxit. quare senatus consulibus mandauit, vt huic rei moderarentur. qui tum legem tulerunt, auctore Dione, vt eorum, qui ambitus conuicti essent, nemini aut magistratum gerere, aut in senatu esse liceret,

ceret, addita etiam multa pecuniaria. Hæc est lex Calpurnia de ambitu, quam seuerissimè scriptam fuisse, Cicero pro Murena ait. Indicta erant tum comitia, ante quæ vt Dio scribit, nihil sciscere licebat: sed cùm interim candidati multa nefaria facerent, cædesque fierent, senatus decreuit, vt ante quàm lex de ambitu lata esset, comitia ne haberentur, & consulibus præsidiũ daretur. excitauit etiam turbas Cornelius, vt Dio & Asconius scribunt. ob quas cùm dilata comitia essent, Cicero ter prætor primus centurijs cunctis renunciatus est, vt ipse in Maniliana testatur. Licebat autem ei præturam petere hoc tempore biennio post ædilitatem. vide epist. 25. lib. 10. Famil. In præturæ petitione competitores illustres multos cùm haberet, prætor primus designatus est, auctore Plutarcho. ipse præterea in Bruto, se & prætorem primum & incredibili populi voluntate esse factum ait, idem in Pisonem confirmat. Cicero igitur prætor primus, id est primo loco factus fuit ex octo illis, qui tũ fiebant. Prætores cum Cicerone designati septẽni fuerũt, Q. Voconius Naso, M. Plætorius, C. Flaminius, C. Orchinius, C. Aquillius Gallus, P. Cassius, & C. Antonius,

Cicero

Cicero pro Cluentio,& Aſconius. De comitijs prætorijs agit Cicero epiſto. 8. & 9. libr.1. Att.quę hoc anno ſcriptæ fuerunt.in nona, candidatos omnibus iniquitatibus exercitos fuiſſe teſtatur. Extremò huius anni menſe,a.d.IV.id. Decem. (quem diē Tribuniſpl. ineundo magiſtratui ſollennē fuiſſe,ex Liuio & Dionyſio patet) C. Manilius tribunatu inito, poſt pauculos dies ſubnixus libertinorum & ſeruorum manu legem tulit, vt libertinis in omnibus tribubus ſuffragium eſſet, auctor Aſconius in Cornelianam & Milonianam. atq; hoc Dio lib.36.ita ſcribit, τῷ ἔθνει τῷ τῶν ἀπελευθέρων ἔν τε τῇ ἐσχάτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ, καὶ πρὸς ἑσπέραν, παρασκευάσας τινὰς ἐκ τοῦ ὁμίλου, ψηφίσασθαι μετὰ τῶν ἐξελευτερωσάντων σφᾶς ἔδωκεν. quorum verborum ſententia, à docto Interprete non ſatis bene expreſſa, hæc eſt, Manilius libertinis extremo anni die ſub veſperam comparatis nonnullis è multitudine, lege lata dedit, vt cum patronis ſuis ſuffragia ferrent.

Anno vrbis DCLXXXVII, Ciceronis XLI COSS. fuerunt,

M'. AIMILIVS LEPIDVS.
L. VOLCATIVS TVLLVS.

Hos

HOs Consules nominat Cicero in Catil. 1. & pro Sulla. quibus ipse Kal. Ianuarij præturam inijt, quam hoc anno gessit. Indicat Asconius in Cornelianam, Sequenti, inquiens, anno M'. Lepido, L. Volcatio cos. quo anno prætor Cicero fuit, reum Cornelium duo fratres Cominij lege Cornelia de maiestate fecerunt. Indicat idem Cicero pro Cœlio: Fuit assiduus mecum prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum prætor ille obtinebat. secutus est annus: causam de pecunijs repetundis Catilina dixit. Quare si Catilina causam de pecunijs repetundis anno sequente Cotta & Torquato cos. dixit, vt ex Asconio, & oratione pro Sulla cognoscitur: hoc anno, quo ille Africam obtinuit, Cicero prætor Romæ fuit. quod Dio exponēs res gestas huius anni disertè scribit. Prætor Cicero quæstioni de pecunijs repetundis præfuit. vt ipse pro Rabirio Postumo ita cōfitetur: Accusaui de pecunijs repetundis, iudex sedi, prętor quæsiui. & pro Cornelio: Postulatur apud me prætorem primum de pecunijs repetundis. idem ostendit pro Cluentio: vbi quæstionem de pecunijs repetūdis suā vocat. Iudicia Cic. vt Plutarchus scribit, visus fuit castè, inte-

greq;

greq; exercere. De Licinio Macro idē memoriæ proditū ait, eum, qui & ipse multū in ciuitate poterat, & Crasso patrono vtebatur, cùm de pecunijs repepetundis apud Ciceronem prætorem accusatus esset, & iudices adhuc sententias ferrent, fretum sua potentia & studio amicorum domum abijsse, & caput statim totondisse, sumtaq; veste pura tanquam victorem in forum reuertisse. sed cùm Crassus in vestibulo occurrens, eum omnibus sententijs damnatum esse, dixisset, reuersum discubuisse, atque ita decessisse, aiunt. quæ res Ciceroni vt qui iudicia magna cum diligentia exerceret, gloriam peperit. hactenus Plutarchus. Valerius Max. lib. 9. cap. 12. rem paullò aliter narrat. Cicero autem epist. 3. lib. 1. Att. quam hoc anno prætor scripsit, Nos, inquit, hic incredibili ac singulari populi voluntate de C. Macro transegimus: cui cùm æqui fuissemus: tamē multò maiorem fructum ex populi existimatione illo damnato cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Meminit in eadem epistola comitiorum Q. Fratris quibus ille ædilitatem petijsse videtur. Kalen. Ianuarij huius anni C. Manilij lex de libertinis S. C. damnata fuit, auctore Dion. Tū Mani-

Manilius, vt Pompeij gratiam colligeret, legem promulgauit, vt Pompeio, qui tum in Cilicia belli maritimi reliquias perſequebatur, Bithynia, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, Armenia minor cum omni apparatu belli piratici, & copijs omnibus, quæ ſub Lucullo meruerant, bellumque Mithridaticum, quod Lucullus iam annis ſeptem geſſerat, committeretur, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridatico, Dio lib. 36. Hanc legem promulgatam Q. Catulus & Hortenſius viri conſulares de more diſſuaſerunt, Cicero prætor ſuaſit oratione, quæ pro lege Manilia exſtat. qua bellum Mithridaticum & genere neceſſarium, & magnitudine periculoſum, Cn. Pompeio, in quo ſumma eſſet ſcientia rei militaris, virtus, auctoritas, & felicitas, trāſmittendum eſſe perſuaſit. Eodem anno A. Cluentius Auitus veneficij à T. Atio accuſatus, à Cicerone prætore apud Q. Voconium defenſus fuit. Veneno ſuſtuliſſe cùm alios nonnullos, tum Oppianicum vitricū ſuum arguebatur. ſed Cicero antequam ad hoc crimen veniat, Cluentium longa defenſione primum de falſa infamia purgat. Cùm enim Oppianicus ante annos octo Lucul-

lo & Cotta cos. vt ſupra demonſtrauimus, à Cluentio accuſatus & condemnatus eſſet, defenſor eius L. Quinctius rem in inuidiam adduxit, cùm diceret, pecuniam in iudicio fuiſſe verſatam: & cum incertum eſſet, ex qua parte eſſet profecta, populus R. non credidit ab Oppianico datam, quia damnatus erat, & errore multorum in falſo crimine Cluentius fuit, vt ſcribit Aſconius in Verr. 2. Hoc tempore Ciceronem etiam pro M. Fundanio, & Q. Gallio dixiſſe, Carolus Sigonius in Fragmentis Ciceronis annotauit: ſed de oratione pro Gallio diſſentio. M. Ciceronē etiam, cùm prætura fungeretur, ſcholam M. Antonij Gniphonis frequentaſſe, Tranquillus de illuſtrib. Grammaticis auctor eſt. Cum P. Vatinius, patronus aſper, & magiſtratuum contemtor, ſtrumis oppletum collum haberet, ac coràm à Cicerone prætore aliquid peteret, idq; ille non concederet, ſed diu deliberaret, dixit; ea de re ſe, ſi prætor eſſet, nihil dubitaturū. cui Cicero, At ego tantas ceruices non habeo. Extremo menſe huius anni, cùm Ciceroni iam biduum aut triduum prętüræ ſupereſſet, Manilium quidam furti apud ipſum poſtulauit. Studebat Manilio populus, quòd propter

Pom-

Pompeium,cui amicus erat,accusari videretur.cum igitur Manilius vnum diem petijsset,ac Cicero tantum insequentem dedisset,populus indignè tulit:quòd mos esset,vt decem minimum dies prætores reis darent. quare productus in concionem à tribunis pl. ibiq; accusatus, cùm rogasset, vt audirent, dixit; Se, qui in reos semper, quantum leges permitterent,comis & humanus fuisset, indignum iudicasse, non eundem se Manilio præstare. itaque ei diem,quem vnum prætor in sua potestate haberet,dedita opera præfiniuisse:cùm nõ sit eius, qui rei causam adiuuare velit, ad alium magistratum iudicium reijcere. hac oratione animi populi ita commutati sunt; vt Ciceronem lætis acclamationibus prosecuti rogarent, vt Manilij patrocinium susciperet.quod ille præsertim ob Pompeiũm absentem cupidè recepit:magnaq; vi oratonis in studiosos potẽtiæ paucorum & Põpeij inuidos inuectus est.Hactenus Plutarchus : Dio autẽ de eadem re in hanc sententiam scribit: Cum homines nobiles Manilio accusationem comparassent,isq; in hoc incũberet,vt dies sibi prorogaretur,Cicero præter & quæstionis iudex præter alia, quæ contra Manilium fe-

cit,vix in posterum diem iudicium distulit,anni & præturæ exitum prætexés. quod cùm multitudo indignè ferret, in concionem venit, coactus à tribunis pl.senatumque insectatus Manilij caussam defensurum se promisit. Sed quo minus hoc iudicium fieret, Dio tumultum in caussa fuisse ait.quem breui expediam.Comitia Consularia hoc anno habente L.Volcatio Tullo,Consules designati fuerunt P. Autronius Pætus & P. Cornelius Sulla.designatos iam L.Cotta & L.Torquatus lege Calpurnia de ambitu,de qua diximus,accusarunt & damnarunt, atque ad se magistratum transtulerunt, vt Cicero in orat.in toga candida,Asconius,Sallustius & Dio testantur.Cicero quoque lib.2.de Finib.ait, L. Torquatum adolescentulum eripuisse P.Sullæ consulatum, & ad patrem suum retulisse. Eodem tempore Catilina, cùm de prouincia Africa decessisset petiturus consulatum, pecuniarum repetundarum reus factus prohibitus fuit petere, auctore Sallustio & Asconio.Tum contra Remp.coniurauerunt pauci:in quibus à Sallustio P. Autronius, L. Catilina & Cn.Piso numerantur. Dio & Suetonius illis addunt P. Sullam,nec dissentit Liuius li.101.quo nomi-

mine Sulla post annos quattuor à L. Torquato accusatus ab Hortensio & Cicerone defensus fuit. Hi circiter nonas Decem. consilio communicato, parabant in Capitolio Kal. Ian. Cottam & Torquatum cos. interficere. ea re cognita, in nonas Febr. consilium cædis transtulerunt. sed neque tum cædes facta est, quòd Catilina signum coniuratis prius, quàm parati essent, dederit, Sallustius & Asconius.

Anno vrbis DCLXXXVIII, Ciceronis XLII COSS. fuerunt,

L. AVRELIVS COTTA. L. MANLIVS TORQVATVS.

HOrum Consulum meminit Cicero Agraria secũda. & in Catil. 3. his verbis: Memoria tenetis, Cotta & Torquato cos. complures in Capitolio turres de cælo esse percussas, cùm & simulacra deorum immortalium depulsa sunt, & statuæ veterum hominum deiectę, & legum æra lique facta. tactus est etiam ille, qui hanc vrbem condidit, Romulus. & cet. Eadem prodigia Cicero in secundo de Consulatu Vraniam Musam narrantem fecit versibus elegantissimis, qui exstant lib. 1. de Diuinat. de ijsdem Obsequens, & Dio lib. 37. M.

Tullius ex prætura in prouinciã noluit, vt ipse pro Murena testatur: sed cum anno sequente Consulatũ petere cogitaret, hoc tẽpore prensabat. qua de re agit in epist. 1. li. 1. ad Att. quã hoc anno ante comitia Consularia Attico scripsit. His Cõsulibus Cic. C. Cornelium de maiestate apud Q. Gallium prætorem quatriduo defendit. quas actiones in duas orationes collatas edidit auctore Asconio. apud quẽ reliquiæ orationum exstant. Eodem anno, vt Dio li. 37. scribit, C. Papius tribunus pl. legẽ tulit, ne quis peregrinus in vrbe esset. hinc Cicero lib. 3. de Officijs: Male etiam qui peregrinos vrbibus prohibent, eosq; exterminãt, vt Pennus apud patres nostros, Papius, nuper. hãc legem Papiam nominat idem pro Archia. eandem intelligit in Agraria prima, cum inquit: Similime atque in illa lege, qua peregrini Roma eijciuntur, Glaucippus excipitur. Hoc quoq; anno Catilina accusatus est repetundarum à P. Clodio adolescente, Cicero pro Cœlio, & Asconius. Reo de pecunijs repetundis Catilinę aduocatus fuit Torquatus consul, pro Sulla. Clodius accusator à Catilina pecuniam accepit, vt turpissimè præuaricaretur, de Harusp. resp.

Anno

Anno vrbis DCLXXXIX, Ciceronis XLIII COSS. fuerunt,

L. IVLIVS CAESAR. C. MARCIVS FIGVLVS.

HOs consules nominat Cicero pro Sulla. ijsdem se filiolo auctum scribit libr. I. ad Att. Quia vero annus XLIII legib. Romanis Consularis fuit, vt Cicero Philip. 5. ostendit; ideo Cicero hoc anno consulatum petiuit. de quo pro Cœlio inquit: Deinceps fuit annus, quo ego consulatum petiui. In consulatus petitione sex competitores Cicero habuit, P. Sulpicium Galbam, L. Sergium Catilinam, C. Antonium, L. Cassium Longinum, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem. de quibus Asconius in orat. in toga cand. & Q. Cicero de petitione cons. in his patricij duo fuerunt, P. Galba, & L. Catilina. de quibus Cicero pro Murena: Etenim mihi ipsi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbissimo atque audacissimo, altero modestissimo atque optimo viro peterem. superaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Cùm autẽ in dies licentia ambitus augeretur propter pręcipuã Catilinę & Antonij audaciã, cẽsuerat senatus, vt lex

ambitus aucta etiam cum pœna ferretur. cui rei cùm Q. Mucius Orestinus tribunus pl. intercessisset, grauiter senatu intercessionem ferente, Cicero surrexit, atque in coitionem Catilinę & Antonij inuectus est, habita oratione in toga candida. Vtebatur enim hoc tempore magistratum petens candida toga, quam Polybius lib. 10. τήβενναν λαμπρὰν nominat. Eam orationē, cuius fragmenta apud Asconium exstant; Quinctilia. lib. 3. cap. 9. vocat librum in competitores. quem vituperationem continere ait, & tamen in senatu esse habitum loco sententiæ. Catilina iam conuocatis ijs, quibus maxima necessitudo, & plurimum audaciæ inerat, consilium suum exposuerat. quod per Fuluiam in vulgus pro latum inprimis studia hominum accendit ad consulatum mandandum M. Tullio Ciceroni, vt Sallustius scribit. Itaque, ait Asconius, Cicero consul omnium consensu factus est: Antonius pauculis centurijs Catilinam superauit. & ipse in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuersa ciuitas non prius tabella, quàm voce priorem consulem declarauit. item Agraria secunda: Est illud amplissimum, quòd hoc honore ex nouis hominibus primum

me

me multis posthabitis affecistis, quòd prima petitione, quòd anno meo: sed tamen magnificentius, atque ornatius esse illo nihil potest, quòd meis comitijs non tabellam vindicem tacitæ libertatis, sed vocem viuam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum ac studiorum tulistis. itaque me non extrema tribus suffragiorum, sed primi illi vestri concursus, neque singulæ voces præconum, sed vna voce vniuersus populus R. consulem declarauit. Hoc anno Ciceronem Q. Gallium de ambitu defendisse vt putem, Asconius facit: qui in orat. in toga candida scribit, postea defensum esse Galliũ. Prętor fuerat anno superiore: hoc vero tempore de ambitu accusatus fuit, quòd, præturæ candidatus cùm esset, gladiatorium dedisset, auctor Asconius. Eodem anno illud memoria dignum accidisse Dio scribit, quòd is, qui Sullæ iussu Lucretium occiderat, & alius, qui multos proscriptos interfecerat, rei inter sicarios facti, & condemnati sunt auctore inprimis Iulio Cæsare. vbi L. Bellienum, & L. Luscium significari, ex Asconio in orat. pro Ligario scripsi. vbi Cicero ait, Sullanam crudelitatem à C. Cæsare esse vindicatam. Cæsar enim hoc anno in exer-

cenda de sicarijs quæstione eos quoq; sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperant, auctore Suetonio. Eas verò pecunias M. Catonem quæstorem anno superiore, Cotta & Torquato cons. etiã exegisse, Plutarchus in Catone scribit. Neq; solum hoc præter opinionem multitudinis accidisse Dio ait, verum etiam quòd Catilina, qui permultos à Sulla proscriptos occiderat, in iudicium adductus & absolutus fuit. atq; hoc est illud iudicium, in quo Catilinæ Torquatum nõ adfuisse, cùm adessent ceteri, Cicero pro Sulla dicit. Catilinam à L. Lucullo reum inter sicarios factum post repulsam, Asconius scribit. Fuit hoc anno censor L. Aurelius Cotta, vt Plutarchus in Cicerone ostẽdit. itaq; L. Cotta homo censorius dicitur pro domo sua. Extremo huius anni mense P. Seruilius Rullus Tribunus pl. inito magistratu legem agrariam promulgauit, vt decemuiri summo cum imperio crearentur, qui in sua potestate Italiam totam, Syriam vniuersam, eaque omnia, quæ virtute Pompeij recens imperio Romano adiecta erant, haberent; venderent quidquid publicum populi R. esset; iudica-

rent de omnibus, de quibus ipsi vellent; exsules eijcerent, colonias deducerent, pecuniam ex ærario caperẽt, milites, quot opus haberent, conscriberent, & alerent. Hæc capita legis agrariæ Plutarchus in Cicerone recenset: ipse in orationibus plura habet, sed quæ ad hæc pertineant.

Anno vrbis DCXC, Ciceronis XLIV Consules fuerunt,

M. TVLLIVS CICERO. C. ANTONIVS.

KAl. Ianuarij Cicero se Remp. accepisse plenam solicitudinis, plenam timoris, in qua nihil esset mali, nihil aduersi, quod non boni metuerent, improbi exspectarent, ait Agrar. 2. Nam tribuni pl. Dio scribit, nacti Antonium cos. moribus sibi simillimum, partim liberos eorum, qui à Sulla proscripti honorum petitione priuati erant, ad magistratus adducebant, partim P. Pæto, & Cornelio Sullæ, qui cum ipso damnatus fuerat, senatoriam dignitatem restituebant, atq; vt magistratus gerere possent permittebant; alij nouas tabulas proponebãt, alij legẽ ferebãt de agris diuidẽdis per Italiã, & ditiones, quę populi R. impe-

imperio parebant. Hactenus Dio. Multa Antonius, collega Ciceronis, in Rep. moliebatur. fauebat legi agrariæ, & Catilinæ familiaris ab eius consilijs non erat alienus. quod Cicero pro Sextio & in Pisonẽ, Sallustius, Plutarchus & Dio significant. erat enim inflatus Antonij promissis, pro Murena. Hunc igitur Cicero patientia & obsequio suo primum mitigauit, atque ita de lege agraria cœpit agere. Kalendis Ianuarij inito Consulatu senatum & bonos omnes legis agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberauit, vt ipse in Pisonem ait. Tum primam orationem consularem habuit in Senatu, ep. 1. lib. 2. ad Att. atque hæc est oratio prima contra Rullum, cuius pars exstat, in qua disputat contra venditionem rerum publicarum, emtionem agrorum, & deductionem coloniarũ. Hac oratione, Plutarchus, auctores legis ita perterritos fuisse, ait, vt nihil contra dixerint. cùm deinde ijdem consules in cõcionem vocarent, Cicero populo R. disceptatore vti non dubitauit: sed, cùm senatum se sequi iussisset, progressus. secundam orationem Consularem ad populum de lege agraria dixit. in qua legem Seruiliam antiquandam esse suadet, quòd per eam Rul-

lus

lus ſimulatione largitionis tyrannidem conſtituat: cùm & decemuiris creandis libertatem populo eripiat, & in agrorũ venditione atque emtione, coloniarumq́; deductione tyrannicam poteſtatem ipſis permittat. Hac oratione Plutarchus ait Ciceronem non modo legem eieciſſe, verumetiam tribunos in deſperationem reliquorum, quę moliebantur, conieciſſe. Huc acceſſerunt duę orationes breues, quaſi ἀποσπασμάτια legis agrariæ, vt ſcribit ad Atticum epiſt. 1. lib. 2. harum vna, quæ contra Rullum ad populum tertia legitur, breuiſſima exſtat. qua ſe defendit contra accuſationem tribunorum, qui Ciceronem, gratificantem Sullanarum aſsignationũ poſſeſſoribus, agrariæ legi obſiſtere criminati erant. Ita factum eſt, vt, Cicerone dicente, legem agrariam, hoc eſt alimenta ſua abdicauerint tribus, vt Plinius lib. 7. cap. 30. ait. Quanta vis dicendi & eloquentia in Cicerone fuerit, Plutarchus in eo quoque declaratum fuiſſe ait, quòd in illius conſulatu circa ſpectula euenit. L. Roſcius Otho legem theatralem Piſone & Glabrione cos. tulerat, vt ſupra demonſtrauimus. quã plebs ad ignominiam ſuam pertinerę cenſuit: ideoque Roſcium in theatro ſibilis conſe-

consecrata est, cùm equites contra illum plausu exceperunt. sublato deinde maiore hinc sibilo, inde plausu, conuicia, & tumultus tota cauea consecutus est. quo audito, M. Tullius in theatrum venit, & populum in ædem Bellonæ euocatum reprehendendo & admonẽdo castigauit. Hanc orationem consularem tertiam de Othone appellat lib. 2. ad Att. qua effectum est, vt Roscio theatralis auctori legis plebs ignouerit, & notatam se discrimine sedis æquo animo tulerit, vt Plinius li. 7. cap. 30. testatur: Plutarchus vero scribit, plebẽ ex æde Bellonæ in theatrum reuersam Othoni magnum plausum dedisse, & de ornando viro equestri ordini nihil concesisse. Quarta oratio consularis pro Rabirio extat, sed imperfecta. Vnde orta hæc causa fuerit, diximus supra ad annum DCLIII, quo Saturninus occisus fuit. hoc vero tempore C. Iulius Cæsar T. Labienũ subornauit, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret, vt Suetonius scribit, & Dio pluribus verbis lib. 37. Est autem perduellio summum imminutę maiestatis crimen. de quo Duumuiri à populo creati quærere solebant. quod vetus lex apud Liuium lib. 1. ostendit. Itaq; C. & L. Cæsares duumuiri in

hac

hac causa creati, non à populo, vt moris e-
rat; sed à prætore, quod non licebat, Rabi-
rium condemnarunt, vt Dio scribit. C. Cæ
sar, auctore Suetonio, sorte iudex in reum
ductus tam cupidè condemnauit, vt ad
populum prouocanti nihil ęque ac iudicis
acerbitas profuerit. Populo appellato, co-
mitia Cẽturiata, quib. de perduellione iu-
dicari solebat, in cãpo Martio habita sunt:
vbi consul Cic. C. Rabirium defendit, tum
quòd senatus imperio paruisset, tum quòd
fidem publicam non violasset, quam Ma-
rius sine S. C. dare non potuisset. De hac
causa in Pisonẽ hęc dixit: Ego in C. Rabi-
rio perduellionis reo XL annis ante me
consulem interpositã senatus auctoritatẽ
sustinui contra inuidiam, atque defendi.
de eadem in Oratore: his omne retinendę
maiestatis Rabirij causa cõtinebatur. ergo
in omni genere amplificationis exarsimus
Quincta oratio consularis fuit de proscrip
torũ filijs. hi sunt, quos Plutarchus in Cic.
scribit, lege Cornelia honoribus exclusos,
cũ neq; infirmi neq; pauci essent, populũ
concitasse: ac iustè quidẽ Sullæ tyrannidẽ
accusasse, verum alieno tempore remp.
perturbasse. Dictator enim Sulla non solũ
inimicos suos proscripsit, sed eorũ etiam
filioꝝ

filios petendorum honorum iura lege lata priuauit. auctores sunt Plutarchus in Sulla, Paterculus lib. 2. & Dionysius Halicarnasseus lib. 8. qui addit, illis etiam aditum in senatum obstructum fuisse. itaque petentibus illis, vt, lege Cornelia abrogata, capessendorum honorum potestas sibi fieret, Cicero consul restitit. qua de re Quinctilianus lib. 11. cap. 1. & Cicero in Pisone: Ego adolescentes bonos & fortes, sed vsos ea condicione fortunæ, vt, si essent magistratus adepti, reip. statum conuulsuri viderentur, meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. Hinc Plinius Ciceronem appellans, te orante, inquit, proscriptorum liberos honores petere puduit. Sextam orationem consularem M. Tullius ad Atticum numerat, quam habuit, cum prouinciam in contione deposuit. Prouincias consulibus lege Sempronia decreuerat Macedoniam, & Galliam cisalpinam. Macedoniam, vt Dio scribit, Cicero, Galliam Antonius erat sortitus. commutatis deinde prouincijs, Cicero pro illa hanc recepit, acceptamque in contione deposuit. hinc in Pisonem, Ego, inquit, prouinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & orna-

ornatam, quam cum Antonio communi-
caui(commutaui fortaſſe rectius)quod ita
exiſtimabam tempora reip. ferre, in con-
tione depoſui,reclamante populo R.Inte-
rim L. Sergius Catilina arma per Italiam
locis opportunis parabat; pecuniã ſua aut
amicorum fide ſumtam mutuam Fæſulas
ad C.Manlium centurionem portabat:de
niq; plurimos cuiuſque generis homines
adſciſcebat, & in proximum annum con-
ſulatum petebat,vt Salluſtius ſcribit. Cùm
omnia, vt conſul deſignaretur, Catilina
moliretur,nihilque intentatum relinque-
ret,M. Tullio referente placuit ſenatui, vt
ad pœnam,quæ ambitus crimini conſtitu-
ta erat, decem annorum exſulium lege ad
populum lata,adderetur.hæc Dio.Legem
de ambitu ſe conſulem tuliſſe,Cicero quo
que pro Murena aliquoties ſignificat. i-
tem in Vatinium: Atque illud etiam audi-
re à te cupio, quare, cùm ego legem de am
bitu ex S. C. tulerim,ſine vi tulerim, ſaluis
auſpicijs tulerim,ſalua lege Aelia & Fuſia,
tu eam eſſe legem non putes? vetabat ea-
dem lex, biennio, quo quis peteret, peti-
turusúe eſſet, gladiatores dare, niſi ex te-
ſtamento præſtituta die, vt ibidem, & pro
Sextio ait. Cum Catilina, vt Dio tradit,

hanc legẽ Tulliam contra ſe ex S.C. latam putaret, manum quandam comparauit, & Ciceronem cum alijs nonnullis principibus in campo comitijs interficere conatus eſt, vt ipſe confeſtim deſignaretur. Edicta comitia Conſularia fuiſſe videntur in ante diem XII Kal. Nouem. qui nominatur in Catil. 1. ſed, cùm pridie eius diei Cicero Catilinæ conſilia ad ſenatum detuliſſet, factum eſt S.C. ne poſtero die comitia haberentur, vt de ijs rebus in ſenatu agi poſſet. Itaque poſtridie, inquit Cicero pro Murena, frequenti ſenatu Catilinam excitaui, atque eum de ijs rebus iuſsi, ſi quid vellet, quæ ad me allatæ eſſent, dicere. atq; ille, vt ſemper fuit apertiſsimus, nõ ſe purgauit, ſed indicauit, atq; induit. tum enim dixit, duo corpora eſſe Reip. vnum debile infirmo capite, alterum firmum ſine capite: huic, cùm ita de ſe meritum eſſet, caput ſe viuo non defuturum. Hactenus Cic. idem eſt apud Plutarchũ. Eo die, id eſt decimo octauo ante, quàm primam Catilinariam Cicero dixit, vt Aſconius in orat. in Piſonem ſcribit, factum eſt S. C. vt viderent conſules, ne quid Reſp. detrimenti caperet. de quo Salluſtius, & Plutarchus. qui addit, hoc S. C. facto, Ciceronem res ex-

ternas Q. Metello commisisse, ipsi vrbem curæ fuisse. idem Cicero ep. 2. lib. 5. Fam. significat. Comitijs, quòd homines iam tum coniuratos, vt pro Murena testatur, in campum deduci sciebat, descẽdit in campum cum firmissimo præsidio fortissimorum virorum, & cum illa lata insigniq; lorica, vt omnes boni animaduerterent, & cùm in metu & periculo consulem viderent, id quod est factum, ad opem præsidiumque eius concurrerent. Tectus igitur præsidio firmo amicorum, Catilinæ tum, & Autronij copias & conatum repressit, vt ait pro Sulla. & in Catil. 1. Cùm proximis comitijs consularib. me consulem in campo, & cõpetitores tuos interficere voluisti, compressi tuos neafrios conatus amicorum præsidio & copijs, nullo tumultu publicè concitato. Loricæ, qua tectus Cic. in cãpum descendit, meminerũt Plutarchus, & Dio. His comitijs Catilina repulsam iterum tulit: consules declarati sunt, D. Iunius Silanus, & L. Licinuis Murena. Cùm igitur nihil, inquit Dio, Catilinæ procederet, iussit coniuratos noctu in domum quandam conuenire. Fuit ea domus M. Porcij Læcæ, in quam coniuratos nocte ea, quæ consecuta est posterum diem No-

narum Nouem. Catilinæ denuntiatione conueniſſe, Cicero pro Sulla ait. tum Catilinæ dies exeundi, tum ceteris manendi condicio, tum deſcriptio totam per vrbem cædis atque incendiorum conſtituta eſt. quod à Cicerone orat. 1. &. 2. in Catil. & à Salluſtio explicatur. Dixit ibi Catilina, paullulum ſibi eſſe etiam tum morę, quod Cicero viueret. reperti ſunt duo equites Romani, qui ſeſe illa ipſa nocte paullò ante lucem Ciceronem in ſuo lectulo interfecturos pollicerentur, orat. 1. in Catil. Alter eorum C. Cornelius à Salluſtio & Cicerone pro Sulla nominatur. ei Salluſtius L. Vargunteium addit, qui ſenator, non eques fuit. Plutarchi libri Marcium & Cethegum habent. Dio neutrius nomen expreſsit. Cùm autem Cicero per Fuluiam de dolo, qui parabatur, vixdum etiam cœtu illo dimiſſo, certior factus eſſet, domum ſuam maioribus præſidijs muniuit atque firmauit: excluſit eos, quos Catilina mane ad ipſum ſalutatum miſerat, Cicero in Catil. 1. Salluſtius, Plutarchus, Appianus & Dio. VI Idus Nouem. Cicero ſenatum in Iouis Statoris ædem, quæ erat initio viæ Sacrę, quà ad Palatium aſcenditur, conuocauit. venit eôdem Catilina, eique nullus ſenator

ſenator aſsidere voluit, vt Plutarchus ſcribit. Cicero in Catil. 1. &. 2. ait principes ordinis ſenatorij partem illam ſubſelliorum ad quam ille acceſſerat, nudam atque inanem reliquiſſe. Tum M. Tullius conſul, ſiue præſentiam eius timens, ſiue ira commotus, orationẽ habuit luculentam, atq; vtilem reip. quam poſtea ſcriptam edidit, ait Salluſtius. Hæc eſt prima oratio in Catilinam, & ſeptima conſularis, qua Catilinam emiſit, epiſt. 1. lib. 2. ad Att. Ego, inquit in Piſonem, L. Catilinam, cædem ſenatus, interitum vrbis non obſcurè, ſed palam molientem, egredi ex vrbe iuſsi: vt à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti eſſe poſſemus. Plutarchus; Cicero eum vrbe exire iuſsit: oportere enim inter ſe, qui verbis, & illum, qui armis remp. gereret, murum intereſſe. Catilina igitur nocte intempeſta cum trecentis armatis, lictoribus & faſcibus imperij inſignibus adhibitis, ex vrbe in Manliana caſtra profectus eſt. Poſtridie, quàm Catilina profugit, Cicero orationẽ ad populum habuit, quam octauam conſularem numerat epiſt. 1. lib. 2. ad Att. & eſt ſecunda Catilinaria. in qua Orator gratulatur populo & reip. quòd Catilina ex vrbe ſit profectus: atq; ad con-
 firman-

firmandos animos bonorum ciuium, & infringendos coniuratos vtriusque partis copias inter se comparat. Postquam Romæ compertum fuit, Catilinam in castra Manliana profectum esse, senatus Catilinam & Manlium hostes iudicauit. decreuit præterea, vti consules dilectū haberent, Antonius cum exercitu Catilinam persequi maturaret, Cicero vrbi præsidio esset, auctore Sallustio. Catilina iam bellum gerente, cùm eius socij in vrbe relicti nondum essent deprehensi, Cicero Murenam Consulem designatum defendit, vt ex ipsa oratione, & pro Flacco apparet. Accusarunt eum de ambitu Ser. Sulpicius, M. Porcius Cato, & Cn. Postumius. Sulpicius cōpetitor eius fuerat, & repulsam tulerat. Catonem Plutarchus in eius vita scribit iurasse, accusaturum se quencunq; pecuniā populo dare cognouisset: ideoq; Murenæ nomen ab eo delatū esse, quòd is pecunia effecisset, vt cōsul cum Silano designaretur. Defenderūt Murenam Q. Hortensius, M. Crassus, & M. Cic. qui, cùm Hortensiū eloquētiæ laude tum florentē superare contēderet, nullā partem noctis còquieuit, vsq; eo vt nimijs curis & vigilijs afflictus inferior, quàm ille, in actione visus fuerit. hæc Plutar-

Plutarchus in Cicerone, vt ego iampridem conuerterã. vbi quod alij μὴ addũt, alij αὐτοῦ pro αὐτοῦ legũt nullo modo probare possum. Interim P. Lentulus Sura legatos Allobrogum, qui Romam questum de auaritia magistratuum venerant, solicitauit, eosque in Galliam ad suos ciues cum litteris misit. Cicero omni re, opera Q. Fabij Sangæ patroni ciuitatis Allobrogum, cognita, L. Valerio Flacco, & C. Pomptinio prætorib. imperauit, vt in ponte Muluio per insidias Allobrogum comitatus deprehenderent. Igitur IIII Nonas Decem. cum aduesperasceret occultè eò profecti, tertia fere vigilia exacta, Allobroges cum comitatu & litteris comprehenderunt, atq; ad Ciceronem, cùm iam dilucesceret, deduxerunt. III Nonas Cicero principes coniurationis ad se venire iussit, & senatum in ædem Concordiæ vocauit. Ibi. T. Vulturcij, & Allobrogũ indicijs coniuratio omnis patefacta est. Introductis in senatum indicibus, Cicero constituit C. Cosconium, M. Messallam, P. Nigidum, Ap. Claudium, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscribe rent. quod ipse pro Sulla refert. Tum Lentulus, Cethegus, Statilius, Gabinius, & Cæ

parius ex S. C. in custodiam sunt traditi. quæ Cicero in Catil. 3. Sallustius, Plutarchus, Appianus & Dio pluribus verbis exponunt. Eo die senatus Ciceroni togato, non, vt multis, bene gestæ, sed, vt nemini, conseruatæ reip. testimonium dedit, & singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit, in orat. in Pisonem. eiusdem supplicationis mentio est Catilin. 3. & 4. Philipp. 2. & 14. pro Sulla, & epist. 4. lib. 15. Famil. Sub noctem progressus in contionem Cicero, populo, qui frequens aderat, quidquid in Senatu actum erat exposuit ea oratione, quæ tertia in Catilinam exstat, & nona Consularis numeratur epist. 1. lib. 2. ad Att. E concione Cicero, vt Plutarchus scribit, in domum vicini à populo deductus fuit, eo quòd domi eius in operto sacra Bonæ deæ à mulieribus & Vestalibus fierent. ibi tum peracto sacrificio, cùm ignis in ara iam exstinctus putaretur, magna flamma è cineribus in altum sublata fuit. quo ostênto aliarum mentes perculsæ fuerunt, Vestales Terentiam Ciceronis coniugem maritum adire, atq; dicere iusserunt, Quæ de patriæ salute agere instituisset, ea exsequi ne dubitaret. Ostenti huius mentio est quoq; in Dionis

historia

historia lib. 37. Postero die, pridie Nonas Decem. indicibus præmia constituta fuerunt, vt Cicero in Catil. 4. indicat. Nonis Decembr. cùm Cicero Consul intelligeret, paratos esse, qui Lentulum & Cethegum eriperent, dispositis præsidijs, & senatu conuocato retulit, quid de ijs fieri placeret, qui in custodiam traditi erant. Primus D. Iunius Silanus, quia consul designatus erat, sententiam rogatus, extremum supplicium in eos decreuit. ei assensi sunt deinceps multi donec ad Ti. Neronem sententiæ dictio peruenit. hunc censuisse Appianus ait, vt comprehensi in vinculis haberetur, quoad Catilina bello profligatus esset. Cæsar deinde prætor designatus censuit, eos publicatis bonis in vinculis per municipia habendos. Huic sententiæ, ait Plutarchus, cùm & æquitatis plena, & ab homine eloquentissimo dicta esset, momenti Cicero non parum addidit: surrexit enim, atque in vtranque partem disseruit, partim illam Silani, partim hanc Cæsaris sententiam defendens. quib. verbis summam quartæ orationis in Catilinam comprehendit. in qua Cicero de duabus sententijs contrarijs ita disputat, vt non obscurè in seueriorem Silani inclinet.

atq; hęc eſt decima oratio Conſularis: quã in ſenatu Nonis Decembr. habitam fuiſſe, ipſe ep. 1. lib. 2. ad Att. ſcribit. vt ſatis mirari nequeam, Siluium & Curionem affirmare, illam oratione͂ VII Idus dictam fuiſſe. Cæſari deinceps omnes aſſenſos eſſe vſq; ad Catone͂, Appianus & Dio tradunt. Plutarchus ait, Q. Lutatium Catulum primum contradixiſſe. Inde M. Porcius Cato tribunuſpl. deſignatus, adhuc admodũ adoleſcens, pænę inter vltimos rogatus ſententiam, tanta vi animi atq; ingenij inuectus eſt in coniurationem, vt ardore oris orationem omnium lenitatem ſuadentium ſocietate conſilij ſuſpectam fecerit. ſic impendentia ex ruinis incendijsq́; vrbis, & commutatione ſtatus publici pericula expoſuit, ita conſulis virtutem amplificauit, vt vniuerſus ſenatus in eius ſententiam tranſiret. hæc Velleius. tu lege Ciceronem pro Sextio. 17. a. Facto igitur S. C. in Catonis ſententiam, ſupplicium de Lentulo, Cethego, Statilio, Gabinio, Cæpario in carcere ſumtum eſt. Atq; ita M. Cic. ſuis cõſilijs, ſuis laboribus, ſui capitis periculis, ſine tumultu, ſine dilectu, ſine armis, ſine exercitu, quinq; hominibus comprehenſis atq; confoſsis, incenſione vrbem, internecione

ciues

ciues, vastitate Italiam, interitu remp. liberauit, in orat. pro Sulla. Ad vesperum, cùm Cicero, vt Plutarchus scribit, per forum se domum suam reciperet, non iam silentio ciues, neq; ordine illum deducebant: sed quocunq; accesserat, omnes eum vocibus & plausu excipiebant, & seruatorē ac conditorē patriæ appellabant. in foribus lampades & faces accensæ vicos & angiportus clarissima luce collustrabāt. pro tectis mulieres stabant, vt eum virum honorarent & spectarent, qui clarissimis viris comitatus tanto splendore per forum ascenderet. Atque hæc facta sunt Nonis Decembr. quas Cicero semper in ore habebat, vt scribit Brutus ad Att. Vide ep. 9. lib. 1. Fam. ep. 16. lib. 1. & ep. 1. lib. 10. ad Att. In consulatu M. Tullius legem quoque de legationibus liberis tulit, ne, sicut antea, infinitum, sed annuum tempus earum esset, lib. 3. de legibus. Quæstor Ciceronis cos. fuit T. Fadius, post red. in senatu. Antonij quæstor fuit P. Sextius, pro Sextio. Eodem anno Cicero consul L. Luculli currum triumphalem pæne in vrbem introduxit, in Lucullo. itaque Murenæ consulatum petenti exercitus totus Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat, præsto affuit.
Eodem

Eodem conſule referente, primum decem dierum eſt ſupplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoque Mithridatico bello, in orat. de prouincijs cos. Hactenus conſulatum Ciceronis deſcripſimus. de quo M. Craſſus ita dixit, Se, quòd eſſet ſenator, quòd ciuis, quòd liber, quòd viueret, Ciceroni acceptũ referre. quoties coniugem, quoties domũ, quoties patriam videret, toties ſe beneficium eius videre, epiſt. 11. lib. 1. ad Att. Maxime verò conſulatum hunc Cn. Pompeius probauit: qui, vt Ciceronem primùm decedens ex Syria vidit, complexus & gratulans, eiùs beneficio patriam ſe viſurum eſſe dixit, Philip. 2. Idem vir abundans bellicis laudibus Ciceroni multis audientibus hoc tribuit, vt diceret, fruſtra ſe tertium triumphum deportaturum fuiſſe, niſi eius in remp. beneficio, vbi triumpharet, eſſet habiturus, lib. 1. de Officijs. Ciceronem præterea Q. Catulus princeps ſenatus, & auctor publici conſilij frequentiſsimo ſenatu parentem patriæ nominauit, in Piſonem. Neque ſolum Catulus, verum etiam multi alij ſæpe in ſenatu Ciceronem patrem patriæ nominarunt, vt ipſe teſtatur pro Sextio. in his Plutarchus numerat Ca-

tonem.

tonem. de quo Appianus: Cùm Cato Ciceronem patrem patriæ appellasset, populus acclamauit: atque, vt quibusdam placet, hæc appellatio primum Ciceroni tributa, inde ad Imperatores peruenit. Hinc Iuuenalis Saty. 8. Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. & Plinius lib. 7. cap. 30. M. Tullium sic affatur: Salue primus omnium parens patriæ appellate. De Cicerone L. Gellius vir clarissimus in contione dixit, si ille consul, cum fuit, non fuisset, remp. funditus interituram fuisse, post red. ad Quirites. Idem ciuicam coronam Ciceroni deberi à rep. dixit, in Pisonem. vide Gellium lib. 5. cap. 6. Cùm extremis diebus anni huius noui tribuni pl. (qui a. d. IV Id. Decembr. magistratum inibant, vt supra ad annum D C L X X X V I demõstrauimus) res eas, quas Cicero consul gesserat, vexare cuperent, ille P. Sextium Capua accersiuit cum eo exercitu, quem tum secum habebat: cuius aduentu tribunorum conatus sunt retardati, Cicero pro Sextio. Hos tribunos Plutarchus Metellum, & Bestiam nominat: sed L. Calpurnius Bestia tribunatu iam V Id. abierat, quod Manutius & Corradus ex Sallustio monuerunt. Quinctus autem

Metellus

Metellus Nepos nouus tribunus pridie Kal.Ianuarij Ciceronem consulem abeuntem magistratu contionis habendæ potestate priuauit. cuius iniuria Ciceroni tamen honori summo fuit.nam cum ille nihil ei,nisi vt iuraret permitteret,magna voce iurauit verißimum pulcherrimumque iusiurandum: quod populus item magna voce ipsum verè iurasse iurauit, epist.2. li. 5.Fam. Iurauit autem se patriam conseruasse,vt Plutarchus & Dio scribunt.& ipse Cicero in Pisonem, Ego, inquit, cùm in contione abiens magistratu dicere à tribu nopl.prohiberer,quæ constitueram;cumque is mihi tantummodo, vt iurarem permitteret; sine vlla dubitatione iuraui, remp.atque hanc vrbem mea vnius opera esse saluam.mihi populus R. vniuersus illa in contione non vnius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cùm meum iusiurandum tale atque tantum iuratus ipse vna voce & consensu approbauit.quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, vt nemo nisi qui mecum esset,ciuium esse in numero videretur.huius frequentiæ,qua abiens consulatu domum fuit reductus, mentio est in epist.13.lib.1.ad Att.

Anno vrbis DCXCI, Ciceronis XLV COSS. fuerunt,

D. IVNIVS SILANVS. L. LICINIVS MVRENA.

AB his Consulibus lata fuit lex Iunia Licinia. qua, vt leges trinundino die promulgarentur, pœna adiecta cauebatur, Cic. Philip. V. Vbi lex Cæcilia & Didia? vbi promulgatio trinundinum? vbi pœnæ recenti lege Iunia & Licinia? eiusdem legis meminit in Vatinium, & ad Atticum ep. 9. lib. 2. & epist. 15. lib. 4. Initio huius anni Catilina in agro Pistoriensi à C. Antonio proconsule cum exercitu cæsus est, Sallustius, Dio lib. 37. Liuius lib. 103. Vicit eum prœlio M. Petreius legatus Antonij. de quo Cicero pro Sextio. Victo Catilina Antonius laureatos fasces, vt Obsequens scribit, in Macedoniam prouinciam tulit. cui per triennium deinde pręfuit. Quia vero Antonius in fascib. insignia laureæ pręferebat, Imperator appellatus erat. qua de re scripsi in Ligarianam. Itaque Cic. epist. 5. li. 5. famil qua Antonio T. Pomponium Atticum in Græciam proficiscenté hoc anno commendauit, Imperatori adscribit. quod Paulus Manutius sine causa miratur.

nam

nam & Dio li. 37. apertè tradit, Antonium ob victoriam de Catilina, quanquam cæsorum numerus infra legitimum esset, Imperatorem appellatum fuisse. Metellus tribunus pl. a. d. III Non. Ianuar. vt est ep. 2. li. 5. famil. cùm agere cœpisset, non in senatu, vt vir doctus annotauit, sed ad populum, ἐν τῷ ὁμίλῳ, vt Dio loquitur, (fuisse autem diem comitialem vetus Kalend. ostendit) tertio quoque verbo orationis suæ Ciceronem appellabat, cùm clamaret, non licuisse ei, Lẽtulum, Cethegum, & reliquos ciues indicta causa necare. atque hoc crimen verbo Ciceroni, re senatui intendebatur, auctore Dione. Cicero Metello forti animo restitit, & orationem Metelli: nã contra contionem Metelli scripsit, cum ille prior scripsisset, epist. 10. lib. 1. & ep. 12. lib. 3. ad Att. Meminit Quinctilia. lib. 9. ca. 3. Gellius lib. 18. ca. 17. Priscianus lib. 9. & 10. Tunc etiam Metellus Celer, qui Galliam prouinciam pro consule obtinebat, ad Ciceronem misit epist. 1. li. 5. famil. querens Nepotem fratrem suum ab eo oppugnatum. cui Cicero epistola secunda respondet. Hoc anno ex indicio L. Vettij equitis R. qui de Catilinæ socijs in vrbe remanserant partim præsentes, partim cum

citati

citati non respondissent, damnati sunt, vt Dio scribit. in his fuerunt P. Autronius, Ser. Sulla, L. Vargunteius, M. Porcius Læca, C. Cornelius. quos Cicero in orat. pro Sulla nominat. damnati sunt lege Lutatia de vi publica. quod indicant hæc verba Ciceronis pro Cœlio: Quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, Reip. extremis pæne temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flamma consulatus mei, fumantes reliquias coniurationis exstinxit. Tum L. Torquatus, qui P. Cornelio Sullæ consulatum ante triennium eripuerat, eiusdē nomen de duplici coniuratione detulit. de priore, quæ L. Tullo, M'. Lepido cos. inita fuit, Q. Hortensius, de posteriore Cicero, qui illam anno superiore oppresserat, defendit oratione illa, quæ pro P. Sulla exstat. quam hoc tempore, condemnatis alijs coniuratis, habitam esse, illa verba argumento sunt: Seueritatem iudiciorum, quæ per hos menses in homines audacissimos facta est, lenitate ac misericordia mitigate. Huc accedit, quòd homines docti tribunum illum, quem Cicero ad lugendos coniuratos ex illis relictum videri ait, Metellum Nepotem esse non sine causa putant. Eodem tempore, cùm Sulla

reus esset, domum Cicero in palatio emit, vt Gellius scribit lib.12.ca.12. Domus emtæ à se meminit epist. 10. li. 1. ad Att. quam scripsit mẽse Ianuario anni sequentis. quare non dubito, quin extremo huius anni mense, cum Q. Fufius Calenus tribunatum pl. iniuisset, Cicero scripserit epist. 6. lib. 5. Famil. ad P. Sextium. qui, cùm anno superiore C. Antonij cõsulis quæstor fuisset, hoc anno pro quæstore cum eodem in Macedonia erat. vide orat. pro Sextio. Cn. Pompeius, confecto iam bello Mithridatico, litteras publicè miserat: in quibus, quòd gratulationem de rebus à se in vrbe gestis prætermiserat, Cicero cum eo expostulat ep. 7. lib. 5. Famil. P. Clodius Ap. F. adolescens audax & insolens Pompeiæ vxoris C. Cæsaris amore captus, extremo hoc anno, cùm Bonæ deæ in domo Cæsaris pro populo fieret, in opertum cum veste muliebri venit: sperans se, quòd imberbis esset, clam ingressum, ad Pompeiã peruenturum. Sed dum in amplis & laxis ędibus oberrat, ab Aureliæ matris Cæsaris ancilla conspicitur, nomenque rogatus, cùm se Auram pedisequam Pompeiæ quærere dixisset, ex voce agnoscitur, & à mulieribus in cubiculo ancillæ, cum qua domum in-

ingreſſus erat, deprehenditur, atque foras eijcitur, vt Plutarchus in Cicerone & Cæſare ſcribit. Cicero in orat. de haruſp. reſp. ait, illum ancillarum beneficio emiſſum eſſe. tu vide epiſt. 10. & ſequentes lib. 1. ad Att.

Anno urbis DCXCII, Ciceronis XLVI COSS. fuerunt,

M. PVPIVS PISO. M. VALERIVS MESSALLA.

P. Clodij facinore patefacto, à Virginibus & pontificibus id nefas eſt decretum. Cæſar deinde vxori nuntium remiſit, & Clodium tribunuſp. accuſauit, auctore Plutarcho in Cæſare. Accuſatorem Clodij Cicero de haruſp. reſp. Lentulum nominat. Clodium inceſti crimine à tribus Lentulis accuſatum fuiſſe, Valerius lib. 4. cap. 2. tradit. De Clodij iudicio vide ep. 13. lib. 1. ad Att. in eo M. Tullius teſtis productus, cùm Clodius crimen ita refelleret, vt diceret, ſe illa nocte non Romæ, ſed longe ab vrbe Interamnæ apud Caſsinium Scholam fuiſſe, Cicero contra pro teſtimonio dixit, illum ad ſe domum veniſſe, & de quibuſdam rebus egiſſe. id quod verum erat, Plutarchus, Cicero pro domo, & Milone,

ibidemque Asconius, Quinctilianus lib. 4. cap. 2. Valerius lib. 8. cap. 5. Absoluto Clodio, Cicero, cum eo Idib. Maij in senatu contendit, epist. 13. lib. 1. ad Att. Hoc anno Q. Tullius Cic. M. frater prætor fuit: cumq; prætores prouincias sortirētur, Q. Ciceroni Asia obtigit, epist. 12. li. 1. ad. Att. Obtinuit eam prouinciam per triennium, cùm L. Valerio Flacco succeßisset, vt ex orat. pro Flacco intelligitur. Eodem anno Censores creatos fuisse, & lustrum condidisse, ex lib. 1. ad Att. & Dionis lib. 37. satis notum est. Hi Onuphrio sunt, P. Seruilius Isauricus, & Mam. Aemilius Lepidus. Ante hos Censores Ciceronem pro Archia dixisse, hæc verba orationis, quæ ex tanto numero Interpretum nemo adhuc exposuit, arguunt: Est enim obscurum, proximis censoribus hunc cum clarißimo imperatore L. Lucullo apud exercitum fuisse, superioribus cum eodem quæstore fuisse in Asia, primis Iulio & Crasso nullam populi partem esse censam. L. Iulium Cæsarem & P. Licinium Crassum censores fuisse, primos post datam ciuitatem Archiæ, anno DCLXIV diximus. Tertio anno pòst L. Marcius Philippus & M. Perperna censores lustrum LXVI. fecerunt. quo tempo-

tempore Archias in Asia fuit cum Lucullo quæstore, qui per multos annos admirabili quadam laude prouinciæ præfuit, Cicero in Lucullo. Censura deinde intermissa fuit vsque ad annum vrbis DCLXXIII. quo L. Gellius, Cn. Lentulus lustrum LXVII fecerunt, cùm Lucullus in Asia bellum contra Mithridatem administraret. atque hi Censorès proximi ante Ciceronis Consulatū censum egerunt. Nam qui Cotta & Torquato C O S. creati fuerunt, propter dissensionem abdicarunt: illi autem, qui anno insequenti ijs successerunt, intercedentibus tribunis pl. nihil agere potuerunt, auctor Dio lib. 37. Itaque M. Tullius post consulatum ante censores, qui hoc anno creati fuerunt, A. Licinium Archiam, cui Gracchus quidam ciuitatis controuersiam mouerat, defendit illa oratione, quæ exstat. in qua primò, eum ciuem esse, probat: deinde reliqua oratione ornat, vt ciuitate Romana dignum esse demonstret. Corradus ex epist. 13. lib. 1. ad Att. putat, Ciceronem pro Archia dixisse Metello & Afranio cos. sed qui, quod inchoauit, nondum perfecit, nihil scripsisse videri potest. Hoc anno Pompeius tertium triumphum de Mithridate, & Tigrane, plu-

ne,plurimisq; regibus,ac gentibus per biduũ III,& prid.Kal.Octob.vt est in Fastis Capitol. egit.triũ triumphorum Pompeij mentio est li. 2. de diuinat. de ijsdem Cic. pro Balbo.Cuius tres triũphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri.Eodem anno C.Cæsar,cùm esset in Hispania prætor, populum Gaditanum summis ornamentis affecit,controuersias sedauit, iura ipsorum permissu statuit, & inueteratam quondam babariam ex Gaditanorum moribus disciplinaque deleuit, vt Ciceroin eadem oratione testatur. Tum quoq; C.Pomptinius,qui anno supe riore in Galliam vlteriorem ex prætura missus erat, Allobrogas domuit, vt copiose Dio lib. 37. narrat. Meminit Cicero in orat.de prouincijs cos. & Liuius lib. 103. Nonis Dec. Cicero ad Att. scripsit epist. 14.lib.1.

Anno vrbis DCXCIII, Ciceronis XLVII Consules fuerunt,

Q. CAECILIVS METELLVS CELER. L. AFRANIVS.

DE his consulibus Cicero lib. 1. ad Att.Primis huius anni mensib. Tullius in vrbe fuit, ep.15. & 16. lib. 1. ad Att. effecit-

effecitq; ne Q. fratri in Asia succederetur, epist.1. li.1.ad fratrē.L.Flauius tribunuspl. legem agrariam auctore Pompeio promulgauit de agris diuidendis militibus Pompeij, & plebi. de qua Cicero lib. 1. ad Att. & Dio lib. 37. qui scribit, Metellum consulem tum à Flauio in carcerem ductum fuisse. vnde Cicero epi. 1. li. 2. ad Att. nunc consule in carcere incluso. P. Clodius, vt idem Dio scribit, tribunatus cupidus primum tribunos quosdam submisit, qui legem ferrent, vt patricijs quoq; eius magistratus capiundi potestas esset, quod vbi non persuasit, patriciatum eiurauit, atque in contionem progressus ad plebem transijt. In hanc sententiam Dio. Cicero vero epist. 15. libro 1. ad Att. ita scribit: C. Herennius tribunuspl. ad plebem P. Clodium traducit: idemque fert, vt vniuersus populus in campo Martio suffragium de re Clodij ferat, Addit Dio: Clodius tribunatū statim petijt: sed creatus nō est, Metello ei resistēte: qui & propinquus Clodij erat, & ea, quæ ille agebat, non probabat. prętēdebat vero, adoptionē more maiorū non esse factam: quia plebeius, nisi lege Curiata, fieri nemo posset. apud Dionē, ἐν τῇ εἰσφορᾷ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, mendose est pro

τοῦ φρατριαλικοῦ quod ex lib.39.cognoſcitur.vbi,τὴν εἰσφορὰν τοῦ φρατριατικοῦ de Clodij adoptione agens dicit. Clodio igitur tum frater Metellus, & concors ſenatus principi Cn.Pompeio ſententiam dicenti acerrimè vna voce ac mente reſtitit, Cic. de harus.reſp. Metellus etiam conſul incipientem furere Clodium atque conantem ſua ſe manu interfecturum, audiente ſenatu,dixit, pro Cœlio.Idib. Martijs huius anni Cicero Commentarium cõſulatus ſui græcè compoſitum ad Atticum miſit,ep.16.lib. 1. Miſit eundem Rhodum ad Poſidonium,vt ornatius de ijſdem rebus ſcriberet. ille vero reſcripſit, ſe illud ὑπόμνημα cùm legeret,non modo non excitatum eſſe ad ſcribendum, ſed etiam plane perterritum, epiſt. 1. lib. 2.ad Att.Ciceronem ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας Plutarchus in Cęſare adducit. Scripſit etiam Cicero de conſulatu ſuo verſibus tres libros, Tertium poëma exſpectato, inquit ep. 16. lib. 1.ad Att.& epi.3.lib. 2. Sed me κατάκρισις mea illa commouet,quæ eſt in libro tertio. Libro etiam primo de diuin.Q.frater plures verſus ab Vrania Muſa in ſecundo de Conſulatu pronuntiatos commemorat. quorum tres ex libris Conſulatus Ciceronis

Lactan-

Lactantius adducit libr. 3. cap. 17. De Prognosticis, quæ Atticum propediem exspectare iubet epist. 1. lib. 2. quid dicam non habeo. Certe quæ lib. 1. de Diuinatione ex Ciceronis prognosticis adducuntur, Aratea sunt, atq; in Διοσημείοις græcè exstant. Priscianus quoque lib. 10. 16. & 18. Ciceronem in Prognosticis citat. verum, quos adducit versus, ex Arato expressi sunt. Post Idus Martij huius anni Cicero aliquamdiu ruri fuit. Romam autem è Pompeiano se recepit a. d. IIII. Id. Maij, epist. vlt. lib. 1. ad Att. Kal. Iunij Antium profectus fuit, epist. 1. lib. 2. ad Att. Hoc anno Q. Metellus Nepos prætor portoria Italiæ lege lata sustulit, auctore Dione. de portorijs Italię sublatis, Cicero ep. 16. lib. 2. ad Att. Sub idem tempus, vt Dio scribit, Faustus Sullæ F. in honorem patris munus gladiatorium, & magnificum epulum populo dedit: balneas etiam cum oleo gratuito prębuit. Hoc munus Faustum testamento patris debuisse, Cicero pro Sulla ait. Hoc est Fausti adolescentis nobilissimi epulum magnificentissimum, ex quo Vatinium famem suam explesse, Cicero in interrogatione ait. Hoc anno conspiratio inter tres principes ciuitatis facta est, Cn. Pom-

peium, M. Crassum, & C. Cæsarem, de qua Cicero lib. 2. ad Att.

Anno vrbis DCXCIIII, Ciceronis XLVIII COSS. fuerunt,

C. IVLIVS CAESAR M. CALPVRNIVS BIBVLVS.

CVm C. Antonio C. Octauius in Macedonia anno superiore successisset, vt cognoscitur ep 1. lib. 2. ad Att. Antonius hoc anno lege Lutatia de vi accusatus est à M. Cœlio, vt est in orat. pro Cœlio. Antonium apud Cn. Lentulum Claudianum (sic lego ex libris olim impressis) reum factum esse à Q. Fabio Maximo, Cicero in Vatinium demonstrat. sed, an de eodem crimine Cœlius & Maximus accusarint, mihi non constat. Hoc Dio lib. 38. scribit, Antonium de Catilinę coniuratione in iudicium adductũ, propter malè administratam prouinciam condemnatum fuisse. Cic. vero pro Cœlio ait, Antonio nocuisse opinionem maleficij cogitati. Antonius condemnatus in Cephallenia exsulauit, auctore Strabone lib. 10. nec à M. Antonio fratris filio cum alijs exsulibus restitutus fuit, Philip. 2. De sua defensione Cic. pro domo ita inquit; Hora fortasse sexta dici

diei queſtus ſum in iudicio, cùm C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de rep. quæ mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere. hæc homines improbi ad quoſdam viros fortes longe aliter, atque à me dicta erant, detulerunt. hora nona, illo ipſo die, tu es adoptatus. Hinc Suetonius in Iulio: Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum ſtatum, P. Clodium inimicum eius, fruſtra iampridem à patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die, horaq; nona traduxit. Trãſijt Clodius ad plebem adoptione, quæ arrogatio dicitur. adoptatus fuit à P. Fonteio. contra quam adoptionem Cicero pro domo ſua diſputat. de eadem Suetonius in Tiberio: P. Clodius ob expellendum vrbe Ciceronem plebeio homini, atq; etiam natu minori in adoptionem ſe dedit. In hac adoptione Cæſar legem Curiatã tulit, Pompeius in auſpicio fuit, epiſt. 7. & 12. li. 2. ad Att. & de haruſp. reſpõſis. Tullius mẽſe Aprili & Maio extra vrbẽ Antij, in Põpeiano, Formiano, & Arpinati in litteris vixit: ibiq; ep. quartam & ſequentes vſque ad. 18. lib. 2. ad Atticũ miſit. Attico deinde in Epirum profecto, Cicero ſe Romam recepit, & ea, quæ inſequentibus epiſtolis leguntur,

ad

ad Atticum ſcripſit. Conſilijs publicis nullis, vt eſt ep. 23. intererat, totumque ſe ad forenſem operam laboremque contulerat. Tum A. Thermus bis Cicerone defendente abſolutus eſt, pro Flacco. Tum quoque L. Valerius Flaccus, qui ex prætura, quam Cicerone conſule geſſerat, Aſiam prouinciam obtinuerat, à D. Lælio repetundarum accuſatus, à Q. Hortenſio & M. Cicerone defenſus eſt. Ciceronis oratio exſtat: de Hortenſij defenſione vide epiſt. vlt. lib. 2. ad Att. Hoc anno P. Vatinius, qui in Dionis libris πούπλιος ἀτίνιος non ſine mendo nominatur, tribunus pl. Cæſari conſuli in omni re obſecutus eſt, eaq; geſſit, quæ à Cicerone in interrogatione in Vatinium reprehenduntur. Lege Vatinia Cæſari data in quinquennium fuit Gallia citerior cum Illyrico, & tribus legionibus. quibus Senatus Galliam vlteriorem cum alia legione adiecit, Dio libr. 38. Plutarchus, Suetonius, & Oroſius lib. 6. ca. 7. In hoc imperio Cæſar Ciceronem ſibi legatum eſſe volebat, lib. 2. ad Att. epiſt. 19. & ep. 18. A Cæſare, inquit, valde liberaliter inuitor in legationem illam, ſibi vt ſim legatus. & de prouincijs cos. Me, vt ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, verum etiam rogauit.

gauit. Consul Cæsar leges multas tulit, quę ab ipso Iuliæ sunt appellatæ. de quibus Dio li.38. & Cicero de harusp. resp. Tum, leges Iulias contra auspicia latas, & hic & in contionibus dicere. Tulit præterea, vt ager Campanus ijs, qui ternos pluresúe liberos haberent, diuideretur, Suetonius & Velleius. Curatores etiam, qui agros diuiderent, constituit Vigintiuiros ex ijs, qui plurimos honores gessissent, atque ad eam rem quàm maxime idonei essent, auctore Dione initio lib.38. Suetonius quoque in Augusto, XXuiros agrum Campanum plebi Iulia lege diuisisse, ait. In his fuit Cosconius. quo mortuo Cicero in eius locum inuitatus fuit, ep.19. lib. 2. ad Att. in ijsdem fuit Cn. Tremellius Scrofa, quo de Varro lib.1. de re rust. cap.2. nominat eosdem Frontinus, & Plinius lib.7. ca. 52. Sed Cic. XXuiratum repudiauit. quod Quinctilianus lib. 12. cap. 1. scribit. & ipse epist. 2. lib.9. ad Att. de Cæsare inquit, Repudiari se totum, magis etiam quàm olim in XXuiratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicũ, vt ne honorem quidem à se accipere vellem. Paterculus quoque in commemora-

tione

tione exsulij Ciceronis addit: Hoc sibi cõtraxisse videbatur Cicero, quòd inter XXuiros diuidendo agro Campano esse noluisset. Hic scrupulum inijcit oratio de prouincijs cõs. in qua Cicero ait, se à Cæsare fuisse rogatum, vt quinqueuiratum acciperet, eumq; se obstinatione quadam sententiæ repudiasse. præterea quinqueuiri nominantur epist. 7. lib. 2. ad Att. Sunt viri doctissimi, in rebus Romanis cognoscendis diu multumq; versati, qui scribunt Cęsarem ad ęstimationem agri Campani XXuiros creasse, ac præterea quinque, qui æstimatum diuiderent. Dant illi quidem testem in hanc rem Dionem: sed verba, quibus hoc demonstretur, in græca eius historia inuenire equidem adhuc nulla potui. Comitijs tribunitijs P. Clodius Pulcher tribunus pl. factus fuit opera Cæsaris, vt scribit Dio, & Plutarchus in Cæsare. Etsi autem Pompeius Clodium omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat, nihil in tribunatu contra Ciceronem esse facturum, vt est pro Sextio: ille tamen in fide non mansit: sed tribunus pl. factus continuo se in Ciceroné conuertit. qua de re dicemus, si prius illud admonuerimus, húc tertium fuisse annum imperij Q. Ciceronis in

nis in Asia. quo ad duos priores adiuncto, M. Cicero epistolam illam pulcherrimam, quæ est prima li. 1. ad fratrem misit. in qua omnia præcepta bene administrandę prouinciæ ita persequitur, vt amplius nihil requiri posit. Eiusdem anni vltimis mensibus scripsit epistolam secundam ad fratrem, vt ex ipsa cognoscitur.

Anno vrbis DCXCV, Ciceronis XLIX COSS. fuerunt,

L. CALPVRNIVS PISO CAESONINVS. A. GABINIVS.

PRætores huius anni à Suetonio in Iulio nominantur duo, C. Memmius, & L. Domitius. C. Memmium prætorem ex lege Licinia & Iunia edixisse, vt Vatinius adesset die tricesimo, Cicero in Vatinium ait. Piso, & Gabinius sunt duo funesti, non consules, sed latrones atq; euersores Reip. quos suis coloribus Cicero multis locis depinxit: vt in orat. post reditum, pro domo, pro Sextio, de prouincijs cos. in Pisonem, & alibi. His consulib. sedentibus, inspectantibus, atq; adeo adiuuantibus M. Tullius conseruator patriæ à sceleratissimo tribuno pl. in exsulium eiectus est. Clo-

Clodius enim, vt Dio lib. 38. ſcribit, ſperans, facile ſe Ciceronem oppreſſurum, ſi prius ſenatum, equites & plebem ſibi conciliaſſet, quattuor leges, populares illas quidem, ſed reip. pernicioſas, initio huius anni, quod Cicero in Piſonem ſignificat, tulit: vnam, vt frumentum populo gratis daretur: alteram, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cælo ſeruaret: tertiam de collegijs reſtituendis, nouisq; inſtituendis: quartam, ne quem Cenſores in ſenatu legendo præterirent, neúe qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. hæc Aſconius in Piſonianam, Dio lib. 38. & Cicero paſsim. Alias deinde rogationes idem Clodius vno eodemque tempore promulgauit, vnam de prouincijs conſulum nominatim, alteram de Ciceronis pernicie, vt ait pro Sextio. Pactus enim cum Conſulibus, Gabinio Syriam, Babylonem, Perſas; Piſoni Achaiam, Theſſaliam, Græciam, Macedoniam, omnemque Bœotiam dedit, Cicero de prouincijs, & in alijs orat. Ad Ciceronis perniciem lex illa pertinebat, qua tulit, Qui ciuem R. indemnatum interemiſſet, ei aqua & igni interdiceretur: cuius

cuius verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur, inquit Paterculus libr.2. idemq; scribit Dio lib.38. atque iccirco Tullius hoc priuilegium appellat. vide orat. pro domo. Reus igitur Cicero, vt Plutarchus scribit, vestem mutauit, & sordidatus populo supplicauit. tum Clodius illi omnibus vicis occurrebat stipatus hominibus contumeliosis & temerarijs: qui petulanter mutationem vestis, & habitum Ciceronis exagitantes, multisque locis luto & lapidibus in eum coniectis, supplicationes impediebant. Cum Cicerone tamen primum omnis fere ordo equester vestem mutauit: eumq; nobilissimi adolescentes numero ad XX millia sordidati, deprecatores eius salutis, comitabantur. Deinde cum senatus frequens conuenisset, vt vestem tanquam in publico luctu mutandam censeret, idq; consules vetarent, & Clodius cum armis ad curiam versaretur, senatores non pauci è senatu, vestibus discissis & clamore sublato, se proripuerunt. Hactenus Plutarchus. Dio lib.38. tradit, equites in Capitolium tunc conuenisse, atque ad consules & senatum misisse legatos non solum è suo ordine, verum etiam Senatores duos, Q. Hortensium, &

C.Curionem, qui pro Cicerone deprecarentur. Vnde Cicero pro Sextio ait, Cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota vrbe, cunctaq; Italia conuenisset, vestem mutandam omnes, meq; omni ratione defendendum putarunt. erat tum senatus in æde Concordiæ, & Gabinium consulem, Pisone absente, orabat. equites quoque R. & omnes boni veste mutata se pro Ciceronis capite ad pedes Gabinij proiecerunt. quorum precibus ab illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudine animi, constantia, L. Mummius ad senatum de rep. retulit, senatusq; frequens vestem pro Ciceronis salute mutandam censuit, pro Sextio. Dio hunc Mummium vocat L. Ninnium Quadratum, & scribit, eum populo auctorem fuisse, vt tanquam in aliqua publica calamitate vestem pro salute Ciceronis mutaret Pro me, inquit Cicero post reditum ad Quir. senatus, hominumq; præterea viginti millia vestem mutauerunt. Sed consules edixerunt, vt ad suum vestitum senatores redirẽt. vide orationes post reditum, pro domo, pro Sextio, & in Pisonem. Tum Gabinius L. Aelium Lamiam equestris ordinis principẽ relegauit, quod Dio lib. 38. dicit, ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλασε.
memi-

meminit Cicero post red. in senatu, pro Sextio, in Pisonem, & ep.16.lib. 11. Famil. Itaq; Cicero non solum à consulibus, verum etiam à Cn. Pompeio proditus & derelictus, maluit vrbe cedere, quàm bonorum vitã seruis armatis obijcere, quod ipse in orationibus non semel testatur. Habebat domi suę Mineruæ signum, idq; longo tempore religiosissimè coluerat. Cum autẽ ex vrbe discessurus esset, hoc signum in Capitolium delatum ibi dedicauit, & subscripsit, MINERVAE CVSTODI VRBIS, Plutarchus & Dio. Hæc est illa Minerua custos vrbis de qua Cicero ep. 25. lib. 12. fam. & lib. 2. de legib. Dio. lib.45. ἀθῶνᾶν φυλακίδα nominat. Discedentem M. Tullium omnes boni flentes prosecuti sunt, vt ipse pro domo ait. Cessisse vrbe Ciceronem puto mense Martio extremo. nam, vt ex Plutarchi Cæsare, & primo Commentario de bello Gallico intelligitur, cum Heluetios a. d. V. Kal. Aprilis de finibus suis exire constituisse, Cæsar cognouisset, maturauit ab vrbe proficisci, atque octauo die ad Rhodanum peruenit. neque tamen prius Cæsar ad exercitum abijt, quàm Ciceronem per Clodium Italia expulisset,

 auctore

auctore Plutarcho. Vbi compertum fuit Ciceronem discessisse, Clodius de exsulio eius ad populum tulit, atque edictum proposuit, vt illi aqua & ignis interdiceretur, & ne intra quingenta millia passuum ab Italia tecto reciperetur. hæc Plutarchus in Cicerone. quibus gemina scribit Dio lib. 38. in eo tamen dissentit, quòd Ciceroni lege Clodia irrogatum fuisse ait, ne intra stadiûm tria millia septingenta quinquaginta, id est, millia passuum CCCLXIX fere, ab vrbe illi esse liceret. Cicero epist. 4. lib. 3. ad Att. in lege hoc correctum fuisse ait, vt sibi vltra quadringenta millia liceret esse. Dio hoc quoque legi adiectum fuisse tradit, vt si Tullius intra spatium definitum visus fuisset, & ipse, & qui eum recepissent impune interficerentur. hinc Cicero pro domo: Pœna est, qui receperit: quam omnes neglexerunt. Pœnam neglectam fuisse, omnibus reuerentibus M. Tullium, comiterque excipientibus & prosequentibus, Plutarchus quoque scribit. Clodius præterea villas Ciceronis eiecti inflammauit, & domum in palatio incendit, atque in area templum libertatis extruxit, Plutarchus, Dio, & Cicero pro domo. Bona diripiebantur, atque ad Consules defere-

ferebantur. columnæ marmoreæ ex ædibus ad socrum Pisonis portabantur: in fundum autem Gabinij vicini consulis, non modo instrumentum aut ornamenta villæ Tusculanæ, sed etiam arbores transferebantur. hæc Cicero pro domo, post red. in senatu, pro Sextio, & in Pisonem. Templum Libertatis, νεὼν ἐλευθερίας, Cicero lib. 2. de legib. templum Licentiæ vocat. Pulsum M. Tullium pedibus iter per Lucaniam Siciliam versus fecisse, Plutarchus scribit. Naryce Locridis fuit VI Idus Aprilis, ibique scripsit epistolam secundam li. 3. ad Att. Inde Cicero Vibonē venit, quod est oppidum Lucaniæ ad fretum, & à Locris conditum prius Hipponium appellatum fuit, Strabo lib. 6. Cæsar. 3. de bello Ciuili. Ibi, vt Plutarchus scribit, Vibius homo Siculus, qui cum alia multa commoda ex Ciceronis amicitia perceperat, tum eo consule præfectus fabrûm fuerat, illum in ædes quidem non recepit, sed fundum se ipsi assignaturum denuntiauit. Sic illa Plutarchi verba, χωρίον δὲ, καταγράψειν ἐπηγγέλλετο, ego iampridem conuerteram: cum præsertim alibi quoque verbum καταγράφειν pro attribuere & assignare vsurpatum notassem. vt περὶ φιλαδελφίας: ἕτεροι δὲ, παλ-

λαχίσι ϗ πόρναις οἰκίας ϗ ἀγροὺς καταγράφοντες, ὑπὲρ οἰκοπέδου ϗ γωνίας πρὸς ἀδελφοὺς διαμονομαχοῦσι. Merito igitur Xylander noſter à Bochij & Corradi falſis interpretationibus diſceſsit. Cicero ſe ad Vibonem in fundo Sicæ fuiſſe, ad Atticum ſcribit ep. 2. & 4. lib. 3. Siciliam, quam Cicero petebat, eo tempore obtinebat C. Virgilius (γάϊος οὐεργῖνος eſt apud Plutarchum) prætor. is Ciceroni ſcripſit, ne in Siciliam veniret. quare conſilio repente mutato, iterum à Vibone Brundiſium terra petere contendit, vt ipſe pro Plancio narrat. In eo itinere III Idus April. Thurij ſcripſit epiſt. 5. lib. 3. ad Att. & XIV. Kal. Maij Tarenti ſequentem. eodemque die ſe Brundiſium veniſſe ep. 7. eiuſdem libri ſcribit. vrbem ipſam ingreſſus non eſt: ſed in hortos M. Lenij Flacci ſe contulit, pro Plancio. memi nit etiam in Sextiana. Apud M. Lenium dies XIII fuit, epiſt. 4. libr. 14. Famil. Pridie Kal. Maij, cùm Brundiſio proficiſcens, Dyrrachium vento ſecundo tranſmitteret, atque aduerſus ex alto reflaſſet, reiectus eſt: deinde iterum in altum prouectus Dyrrhachium peruenit. vbi, cùm è naui in terram egreſſurus eſſet, terræ motum & maris conuulſionem exſtitiſſe ferunt.

runt. vnde haruſpices conijciebant, illius exſulium non fore diuturnum, quòd hæc mutationis ſigna eſſent. Hæc Plutarchus. Dyrrhachio aliquorum dierum viam in Macedoniam, ad Planciumq́; perrexit,& cum eo Theſſalonicam X Kal.Iunij venit, pro Plancio,& ep. 8. lib. 3. ad Att. Theſſalonicæ Cn. Plancius ſua liberalitate Ciceronem per menſes ſeptem retinuit. quo tempore plures epiſtolas ad Atticum ſcripſit, quæ lib. 3. ab octaua vſque ad XXII leguntur. Interim Q. Cicero, cùm iam Aſiam per triennium obtinuiſſet, de prouincia ante Kal. Maij deceſsit, ep.9.lib.3. ad Att. Fratrem aliquanto poſt ſuum diſceſſum ex prouincia veniſſe, ait pro domo. meminit quoque in Sextiana. Itaque M. Cicero Idib.Iunij ad eum miſit epiſt. 3. li. 1. & deinceps ſequentem. Tertio No. Octob.Theſſalonica ad Terentiam vxorem miſit epi.2. li. 14. Fam. Redeamus nunc ad acta vrbana. Cicerone expulſo, Clodius legē promulgauit de Ptolemæo rege Cypri, vt bona eius publicarentur, & regnum in prouincię formam redigeretur: idq́; negotium M.Catoni mandatum eſt. quo de Cicero ſępe, Plutarchus in Catone, Appianus lib. 2. Dio lib. 38. Kal. Iunij, vt eſt in orat.

pro Sextio, decreuit Senatus frequens de Ciceronis reditu, dissentiente nullo, referente L. Mummio tribunopl. intercessit Aelius Ligus. Pompeius quoque illo tempore se accusans, vt Plutarchus scribit, quòd Ciceronem prodidisset, de illius reditu, amicorum opera adiutus, agere cœpit. Resistente Clodio, placuit Senatui, nihil in rep. decernere, nulla de re agere, nisi Cicero ab exilio reuocaretur. Hinc Cicero pro Sextio: Omnia senatus reijciebat, nisi de me primùm consules retulissent. & in Pisonem: An tum eratis consules, cùm quacunque de re verbum facere cœperatis aut referre ad senatum, cunctus ordo reclamabat; ostendebatq́; nihil esse vos acturos, nisi prius de me retulissetis? de eadem re vide epist. 24. libr. 3. ad Att. Initur deinde consilium de interitu Cn. Pompeij, ait Cicero pro Sextio. quam rem Asconius in Milonianam sic exponit: Cum III Idus Sext. Pompeius in senatum venisset, dicitur seruo P. Clodij sicam excidisse, eaque ad Gabinium consulem delata, dictum est, seruo imperatum à P. Clodio, vt Pompeius occideretur. Pompeius statim domum redijt. ex eo domi tenus. & Cicero pro Milone: Comprehensus est in templo

templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum col locarat. extorta est confitenti sica de manibus. caruit foro Pompeius postea, caruit senatu, caruit publico. Huc pertinet illud paradoxo. 4. Ante senatum tua sica deprehensa est. & in Pisonem: Deprehensus cum ferro ad senatum is, quem ad Cn. Pōpeium interimendum collocatum fuisse cōstabat. Meminit etiam pro domo. Quarto Kal. Nouembris octo tribunipl. de Ciceronis reditu legem promulgarunt: iisdemque referentibus P. Lentulus cos. designatus præstantissimam de Cicerone sententiam dixit, pro Sextio, post red. in senatu, & epist. 23. li. 3. ad Att. Thessalonica Cicero se Dyrrhachium recepit: ibique VI Kal. Decembr. scripsit ad Terentiam epist. 1. lib. 14. Famil. & partem epistolæ 22. lib. 3. ad Att. pridie Kal. Dec. inde misit ad Terentiam epist. 3. lib. 14. & ad Atticum epist. 23. lib. 3. & deinceps quatuor reliquas eiusdem libri. Exierunt deinde paludati in prouincias consules, Piso in Macedoniam, Gabinius in Syriam, Cicero pro Sextio. IIII Idus Decemb. noui tribunipl. T. Annius Milo, P. Sextius, C. Sestilius, M. Cispius, T. Fadius, M. Curtius, C. Messinius,

Q. Fabricius, Sex. Atilius Serranus, & Numerius Quinctius, magistratum inierunt, pro Sextio, & post reditum in senatu.

Anno vrbis DCXCVI, Ciceronis L, COSS. fuerunt,

P. CORNELIVS LENTVLVS SPINTHER. Q. CAECILIVS METELLVS NEPOS.

PRætores eodem anno fuerunt, L. Cæcilius, M. Calidius, C. Septimius, Q. Valerius, P. Crassus, Sex. Quinctilius, C. Cornutus, & Ap. Claudius Pulcher, Cicero post reditum in Senatu. Kalendis Ianuarij P. Lentulus simulac de sollemni religione retulerat, nihil humanarum rerum sibi prius, quàm de Cicerone agendum iudicauit. cùm princeps rogatus sententiam L. Cotta dixit, nihil de Cicerone actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: proptereaque lege illi opus non esse. verum Pompeius censuit, vt ad senatus auctoritatem populi beneficium adiungeretur. atque eo die confecta res esset, nisi Sex. Atilius tribunus pl. non ausus intercedere, noctem sibi ad deliberandum postulasset. Hæc Cicero post redit. ad Quirites, pro domo, pro Sextio, & lib. 3. de legib.

Postea

Postea res acta est in senatu alia nulla. & cùm varijs rationibus impediretur, voluntate tamen perspecta senatus, causa ad populum VIII Kal. Febr. fuit delata. quo die Clodiani, cæde in foro maxima facta, flumine sanguinis reditum Ciceronis intercludendum putauerunt, post redit. ad Quirites, & pro Sextio. Clodius enim, vt Dio lib. 39. scribit, illo die, cùm lex ad populum ferretur, acceptis à fratre Appio gladiatoribus, quos ille in funere Marci propinqui sui daturus erat, impetu in multitudinem facto, multos vulnerauit, multosque occidit. Tum in foro tribuni pl. vulnerati fuerunt, & Q. Cicero inter cadauera tanquam occisus iacuit, Plutarchus, & Cicero pro Sextio. Crudelissimæ cædis eo tempore in foro factæ mentio est etiam in Miloniana. Clodium Milo tum de vi postulauit: sed in iudicium non adduxisse Dio scribit, quòd nondum creati essent Quæstores, per quos iudicum sortitionem fieri oporteret, Neposque Prætori edixisset, ne quod iudicium, ante quam iudices sorte deligerentur, fieri pateretur. Quæstores autem, nisi habitis prius comitijs ædilicijs quibus hac de causa mora potissimum afferebatur

tur, creari non poterant. In hanc sententiam Dio: Cicero vero in Sextiana ait, consulem, prætorem, tribunumpl. noua noui generis edicta proposuisse; ne reus adesset, ne citaretur, ne quæreretur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceret. quo pertinet illud de harusp. resp. Restiterunt etiam, ne caussam diceret. Quare, cùm Milo videret iudicia esse sublata, ne Clodius omnia vi posset efficere, curauit, inquit idem post red. in senatu. Emit enim gladiatores, vt Dio scribit. de quibus Cicero lib. 2. de officijs: Sed honori summo nuper nostro Miloni fuit, quòd gladiatoribus emtis reip. causa, quæ salute nostra continebatur, omnes P. Clodij conatus furoresq; compressit. Senatus autem multo ante, quàm lex de Ciceronis reditu fuit lata, gratias agendas censuit ciuitatibus ijs, quæ M. Tullium ciuem optimè de rep. meritum recepissent, pro domo, in Pisonem, Parad. 4. & Plutarchus. Idē decreuit, vt qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæstores legatique essent, salutem & vitam Ciceronis custodirent, pro Sextio. Idem ad M. Tullij salutem auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui remp. saluam esse vellent,
implo-

implorauit, in Pisonem. Factum enim S. C. fuit, vt litteris consularibus cuncta ex Italia omnes, qui remp. saluam vellent, conuocarentur, pro Sextio, post redit. in senatu, & pro domo. Cùm igitur Ciceronis capitis seruandi causa Romam vno tempore quasi signo dato Italia tota conuenisset, Lentulus consul senatum frequentissimum in Capitolium conuocauit, in Pisonem, & post redit. in senatu. Ibi tum in templo Iouis opt. max. Q. Metellus Nepos cos. qui Ciceroni vel maxime ex magnis contentionibus reip. fuerat inimicus, permotus cum auctoritate senatus, tum P. Peruilij incredibili grauitate dicendi, absens cum M. Tullio redijt in gratiam, post red. in senatu, pro Sextio, & de prouincijs cos. hic cum mitissimam orationem in senatu habuisset, Cicero ad eum misit epist. 4. lib. 5. Famil. in qua studium & auxilium eius implorat. Illo verò die, cum CCCCX senatores, magistratusque omnes in Capitolio adessent, Cn. Pompeius de scripto sententia dicta, vni Ciceroni patriæ conseruatæ testimonium dedit: cuius sententiam frequentissimus senatus, vno P. Clodio dissentiente, secutus, M. Tullium ab exsulio reuocauit, post redit. in senatu, pro Sextio

&pro Milone. de hoc S. C. in ęde Iouis Mariana facto, Cicero lib. 1. de Diuinat. & Valerius lib. 1. cap. 7. Faciebat eodem die ludos in theatro consul. quò cùm ipse & senatores spectatum è senatu venissent, S. C. illud de Ciceronis reditu factum frequentissimo theatro, incredibili clamore & plausu comprobatum est, pro Sextio, & libr. 1. de Diuinat. Postridie de Ciceronis salute P. Lentuli consulis, Cn. Pompeij, ceterorumq; principum, in his P. Seruilij & L. Gellij, celeberrimæ & grauissimę contiones fuerunt, post redit. ad Quirites, & in senatu, pro Sextio, in Pisonem. Eodemque die decretum in Curia fuit, populi ipsius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cælo seruaret; ne quis moram vllam afferret. si quis aliter fecisset, eum plane euersorem Reip. fore, idque senatum grauissimè laturum; & vt statim de eius facto referretur, addidit etiam senatus illud: nisi diebus quinque, quibus agi de Cicerone potuisset, esset actum, rediret in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore senatus, vt ijs, qui ex tota Italia salutis M. Tullij causa conuenerant, agerentur gratiæ, atque vt ijdem ad res redeuntes, vt

veni-

venirent, rogarentur, pro Sextio, post red. in senatu, & in Pisonem. Legem deinde omnes magistratus, præter Appium prætorem, duosque tribunos pl. N. Quinctium & Sex. Atilium, ex S. C. promulgarunt, in Pisonem. Cùm ferendæ legis dies, qui fuit, pridie Non. Sextil. venisset, & Lentulus consul, idemque lator legis comitia centuriata in campo Martio haberet, P. Clodius legem de more dissuasit. quod Dio lib. 39. planè scribit, & Cicero pro domo ita significat: Illa fuit pulchritudo populi R. illa forma, quam in campo vidisti tum, cùm etiam tibi contra senatus, totiusque Italiæ auctoritatem & studium dicendi potestas fuit. & in Sextiana: Cedo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio contionem. Verum, cùm & alij, & Pompeius in primis legem suaderet, vt Dio scribit, summo consensu omnium centuriarum accepta fuit, cùm nemini ciui vlla, quo minus adesset, iusta excusatio esset visa; nullis comitijs vnquam multitudo hominum tanta, neque splendidior fuisset, in Pisonem. Constat enim, vt idem pro domo sua ait, nullis vnquam comitijs campum Martiũ tanta celebritate, tanto splen-
dore

dore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruiſſe. idem eſt in orat. poſt reditum. Pridie Non. Sextil. ipſo illo die, quo lex eſt lata, Cicero Dyrrhachio profectus Brundiſium venit Non. Sextil. epiſt. 1. lib. 4. ad Att. Aduenienti Ciceroni tanquam totius Italiæ atque ipſius patrię dexteram porrexerunt Brunduſini; cum ipſis Nonis Sextil. idem dies aduentus M. Tullij fuiſſet, qui natalis idem Tullię filię, quę ibi patri fuit præſto; idem etiam ipſius coloniæ Brundiſinæ; idem Salutis. quæ res animaduerſa à multitudine, ſumma Brundiſinorum gratulatione celebrata eſt, pro Sextio, & li. 4. ad Att. ep. 1. Brundiſij cùm eſſet in domo optimorum & doctiſsimorum virorum Lenij Flacci, & patris, & fratris eius, ante diem VI Id. Sextil. cognouit litteris Quincti fratris, mirifico ſtudio omnium ætatum, atque ordinum, incredibili concurſu Italiæ, legem comitijs centuriatis eſſe perlatam, ibidem. Inde à Brundiſinis honeſtiſsimis ornatus, iter via Appia Romam verſus fecit. In itinere XXIIII dies conſumſiſſe videtur, cùm Sextilis tum XXIX dierum eſſet. Brundiſio profectus Neapolim, inde Capuam, Sinueſſam, Minturnas, Formias, Terracinam, & demum

Ari-

Ariciam, pridie Non. Septembr. Romam venit, epist. 1. libr. 4. ad Att. Toto autem illo itinere à Brundisio vsque Romam agmen perpetuum totius Italiæ vidit. neque enim regio fuit vlla, neque municipium, neque præfectura aut colonia, ex qua non publicè ad Ciceronem venerint gratulatum. magnæ erant effusiones hominum ex oppidis, maximi cócursus ex agris patrum familias cum coniugibus ac liberis: cumq́; viæ multitudine legatorum vndiq; missorum celebrarentur, vrbes Italiæ festos dies agere aduentus eius videbantur, in Pisonem, & pro Sextio. Ad vrbem ita venit, vt nemo vllius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui ipsi obuiam non venerit, epist. 1. lib. 4. ad Att. itaque in Pisonem ait, Vnus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redij: cùm senatum egressum vidi, populumque R. vniuersum: cùm mihi ipsa Roma prope conuulsa sedibus suis ad complectendum conseruatorem suum procedere visa est. Cùm venisset ad portam Capenam, qua via Appia ducit in vrbem, gradus templorum (in quibus fuit Martis, & Camœnarum) ab infima plebe completi erant. à qua plausu maximo cùm esset Ciceroni gratu-

latió significata, similis & frequentia, & plausus eum vsque ad Capitolium celebrauit. in foro & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit, ep. 1. lib. 4. ad Att. Itaque ille vnus dies, ait pro domo, quo die me populus R. à porta in Capitolium, atque inde domum sua celebritate lætitiaque comitatum honestauit, tantæ mihi iucunditati fuit, vt tua mihi consceleratа illa vis non modo non propulsanda, sed etiã emenda fuisse videatur. Plutarchus scribit, reuertenti Ciceroni tanta lætitia ciuitates, tanto studio homines obuiam venisse, vt infra veritatem sit, quod postea dixit, se humeris Italiæ Romam reportatum fuisse. dixit autem hoc in extrema oratione post red. in senatu. Postridie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egit ea oratione, quæ, post reditum in senatu inscripta, exstat. egit etiam populo R. gratias altera oratione, quæ post reditum ad Quirites inscribitur. De vtraque Dio ita scribit: κατῆλθέτε οὖν ὁ κικέρων, καὶ χάριν τῇ τε βουλῇ, καὶ τῷ δήμῳ, παρασχόντων αὐτῷ τῶν ὑπάτων, καὶ κατὰ τὸ συνέδριον, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἔγνω. id est, Redijt igitur Cicero, & gratias tum senatui, tum populo, contione à Consuli-

bus

bus data, in senatu, & in contione egit. Eo biduo, cùm esset annonæ summa caritas, homines primo ad theatrum venerunt: vbi L. Cæcilio Rufo prætore ludos Apollinares faciente, ita infima concitata multitudo annonæ caritate tumultuata est, vt omnes, qui in theatro spectandi causa consederant, pellerentur: deinde ijdem ad Capitolium, vbi tum senatus habebatur, concurrerunt, cumq; cædem & incensionem Capitolij senatoribus minarentur, atque iccirco per eos dies, quibus senatus de annona habebatur, consulares pleriq; abessent, quòd tutò se negarent posse sententiam dicere, in Ciceronis sententiam factum est S.C. atq; ex eo lex promulgata, vt Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur, Cicero pro domo, & epist. 1. lib. 4. ad Att. Asconius in Milonianâ, Plutarchus in Pompeio, & Dio li. 39. Secuta est deinde magna contentio de domo Ciceronis, quam Clodius Libertati consecrauerat. populus eam comitijs centuriatis eodem iure esse iusserat, quo fuisset. verũ senatus decreuerat, vt de eius religione ad Pontificũ collegiũ referretur, vt est in ora. de harusp. resp. Apud põtifices pridie Kal. Octo-

bris Cicero pro domo dixit eam orationem, quę exstat. in qua primum respondet Clodio, qui actionem eius de potestate rei frumentariæ Pompeio danda reprehenderat. deinde suam domum propter Clodij consecrationem sacram non esse, sed ab omni religione vacuam atq; puram docet. Nam, vt Dio lib. 39. scribit, lationem legis Curiatæ, qua è patricijs ad plebem Clodius transierat, criminans, quòd ex instituto maiorum per trinundinum promulgata non fuisset, omnem eius tribunatum, in quo de domo Ciceronis etiam constituerat, euertit; affirmans, nihil ab eo tribunopl. iure fieri potuisse, qui ipse contra omne ius plebeius factus esset. atq; ita Pontificibus persuasit, vt sibi aream, quæ ab omni religione vacua & pura esset, restituerent. Hactenus Dio. Itaq; Cicero in Pisonem ait: Me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, P. C. collocauerunt: mihiq;, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum censuerunt. in quem locum Asconius legendus. Superficiem ædium consules de consilij sententia æstimarunt HS vicies, Tusculanam villam HS quin-

gentis

gentis millibus, Formianum HS ducentis quinquaginta millibus, epist. 2. lib. 4. ad Att. Eodem anno Ptolemæus rex Aegypti, cùm, ingenti pecunia consumta, vt rex atque socius populi R. appellaretur, eam vi ab Aegyptijs extorqueret, & cum hoc nomine, tum quòd Cyprum à Romanis repetere, aut amicitiam eis renuntiare nollet, apud suos offendisset, regno pulsus Romam venit, P. Lentulo etiam tum consule, cui Cilicia obtigerat, petens, vt in regnum restitueretur. Aegyptij quoque legatos, qui Regis crimina purgarent, miserunt. de quibus Dio, & Cicero de harusp. resp. Ante diem tertium Non. Nouemb. expulsi fuerunt fabri de area Ciceronis. Quincti fratris domus primò fracta coniectu lapidum ex area Marci, deinde inflammata iussu Clodij, epist. 3. lib. 4. ad Att. Hæc est vis illa nefaria, qua se cum fratre domo expulsum fuisse, ad Lentulum scribit. Cùm autem Clodius saxis, & ignibus, & ferro vastitatem ædibus Ciceronis intulisset, decreuit senatus, eos, qui id fecissent, lege de vi, quæ est in eos qui vniuersam Remp. oppugnassent, teneri, in orat. de harusp. responsis. Quæ deinde vsque ad VIII Kal. Decemb. acta sunt, vide epist. 3. lib. 4. ad

Att.IIII Idus Decem.noui tribunipl.magiſtratum inierunt. è quibus à Cicerone lib.1. Fam. lib.2.ad Fratrem,& Dione lib. 39. hi nominantur, P. Rutilius Lupus, C. Porcius Cato, C. Caninius, L. Racilius, Cn.Plancius,A.Plautius,Sex.Antiſtius Vetus,& Caſsius. Cùm tribuni magiſtratum inijſſent, C. Cato turbulentus adoleſcens, nec imparatus ad dicendum, contionibus aſsiduis inuidiam & Ptolemæo ſimul,qui iam profectus ex vrbe erat, & P. Lentulo conſuli paranti iam iter concitare, ſecundo quidem populi rumore, cœpit. quod ex lib. XXII Annal. Feneſtellæ Nonius Marcellus refert. In quindecim legatis, quos Pompeius ſibi rei frumentariæ cauſa legauerat,fuit Q. Cicero. qui cùm eſſet in Sardinia, M. Cicero ad eum ſcripſit, quæ extremo huius anni menſe in ſenatu acta fuerunt,epiſt. 1.lib. 2.ad Fratr.

Anno vrbis DCXCVII, Ciceronis LI, COS. fuerunt,

CN.CORNELIVS LENTVLVS MARCELLINVS. L. MARCIVS PHILIPPVS.

IN collegio prætorum huius anni fuerunt, Cn. Domitius, Q. Aucharius, &

C. Claudius Pulcher, vt pro Sextio, lib. 2. ad frat, & in Cicerone Plutarchi cognoſcitur. M. Tullius initio huius anni omni ſtudio in id incubuit, vt P. Lentulo qui Ciliciam pro conſule obtinebat, Ptolemæi regis reductio decerneretur. Argumento ſunt epiſtolæ, quæ hoc tempore ad Lentulum miſſæ lib. 1. Famil. exſtant. Tum quoque orationem de rege Ptolemæo, cuius apud Aquilam, & Fortunatianum mentio eſt. habuiſſe videtur, cùm regis Alexandrini reſtitutionem Lentulo ſua ſententia decerneret. XIIII Kal. Februarij Cicero ſcripſit ad Q. fratrem epiſt. 2. lib. 2. vbi ait, Comitia ædilicia, quibus Clodius ædilitatem petebat, edicta eſſe a. d. XI Kal. Febr. Clodius ædilis factus, Miloni diem dixit, & de vi ad populum accuſauit, pro Sextio, in Vatinium, & lib. 2. ad Frat. qua de re Dio ita ſcribit: Clodius ſimulatque ædilitatem Marcellino, & Philippo coſ. inijt, Miloni diem dixit, quòd gladiatoribus remp. obſediſſet. quæ enim ipſe commiſerat, quorumque nomine reus erat, ea illi crimini dabat. non quòd Milonem condemnatum iri ſperaret, qui patronos magnos, in ijs Pompeium & Clodium, habebat: ſed vt per hanc cauſam & Mi-
 lonem

lonem oppugnaret, & patronos eius vexaret. IIII Nō. Febr. Milo affuit: ei Pompeius aduocatus venit. producta dies est in VIII Idus. quo die Pompeius, cùm pro Milone apud populum diceret, clamore, conuicioque iactatus est, Clodiusque diem in Quirinalia, id est XIII Kal. Mart. produxit. ep. 3. lib. 2. ad Fratr. & epist. 5. lib. 1. Famil. Cicero autem iam ante diem tertium Kal. Febr. ad Atticum ex Epiro in Italiam reuersum miserat epist. 4. lib. 4. A. d. IV Id. Februar. P. Sextius à M. Tullio Albinouano lege Lutatia de vi postulatus fuit propter cædem, quam anno superiore VIII Kal. Febr. cum de Ciceronis reditu ageretur, in foro factam diximus. defensus fuit cum ab alijs, tùm à Q. Hortensio, & M. Cicerone: cuius oratio pro Sextio exstat. Sextius absolutus fuit a. d. II Id. Mart. ep. 4. li. 2. ad Frat. Oppugnauerat Sextium maxime P. Vatinius, qui etiam testimonium in illum dixerat. itaque Cicero Vatinium testem perpetua interrogatione accusauit. quę oratio separatim edita exstat. de qua Fabius lib. 5. cap. 7. & Cicero ep. 9. libr. 1. Famil. Tota vero interrogatio mea (orationē in Vatinium sic appellat) nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus: in

quo

quo omnia dicta sunt libertate, animoque maximo de vi, de auspicijs, de donatione regnorum, III Idus Febr. Cicero dixit pro Bestia de ambitu, apud prætorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conuentu. pridie Idus T. Pomponius Atticus Pilia vxore ducta nuptias celebrauit: in quibus Cicero cenauit, epist. 3. lib. 2. ad Fratr. Tulliam filiã Cicero anno proximo ante consulatum suum desponderat C. Pisoni L. F. Frugi, ep. 2. l. 1. ad Att. eius amor, virtus, pietas in Ciceronem exsulantem, tanta fuit, vt supra nihil posset ep. 1. &. 3. lib. 14. ad fam. & in orat. post redit. Ei vero fructũ pietatis suæ ferre non licuit: decessit enim anno superiore, vt ex Sextiana, & orat. in Vatinium cognoscitur, quem cùm Tullia hoc anno eluxisset, Cicero pridie Non. April. eam Furio Crassipedi despondit. eique VIII Idus sponsalia præbuit, li. 2. ad Fratr. epist. 5. vt Manutius nunc distinxit. Vnde scribit ad Att. lib. 4. ep. 5. Viaticum Crassipes præripit. de hac coniunctione gratulatus quoque Lentulus Ciceroni fuit: cui Cicero respondet epist. 7. lib. 1. ad fam. Nonis April. factum fuit S.C. in Ciceronis sententiam, vt de agro Campano frequenti senatu Idibus Maij referretur, epist. 9. li. 1.

Famil. Cum autem Miloni dies in Nonas Maij prodita esset, Cicero Roma exiuit, villasq́; lustrauit, ep. 5. &. 6. li. 2. ad Fra. Prodigia interim facta, vt Dio lib. 39. scribit. Nam & in Albano monte sacellum Iunonis, quod in mensa dedicatum orientem solem spectabat, ad septentriones conuersum est, fax à meridie ad Aquilonem porrigi visa, lupus vrbem intrauit, terra mouit, ciues quidam fulmine icti sunt, & in agro Latiniensi auditus fuit strepitus sub terra cum fremitu. quæ cum haruspices expiari vellent, iratos deos esse, quòd loca sacra & religiosa profana haberentur, responderunt. Hanc occasionem arripiens Clodius ædilis habuit contionem de sacris & religionibus; atque Ciceronis domum inter ea loca esse dixit, quæ consecrata profana haberentur. itaq; postridie Cicero defendés se in senatu, qui ex haruspicum responso decreuerat, vt de locis sacris & religiosis cõsules ad senatum referrent, orationem habuit de haruspicum responsis, quæ exstat. in qua haruspicum responsa contra Clodium interpretatur. Tum quoque Cicero, vt Dio scribit, Milone & quibusdam tribunis pl. adhibitis, in Capitolium venit, & tabulas de exsulio

suo

ſuo à Clodio tribuno pl. fixas deiecit. ſed Clodius cum fratre Caio, qui Prætor erat, interueniens eas tum eripuit: poſtea vero obſeruata Clodij abſentia, rurſus in Capitolium aſcendit, & tabulas inde ablatas domum ſuam aſportauit. quod factum à Clodio reprehenſum cùm Tullius in ſenatu, vt Plutarchus narrat, ſic, defenderet, vt diceret Clodium contra leges è patricijs ad plebem tranſijſſe, ideoq; nihil eorum, quę geſsiſſet, ratum habendum eſſe; Cato indignatus illi contradixit: non quòd Clodium laudaret, cuius acta oderat: ſed graue & violentum eſſe confirmabat, tot decreta, & res geſtas ſenatuſconſulto tolli; in quibus eſſent etiam ea, quæ ipſe in Cypro & Byzantij geſsiſſet. de quibus rebus pręter hiſtoricos Cicero pro domo, in Sextiana, & alibi. Hoc etiam tempore actum in ſenatu fuit de ſtipendio exercitus Cæſaris. idq; Cicero ſe non ſolum decreuiſſe, ſed etiam, vt alij decernerent, laboraſſe, ait in orat. de prouincijs cos. ſtipendij decreti meminit epiſt. 7. lib. 1. Famil. vbi & de decem legatis. de quib. ſic in oratione de prouincijs: Actum eſt de decem legatis: quos alij omnino non dabant; alij exempla quærebant; alij tempus differebant,

rebant: alij ſine vllis verborum ornamentis dabant. in ea quoq; re ſic ſum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quod reip. cauſa ſentirem, facere vberius propter ipſius Cæſaris dignitatem. & pro Balbo: Idem in anguſtijs ærarij victorem exercitum ſtipendio affecit: Imperatori decem legatos decreuit. Hos decē legatos à Dione intelligi puto, cum de honoribus Cæſari habitis inquit, ὥστε καὶ ἐκ τῆς βουλῆς ἄνδρας, ὡς καὶ περὶ δεδουλωμένοις παντελῶς τοῖς γαλάταις, ἀποστεῖλαι. Nam re bene geſta, diſpenſandæ cohoneſtandæque victoriæ, vt Manlius apud Liuium libr. 38. ait, Imperatoribus decem legati decernebantur. A. Gabinius, qui Syriam procos. tenebat, in Palæſtina re bene geſta contra Ariſtobuli filium Alexandrum, ipſumq; Ariſtobulum, vt Ioſephus lib. 14. Antiquit. ſcribit, litteras Romam miſit, quibus & rem bene geſtam in bello nuntiauit, & ſupplicationem à ſenatu poſtulauit. Idibus Maij ſenatus frequens ſupplicationem Gabinio denegauit, ep. 7. lib. 2. ad Fratrem, de prouincijs cos. & in Piſonem. Deinde, cùm prouincię conſulares futuris cōſulibus lege Sempronia eſſent decernendæ, vt in Argumēto orat. de prouincijs ſcripſi, & de quattuor pro-

prouincijs sententię dictæ essent, de Syria, Macedonia, & duabus Gallijs; M. Tullius rogatus sententiam, orationem, quæ de prouincijs consularibus exstat, in Senatu habuit. in qua suadet, vt Syria & Macedonia futuris consulibus decernantur, & Galliæ Cæsari non adimantur. Ante orationem de prouincijs in libris Ciceronis legitur Corneliana pro L. Cornelio Balbo. quam hoc anno à M. Tullio dictam esse ex eo suspicor, quod de supplicatione, stipendio & decem legatis extrema fere oratione dicitur. ea enim hoc anno Cæsari decreta esse, non solum oratio de prouincijs docet, verũ etiam epist. 7. libri primi ad Lentulum. quam tametsi docti quidam ad secundum Consulatum Pompeij & Crassi referant, tamen hoc anno scriptam esse arguit, quod L. Racilius inter magistratus nominatur. quem Marcellino & Philippo cos. tribunum pl. fuisse supra diximus. Igitur Balbus, cùm esset Gadibus in Hispania natus, ac bello Sertoriano Imperatoribus Romanis probatus, bello confecto à Cn. Pompeio ciuitate Romana donatus, &, quia per L. Cornelium hoc beneficium consecutus fuit, L. Cornelius Balbus vocatus est. Ei inimici Cæsaris & Pompeij accusato-

cuſatorem compararunt, qui Balbo hoc tempore ciuitatis controuerſiam mouit; negans eum iure & recte ciuitate donatum, cum ex fœderato populo, quo in numero Gaditanus erat, nemo poſſet, niſi is populus factus eſſet fundus, id eſt auctor obſtringendi ſe iure ciuium Romanorum, in ciuitatem venire. Defenderunt Balbum M. Craſſus, Cn. Pompeius, & M. Cicero. De Planciana, quæ ſuo loco non legitur dicemus infra. Nunc de Cœliana dicendum. Hoc anno Ciceronem pro M. Cœlio apud Cn. Domitium Prætorem dixiſſe, Corradus ſcribit. Manutius cum in Commentario in epiſt. 5. lib. 2. ad Fratrem orationem pro Cœlio habitam Marcellino & Philippo cos. ſcripſiſſet, exponens deinde epiſt. 12. eiuſdem libri diem illi in biennium prodit, atque L. Domitio & Ap. Claudio cos. Cœlium de vi accuſatum, & defenſum à M. Tullio facit. Res eſt non leuis, quæ & tanti viri animum in ſcribendo diſtraxerit, & alijs ancipitem curam cogitandi afferre poſsit. quare, an certi quid eruere queamus, experiamur. Quæſtionem illam Cn. Domitium

tium exercuiſſe, ipſa oratio demonſtrat. Fuit autem Cn. Domitius prætor hoc anno, apud quem Ciceronem pro Beſtia dixiſſe indicauimus. Fuit quoque alius Domitius prætor biennio pòſt. apud quem Cœlius cauſam dicere debebat, epiſt. 12. lib. 2. ad Fratr. Cur autem Cœlium lege Lutatia de vi reum factum apud Domitium, qui his cos. non eum, qui biennio poſt præturam geſsit, putem, illa me cauſa maxime mouet, quòd M. Craſſus vna cum Tullio Cœlium defendit. (nam Interpretum inſcitia, qui Craſſum Cœlij accuſatorem faciunt, ridenda, ſeu miſeranda potius, quàm refutanda.) Craſſus vero cùm anno inſequenti conſul paludatus exierit, Appio & Domitio cos. ne Romæ quidem fuit, nedùm cauſas ibi orare potuit. Huc accedit, quòd Alexandrinæ legationis princeps Dio Academicus, cuius interficiendi cauſa Cœlium aurum à Clodia ſumſiſſe aduerſarij arguebant, anno ſuperiore fuerit occiſus, auctore Dione lib. 39. & Strabone in 17. nec veriſimile

ſit

ſit, accuſatores huius cædis crimen & accu ſationem in annos plures diſtuliſſe. Si quis obijciet, Cn. Domitium huius anni præto rem de ambitu quæſiuiſſe; Cœlium de vi accuſatum fuiſſe: is ſi probauerit ſingulos prætores tantummodo vni quæſtioni præfuiſſe, magnum fecerit. Nec me mouet, quod Cœlius Appio & Domitio cos. reus inuenitur, quid enim obſtat quæſo, quo minus hoc tempore abſolutus, à gente Clodia in iudiciũ retrahi potuerit? Quod Latomus putat, hanc orationem Appio & Domitio cos. ideo habitam, quòd Cn. Do mitius, qui poſt illos conſul fuit, in eorum conſulatu præturam geſsiſſe videatur, tem pori, quo iſta ſcripſit, attribuo. Hoc ergo maneat, Cœlium lege Lutatia de vi propter ſeditiones Neapolitanas & alia crimina accuſatum, de ſeditionibus Neapolitanis, & Alexandrinorum pulſatione Puteo lana à M. Craſſo, de auro, quod à Clodia ſumſiſſe, & veneno, quod eiuſdem Clodiæ necandæ cauſa paraſſe dicebatur, à M. Cicerone hoc tempore eſſe defenſum. Q. Metellus Nepos ex conſulatu in Hiſpaniam profectus, eam prouinciam hoc tem pore pro cõſule obtinebat. vnde τῆς ἰβηρίας ἀνθύπατος à Plutarcho in Cæſare nominatur.

tur. videturque ex Hispania ad Ciceronem misisse epist.3.lib.5. Famil. in qua de contumeliosis contionibus Clodij ædilis conqueritur. Clodius frater Nepotis appellatur etiam in orat. post redit. in senatu, & pro domo. non propter affinitatem, vt vulgo Interpretes sibi persuaserũt: verum quia ἐν γένει αὐτῷ ἦν, vt Dio de Metello Celere ait quem etiam Cicero de haruspicum resp. & pro Cœlio Clodij fratrem nominat. Fuerunt autem fratres patrueles, seu, vt Iurisconsulti vocant, amitini. Cęcilia enim mater Clodij Metellorum amita fuit. Metellum Nepotem hoc tempore in Hispania decessisse, eumque à Cicerone intelligi ep.7.lib.4.ad Att. viri docti putant. quod si verum esset, Dionem lib. 39. vbi res ab eo in prouincia gestas, exponit, prætermissurum fuisse non arbitror. Immo si iam in Hispania perijt, est quod Pediano gratiam referat, qui illum mortuum in vitam reduxit, atque in choro nouem consularium, qui biennio post Scaurum reum laudauerunt, collocauit. Vt vt sit, M. Tullius quinque epistolas libri quarti ad Att. nempe quartam, quinctam, sextam, septimam & octauam his consulib. scripsit. In sexta meminit epistolæ ad Lucceium mis-

ſæ, quæ eſt. 12. lib. 5. Famil. qua vt res à ſe in conſulatu geſtas ſcribat, eum rogat. C. Iulius Cęſar, geſtis hoc anno rebus illis, quas libr. 3. Commentariorum perſcripſit, exercituq; in Aulercis Lexobijsque, reliquis item ciuitatibus, quæ proximè bellum fecerant, in hibernis collocato, diſcedens in Italiam Lucæ hiemauit, auctore Plutarcho in Pompeio, Cæſare, & Catone. eoq; Pompeium & Craſſum extractos compulit, vt detrudendi L. Domitij cauſa, qui palam minabatur, conſulem ſe effecturum, quod prætor nequiſſet, ademturumque Cæſari exercitus, conſulatum alterum peterent, Suetonius in Iulio. Ita factum, vt Domitius, qui tot annos, quot habebat, deſignatus conſul fuerat, conſul fieri non potuerit, epiſt. 8. lib. 4. ad Att. Cùm autem Pompeius & Craſſus intra legitimum tempus profeſsi non eſſent, effecerunt cum per alios, tum per C. Catonem tribunum pl. ne eo anno comitia haberentur: vt cum res ad Interregnum redijſſet, legitimè conſulatum & peterent & capeſſerent, Dio lib. 39.

Anno vrbis DCXCVIII, Ciceronis LII,

CN.

CN. POMPEIVS MAGNVS II.
M. LICINIVS CRASSVS II.

COnsulatum ex interregno inierunt, Dio libr. 39. reliquosque magistratus suo arbitratu crearunt. quo tempore M. Cato in præturæ petitione repulsam tulit, & P. Vatinius in locum eius creatus est, Plutarchus & Dio. Cicero mense Aprili fuit ruri, ibiq; scripsit epist. 9. lib. 4. ad Att. cùm Puteolis magnus esset rumor, Ptolemęum esse in regno. Eum A. Gabinius hoc anno iussu Pompeij in regnũ restituit, Plutarchus in Pompeio, Dio lib. 39. Strabo lib. 12. & 17. Meminit Cicero in Pisonem, quam orationem his consulibus dixit, auctore Asconio, cùm Piso reuocatus è Macedonia sententia Ciceronis, quã anno superiore de prouincijs consularibus, dixerat, de insectatione eius in senatu cõquestus, atq; in eum inuectus esset. Pisoni Cicero respondit oratione illa quæ exstat, & cõtinet Pisonis vituperationẽ, quamuis in senatu sit habita loco sententiæ, vt testatur Quinctilianus li. 3. ca. 9. Dicta fuit oratio, auctore Asconio, ante paucos dies, quã Cn. Pompeius ludos faceret, quibus theatrum à se factũ dedicauit. Magnificentissima vero Pompeij munera secundo consulatu fuerunt,

runt,ait Cicero li.2. de Officijs,& demon strat epist. 1. lib. 7. Famil.ad Marium. De theatro & ludis Pompeij Plutarchus in eius vita, Dio libr. 39. Tacitus lib. 14. Plinius libr. 8. cap. 7. Hoc anno Cicero ad Quinctum fratrem scripsit epist. 8. 9. &. 10. lib. 2. & ad Atticum ep. 9. 10. 11. & 12. lib. 4. In duodecima facit mentionem profectio nis Crassi in Syriam. antequam vero paludatus exiret, cenauit apud Ciceronem in hortis Crassipedis generi, epist. 9. lib. 1. Famil. Proficiscentem Ateius Capito tribunus pl. diris cum ominibus retinere conatus est. ille vero dirarum obnuntiatione neglecta, in Syriam contendit, atque exercitu deleto trans Euphratem cum ignomi nia & dedecore perijt, Cicero lib. 1. & 2. de diuinat. Plutarchus, Appianus, Dio, Velleius, & alij. Cicero etiam hoc tempore scripsit tres libros de Oratore. de quib. sic ad Att. ep. 12. lib. 4. De libris oratorijs factum est à me diligenter, diu multumq; in manibus fuerunt. describas licet. vide quoque procemium lib. 2. de Orat.

Anno urbis DCXCIX, Ciceronis LIII. COS. fuerunt,

L. DOMITIVS AHENOBARBVS. AP. CLAVDIVS PVLCHER.

Cum

CVm Crassus hoc tempore in Syriam iter haberet, Cicero eius absentis causam in senatu defendit, & cum consulibus atque consularibus magna contentione decertauit, vt scribit ipse ad Lentulum ep. 9. li. 1. & ad Crassum ep. 8. li. 5. Famil. Quæ initio huius anni mense Februario in senatu acta sunt, Cicero ad Fratrem scribit li. 2. ep. 11. & 12. vt in libris Manutianis distinguũtur. Misit deinde in Galliam ad Cęsarem procos. C. Trebatium Testam iurisconsultum cum litteris, quibus eum studiosissimè commendat, epist. 5. lib. 7. Famil. Tum etiam Q. Tullius Cicero legatus Cæsari in Galliam profectus est. de quo Cæsar lib. 5. Cõment. M. Cicero item Roma profectus ruri scripsit ad Atticum ep. 13. li. 4. Fuit autem in Cumano & Pompeiano: atq; in Cumano instituit scribere πολιτικά, de optimo statu ciuitatis, & de optimo ciue, epist. 13. libr. 2. &. 5. lib. 3. ad Fratr. & epist. 13. lib. 4. ad Att. IIII No. Iunij Cicero Romam rediјt, epist. 14. li. 2. ad Fratr. IIII Non. Quinctil. Suffenas & Cato absoluti sunt, epist. 14. libr. 4. ad Att. de C. Catone absoluto Asconius pro Scauro. His rebus actis Cicero à Reatinis in eorum agrum eductus, apud Ap. Claudium consu-

consulem, & decem legatos Reatinorum causam contra Interamnates egit, epist. 14. lib. 4. ad Att. Varro de re rust. lib. 3. cap. 2. VII Id. Romam redijt. eoque tempore se à causis & iudicijs districtissimum fuisse, ait epist. 15. libr. 2. ad Fratr. defendit tum Messium, item Drusum, de quib. epist. 14. lib. 4. ad Att. vbi hoc quoque scribit, se ex Quincti fratris litteris suspicari, iam eum esse in Britannia. Illo tempore ad Trebatium scripsit epist. 6. 7. 8. 9. &. 10. lib. 7. Famil. Ex Britannia Quinctus ad Marcum litteras misit: quibus ille mense Sextili respondit eodem die, quo P. Vatiniũ defendit, epist. vlt. lib. 2. ad Fratr. de Vatinio in gratiã recepto & defenso scribit epistola longa ad Lentulum. Pro Vatinio Ciceronem dixisse L. Domitio, Ap. Clodio cos. Asconius testatur. Valerius quoq; li. 4. ca. 2. scribit, M. Ciceronem P. Vatinium dignitati suæ semper infestum duobus publicis iudicijs tutatum esse. itaque Vatinius se clientem Ciceronis appellat, ep. 9. lib. 5. Famil. M. Aemilius Scaurus à C. Triario repetundarum postulatus apud M. Catonem prætorem, à M. Tullio defensus est a. d. IIII Nonas Septem. vide Asconium. Hanc orationem vna cum Planciana

ciana mense Septembri se absoluisse scribit, epist. 1. lib. 3. ad Fratr. Plancium his cos. à M. Iuuentio Laterense accusatum, & à Cicerone defensum esse, Latomus & Corradus putant. recte meo quidem iudicio. Fuerat enim Plancius tribunus pl. biennio ante, vt diximus, atque in hunc annum ædilitatem recte petijt. Quod autem Siluius per Consulem, quem Cicero comitia ædilitia habuisse ait, M. Crassum intelligit, nulla probabili ratione nititur. nec potuit Plancius in tribunatu ædilitatem petere. huc accedit, quòd hunc fuisse legitimum annum ædilitatis Laterensis, ex prætura eius perspicuum fit: quam triennio post, Ser. Sulpicio, M. Marcello cos. gessit, epist. 8. lib. 8. Famil. Illud autem, quod Corradus pro certissimo argumento affert, quòd C. Alfius, qui præturam hoc anno gessit, quæsitor in causa Planciana fuerit, nullum est. nam primum ex peroratione cognoscitur, non C. Alfium, sed C. Flauium quæsitorem fuisse, quem eundem præturam tum gessisse, affirmare non ausim. arbitror enim tam quæsitorem, quàm consilium, editicium fuisse. editos autem fuisse ab accusatore. quæ potestas si rei fuisset, ait Cicero, eum sine

dubitatione C. Alfium tribulem suum quę sitorem, atque è Terentina, & Voltinia tribubus iudices fuisse editurum. Pridie No. Septem. Iudi Romani, qui per nouem continuos dies fiebant, commissi sunt. Ludorum diebus Cicero in Arpinati fuit, & XIII Kal. Octob. Romam venit, epist. 1. lib. 3. ad Fratr. A. d. VI Kal. Octobris, cum æquinoctium subesset, Cęsar exercitum Britannia reportauit, Cicero epist. 15. lib. 4. ad Att. & Cæsar libr. 5. Comment. cùm Cæsar Britanniam peragraret, audiuit decessisse filiam, Seneca de Consolatione ad Marciam. Hinc Cæsaris luctus ep. 1. lib. 3. ad Fratr. De morte Iulię, quę Pompeio nupta erat, Dio lib. 39. Plutarchus in Pompeio, & Cæsare. Cùm M. Crassus A. Gabinio in Syria successisset, ille in Italiam reuersus XII Kal. Octobr. ad vrbem accesit, & IIII Kal. vrbem noctu intrauit, & de maiestate accusatus est, ep. 1. lib. 3. ad Fratr. In eo iudicio Ciceronem Gabinium grauissimè accusasse, Dio lib. 39. auctor est. sed Cicero se testimonium secũdum fidem & religionem grauissimè in eum dixisse, testatur epist. 4. lib. 3. ad Fratr. Gabinio absoluto, M. Tullius VIII Kal. Nouem. in Tusculanum profectus fuit. Ita extremis mensibus

huius

huius anni Cicero omnes epistolas lib.3. ad Fratr. & postremas lib.4.ad Att. & longam ad Lentulum scripsit. Gabinius de maiestate absolutus, de repetundis accusatus & condemnatus fuit, quamuis Tullius rogatu Pompeij eum defendisset, Dio lib. 39. Valerius lib. 4. cap. 2. Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit: A. namque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulatu suo vrbe expulerat. Cicero pro Rabirio Postumo ait, sibi causam defendendi Gabinij fuisse reconciliationem gratiæ. ibidem testatur, se Gabinium ex maximis inimicitijs receptum in gratiam summo studio defendisse. Meminit huius defensionis D. Hieronymus in Apologia aduersus Rufinum. Gabinio condemnato, C. Memmius lege Iulia de repetundis accusauit C. Rabirium Postumum. qui, cùm post mortem patris sui C. Curtij natus esset, à C. Rabirio auunculo adoptatus, C. Rabirius Postumus dictus fuit. Defendit eum Cicero hiberno tempore, vt oratio indicat. Claudius Cæsar apud Suetonium refert, Rabirio Postumo Ptolemæum Alexandriam crediti seruandi causa secuto crimen maiestatis apud iu-

dices motum fuiſſe. Hoc ad extremum admonebo, quattuor prætores huius anni à Cicerone in epiſtolis nominari, M. Catonem, Domitium, Seruilium, & C. Alſium. quibus Dio addit, Ser. Sulpicium Galbam. tribuni pl. apud Ciceronem ſunt, Q. Mucius Scæuola, Terentius, & C. Memmius. his apud Valerium lib. 8. cap. 1. additur, Lælius.

Anno vrbis DCC, Ciceronis LIIII, COS. fuerunt,

CN. DOMITIVS CALVINVS.
M. VALERIVS MESSALLA.

HI conſules non ſtatim initio anni, vt moris erat, ſed ſeptimo tãdem menſe magiſtratum inierunt, auctore Dione lib. 40. Cùm enim anno ſuperiore comitiorum cõſularium ſinguli dies obnuntiationibus ſublati eſſent, vt ſcribit Cicero epiſt. 3. lib. 3. ad Fratr. & ob id menſe Ianuario nulli dum Conſules eſſent, Interreges de more proditi fuerũt. qui remp. per ſex menſes adminiſtrarunt, cum quòd propter auſpicia, quæ ſecunda Interregibus non eueniebant, comitia habere non poſſent, tum quòd tribuni pl. qui remp. tractabant, ne

ne magistratus crearentur, impedirent, vt Dio scribit. Plura igitur hoc tempore inter regna fuerunt: de quibus Cicero epist. 11. lib. 7. Famil. quam hoc tempore scriptam esse, res ipsa indicat, sicut & sequentes. quarum decima tertia data est III Nonas Martij decima octaua VI Idus Apr. Sed, cùm tribunipl. comitia omni ratione impedirent, ac primum vt tribuni milit. pro cōsulibus, deinde, vt Pompeius Dictator crearetur, ad populum ferrent; M. Catonis cohortatione adductus Pompeius effecit, vt Cn. Domitius, & M. Messalla cos. tandem fuerint creati, Plutarchus in Pompeio, & Dio lib. 40. His cos. M. Crassus interfecto P. filio, exercituque deleto, trans Euphratem cum ignominia & dedecore perijt, ait Cicero lib. 2. de Diuin. & scribit præter alios Orosius noster lib. 6. cap. 13. Perijsse Crassum mense Iunio, Ouidius lib. 6. Fastorum indicat. In locum P. Crassi M. F. Cicero Augur factus fuit, vt Plutarchus scribit. In Auguratus petitione competitorem habuit C. Hirrum. de quo lib. 2. &. 8. Famil. Sed M. Tullium augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius, & Q. Hortensius nominauerunt, Philip. 2. Ab Hortensio se coop-

tatum in collegium,& inauguratum,ait in Bruto. Quo tempore Cicero Augur factus est, C. Scribonius Curio filius in Italia non fuit, vt ipse ait Philip. 2. erat autem in Asia, eoq; Cicero ad illum misit sex primas epistolas lib. 2. Famil.

Anno vrbis DCCI, Ciceronis LV Consul fuit,

CN. POMPEIVS MAGNVS III. SINE COLLEGA.

PEtebant in hunc annum consulatum summis cõtentionibus T. Annius Milo, P. Plautius Hypsæus, & Q. Metellus Scipio. Petebat in eundem annum Præturam P. Clodius, cui summæ inimicitiæ cum Milone intercedebant. itaque a. d. XIII Kal. Febr. cùm Milo Lanuuium proficisceretur, & Clodius Aricia rediens ei occurrisset, rixa & pugna forte commissa, Clodius interfectus fuit. quod Asconius in argumento orat. pro Milone pluribus verbis narrat. Pompeius deinde ab Interrege Ser. Sulpicio V Kal. Martij consul creatus est, statimq; consulatum inijt, & nouas leges tulit: duas ex S. C. alteram de vi, qua nominatim cędem in Appia via factam, & incendium Curiæ, & domum M. Lepidi Interregis

regis oppugnatam comprehendit: alteram de ambitu, pœna grauiore, & forma iudiciorum breuiore proposita. vtraque enim lex prius testes dari per triduum, deinde vno die atq; eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iubebat, ita vt duæ horæ accusatori, tres reo darentur, auctore Asconio. hinc Tacitus in dialogo de Oratorib. ait, Pompeium primum adstrinxisse, & imposuisse veluti frænos eloquentiæ. de hac lege Pompeij Cicero in Bruto, Maxime (inquit de se & Hortensio agens) perspecta est vtriusque nostrum exercitatio paullo ante, cùm lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem noui veniebamus quotidie. & initio lib. 4. de Finib. Ain tandem, cum ego te hac noua lege videam, eodem die accusatori respondere, & tribus horis perorare, in hac me causa tempus dilaturum putas? Perlata lege Pompeij, & L. Domitio Ahenobarbo Quæsitore suffragio populi creato, Milo de vi, & de ambitu, & de sodalitijs postulatus fuit. Accusarunt de vi Milonem III Idus Apr. Appius maior, M. Antonius, & P. Valerius Nepos. respôdit illis vnus M. Cicero. qui cum inciperet dicere, exceptus est acclamatione Clo-

ne Clodianorum, ita vt non ea, qua solitus erat, constantia diceret. sed oratio illa quoque excepta fuit, vt Asconius scribit. Meminit Quinctilianus lib. 4. cap. 3. Eam vero, quam nos habemus, Cicero postea scripsit, cùm Milo esset Massiliæ, quò condemnatus in exsulium intra paucissimos dies profectus fuit, Asconius, & Dio libr. 40. Accusatus deinde M. Saufeius, defendente Cicerone & M. Cœlio, absolutus fuit. Sex. autem Clodius magno consensu damnatus est, Asconius. Pompeius in hoc consulatu Corneliam Q. Metelli Scipionis filiam vxorem duxit, & socerum sibi in quinque menses extremos collegam subrogauit, Plutarchus in Pompeio, Dio li. 40. Appianus lib. 2. Eundem Scipionem Censoriam potestatem, quam Clodius imminuerat, lege restituisse, Dio scribit. Hoc anno fingitur habitus sermo de finibus bonorũ & malorum, quem Cicero libris quinque postea perscripsit. argumento sunt verba illa, quæ de libro quarto modo adduxi, & illa lib. 2. vt M. Crassus fuit: qui tamen solebat vti suo bono: vt hodie est noster Pompeius: cui rectè facienti gratia est habenda. Extremo huius anni mense, cùm T. Munatius Plancus Bursa magistratu abijsset, à Cicerone

Cicerone accusatus,& Cn. Pompeio defensus, condemnatus fuit, Dio lib.40.& Cicero epist.2.lib.7.Famil. quam hoc tempore scripsit. Plancus omnibus sententijs, maximo populi plausu condemnatus fuit, quod Curiam incendisset, Philippica.6. &.13.

Anno vrbis DCCII, Ciceronis LVI, COS. fuerunt,

SER. SVLPICIVS RVFVS. M. CLAVDIVS MARCELLVS.

HOc tempore, certe post Clodij cædem, M.Tullius de legibus scripsit, vt ex libr. 2. cognoscitur. Cùm autem plures libros de legibus scripsisset, ad nos tres tantum, ijque mutilati peruenerunt. Factum anno superiore senatus consultum erat, Nequis prætorius aut consularis intra quinquennium in prouinciam ire posset, vt Dio lib.40.scribit.hoc S.C.ire in prouincias coacti sunt, qui in eas ex prætura, aut ex consulatu non iuerant.in his erat M.Tullius:cuius sors cùm deiecta esset, Cilicia prouincia consularis cum exercitu peditum XII mil.equitum duûm mil. DC ei obuenit, auctore Plutarcho.Cicero se nomen tantum duarum legionum habuisse,

buisse, ait ep. 15. libr. 5. ad Att. & ep. 6. lib. 3. Famil. ait in tanta militum paucitate abfuisse três cohortes. Tenuit Cicero prô cos. etiam Cyprum insulam Ciliciæ oppositam, & præterea tres diœceses Asiaticas, Cibyraticam, Synnadensem, & Apamensem, vt lib. 5. & 6. ad Attic. perspicitur. itaque lib. 1. de diuinat. ait, se nationibus Cilicum, Pisidarum, & Pamphyliæ præfuisse. Succesit M. Tullius Ap. Claudio, quem de succesione certiorem facit ep. 2. lib. 3. Famil. cùm epistolam primam prius ad ipsum in Ciliciam misisset. Legatos habuit Cicerô, Q. Tullium fratrem, C. Pomptinium, L. Tullium, & M. Anneium: Quæstorem L. Mesinium, cui C. Cœlius postea succesit. Profectus Cicero ex vrbe mense Maio, Nonis cum Attico in Tusculano fuit: inde Arpino, Arcano, Aquino, Cumano, Pompeiano, & Trebulano peragratis, Beneuentum venit V Id. Mai. Tarentum X V Kal. Iun. & triduum cum Pompeio & apud Pompeium fuit, epist. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. li. 5. ad Att. Brundisium venit a. d. XI Kal. Iun. epist. 3. lib. 3. Famil. ibi plures dies mansit. pridie Non. Iunij se etiamtum Brundisij fuisse scribit ad Appium ep. 4. li. 3. Famil. Interim M. Cœlius ad eum misit epist. 1.

libr.8.cui Athenis rescripsit epi.8.lib.2.Familil. Brundisio profectus Actium venit XVII Kal. Athenas, VII Kal. Quinctil. epist.9.&10.lib.5. ad Att. Exulabat tum Athenis C. Memmius de ambitu condemnatus, epist.2.lib.3.ad Fratr.& ep.19.lib.13. Famil.& Appianus li. 2. is pridie, quàm Cicero Athenas venit, Mitylenas profectus erat, epist.11. libr. 5. ad Att.tum Cicero ad eum misit epist.1.& seq.vt videtur, libr. 13. Fam. Cùm Athenis decem ipsos dies fuisset, pridie No. Quinctil. inde profectus Ephesum venit a. d.XI Kal. Quinctil. epist. 11.12.&13.lib.5.ad Att.& ep.8.lib.2.Famil. Tralles venit a.d VI Kal.Sextil.atq;ad Appium misit ep.5. lib. 3. Fam. Laodiceam in prouinciam venit pridie Kal. Sextil. epist. 15.20. & vlt. lib.5. ad Att.ep. 2. & 4.lib. 15. Famil. M.Cœlius interim ad Ciceronem plures epistolas scripsit, quæ lib.8. Famil. exstant.in quarta, Kal. Sextil.data, meminit C. Marcelli cos. designati. habita ergo comitia consularia fuerunt ante Sextilem. quibus creati consules sunt L.Paulus,& C. Marcellus. qua re cognita. Cicero non solum ipsis, verum etiam C. Marcello patri, & M. Marcello fratri patrueli C. Marcelli cos. des. gratulatus est, epist.7.8.9. &. 12.

 lib.

lib. 15. Famil. Triduum moratus Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, VII Kal. Septembr. in Lycaoniam ad Iconium in castra venit, epist. 16. & sequentib. lib. 5. ad Att. & epi. 4. lib. 15. Fam. C. Cassius, qui quæstor M. Crassi fuerat; atque ex clade, quæ ad Carrhas accepta erat, cum parte exercitus se in Syriam receperat, eo tempore, quo Cicero in Ciliciam venit, Antiochea tenebatur: Parthosque cedentes ab oppido insecutus rem bene gessit, Osace duce occiso, Cicero ep. 10. lib. 2. Fam. & epist. 20. lib. 5. ad Att. Dio lib. 40. Iustinus. 42. Vnde Cicero Philip. 11. de Cassio: Magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri aduentum, cùm Parthorum nobilissimos duces, maximasque copias fudit, Syriamq; immani Parthorum impetu liberauit. In castra Ciceronis ad Iconium ante diem III Kal. Septembr. venerunt legati missi ab Antiocho Commageno. ijque nuntiarunt Parthorum magnas copias Euphratem transire cœpisse, vt scribit ep. 1. & 3. lib. 15. Fa. Pridie Kal. Sept. Cicero castra ab Iconio mouit, iterque per Cappadociam in Ciliciam faciens, in Cappadocia extrema non longe à Tauro apud oppidum Cybistra

ſtra caſtra poſuit, ep. 6. lib. 3. & ep. 2. & 4. lib. 15. Fam. & ep. 18. lib. 5. ad Att. ibi cum dies quinq; eſſet commoratus; regem Ariobarzanem, cuius ſalutem à ſenatu commendatam habebat, præſentibus inſidijs liberauit, vt ſcribit ad Catonem, & copioſè exponit magiſtratibus ep. 2. & 4. lib. 15. Fa. inde confeſtim iter in Ciliciam fecit per Tauri pylas, & Tarſum venit a. d. III No. Octob. ep. 20. l. 5. ad Att. Non. Octo. in ſenatu recitatæ ſunt Ciceronis litteræ, quas publicè de Parthico tumultu miſerat, ep. 1. li. 15. Fam. & ep. vlt. l. 5. ad Att. eodemq́, die Cicero Tarſo Amanum verſus profectus eſt, ep. 8. li. 3. Fa. qui mons erat hoſtium plenus ſempiternorum. hic a. d. III Id. Octobr. magnum numerum hoſtium cecidit: caſtella munitiſsima cepit, incendit, imperatorq; appellatus eſt. ep. 20. lib. 5. ad Att. epiſt. 10. lib. 2. & 4. li. 15. Famil. vide quoque Commentarium noſtrum in Ligarianam. his rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuit, ea ipſa, quæ contra Dareum habuerat apud Iſſum Alexander, vt eſt locis iam citatis. inde Pindeniſſum oppidum munitiſsimum Eleutherocilicum diu omnibus machinis oppugnatum ſeptimo quinquageſimo

 die

die cepit, Saturnalibus mane, ep.20.l.5. ad Att.& epi.4.l.15. Famil. Pindeniſſo capto exercitum in hiberna dimiſit, ijsq; Quinctum fratrem præpoſuit, ep.4.lib.15. Extremo hoc anno Cicero ad Curionem miſit epiſt.7.l.2.Fam.in qua illi de tribunatupl. gratulatur. quem a.d.IV Id. Decem. inijt.

Anno vrbis DCCIII, Ciceronis LVII, COS. fuerunt,

L. AIMILIVS PAVLLVS. C. CLAVDIVS MARCELLVS.

AD hos conſules exſtant Ciceronis litteræ: quibus petit, vt quàm honorificentiſsimum S.C. de rebus à ſe geſtis faciendum curent, epiſt. 10. & 13. lib. 15. Famil. hac de re ſcripſit etiam ad Catonem epi 4. eiuſdem libri. tum Ciceroni pro re bene geſta ſupplicationes ſunt decretę, ep. 11.l.8. Fam. & ep.1.l.7. ad Att. pro quib. Marcello cos. gratias agit epiſt. 11.l.15. Fam. Nonis Ian. Cicero Tarſo profectus fuit in Aſiam, vt ibi ſuarum diœceſium hominibus ius diceret, ep.vlt.lib.5. ad Att. quam Idib. Febr. ſe dediſſe ait. Quo tempore Cicero Ciliciam, & M. Bibulus Syriam obtinuerunt, eodem tempore Q. Thermus pro

prætore

prætore in Asia, & P. Silius in Bithynia, vt videtur, fuerunt. indicat epist. 1. lib. 6. ad Att. Itaq; è Cilicia Cicero ad Thermum, & Silium misit epist. 53. & alias, quæ deinceps lib. 13. Fam. leguntur. Laodiceæ M. Tullius ex Idib. Februarij ad Kal. Maij forum egit omnium diœcesium Asiaticarum, ep. 1. & 2. lib. 6. ad Att. Eo venit M. Fabius commendatus ei à C. Casio. commendat eundem ipse Cœlio, Pæto, & Curtio, ep. 14. l. 2. ep. 25. l. 9. ep. 59. lib. 13. & ep. 14. l. 15. Famil. eodem tempore Cicero aliquot epistolas ad Cœlium & Appium misit, quæ lib. 2. & 3. leguntur. in quibus cum de alijs rebus, tum de Appij accusatione, & Tulliæ nuptijs agitur. Accusauit Appium reuersum è prouincia P. Cornelius Dolabella: eidemq; Tullia M. Ciceronis filia hoc tempore nupsit. de affinitate hac gratulatur Ciceroni Cœlius epist. 13. lib. 8. Fuit quoque Appius hoc anno, vt Dio scribit, censor cum L. Pisone. Appij censuræ meminit Cicero in epistolis ad ipsum, ep. 10. 11. & vlt. lib. 3. de eadem Q. frater lib. 1. de diuinat. In quo Appius collega tuus, bonus augur, vt ex te audire soleo, non satis scienter, virum bonum, & ciuem egregium, censor P. Ateium notauit, quòd

ementitum auſpicia ſubſcripſerit. Ex Aſia Cicero in Ciliciam Nonis Maij profectus eſt, epiſt. 13. libr. 2. Famil. & epiſt. 2. libr. 6. ad Att. Tarſum venit Nonis Iun. epi. 4. lib. 6. ad Att. Ciceroni interim Quæſtor C. Cœlius obtigit: ad quem ſcribit epiſt. vlt. libr. 2. Famil. eundemque de prouincia decedens III Kal. Sextil. prouinciæ præfecit, ep. 6. libr. 6. ad Att. epiſt. 15. lib. 2. Fam. & epiſt. 14. lib. 3. Epheſo proficiſcens Kal. Octobris, Athenas venit pridie Idus, epiſt. 8. & 9. lib. 6. ad Att. & epi. 5. libr. 14. Fam. Athenis Ciceronem libenter commoratum eſſe, πόθῳ τῶν πάλαι διατριβῶν, Plutarchus ſcribit. Athenis Imperatorem ſe apud Ariſtonem diuerſatum eſſe Tuſcula. 5. ait. Tironem libertum Cicero è Cilicia in Italiam reuertens Patris ægrum reliquit, epiſt. 2. libr. 7. ad Att. ad eumque plures ex itinere epiſtolas miſit, quæ libr. 16. Famil. leguntur, & totius itineris rationem continent. Brundiſium venit VII Kal. Decemb. eodemque tempore vxor Terentia ad portam Brundiſinam acceſsit, quo Tullius in portum, epi. 2. lib. 7. ad Att. & ep. 9. lib. 16. Fa. Inde Romam verſus proficiſcens, ex itinere ſcripſit ad Atticum epiſt. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. lib. 7.

Anno urbis DCCIV, Ciceronis LVIII, COS. fuerunt,

C. CLAVDIVS MARCELLVS.
L. CORNELIVS LENTVLVS CRVS.

HIs consulibus M. Tullio pridie Non. Ianua. ad vrbem accedenti sic est obuiam proditum, vt nihil fieri potuerit honoratius, epist. 10. libr. 16. Famil. vbi addit, se incidisse in ipsam flammam ciuilis discordię, vel potius belli. quod etiam Plutarchus scribit. Nam Kal. Ianua. cùm in Q. Metelli Scipionis sententiam S. C. fieret, vti ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret: si nō faceret, eum aduersus remp. facturum videri: eique S. C. M. Antonius, & Q. Cassius tribuni pl. intercessissent: Senatus consulibus, prætoribus, tribunisp. & ijs, qui proconsulibus ad vrbem erant, negotium dedit, vt curarent, ne quid resp. detrimenti caperet. Tum Antonius & Cassius ad Cęsarem ex vrbe cum Curione profugiunt, Cæsar libr. 1. de bello ciuili. Cicero ep. 10. lib. 16. Fam. & Philip. 2. Cicero vt venit ad vrbem, non destitit omnia & sentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent, epist. 11. libr. 16. Famil. fuitque semper auctor pacis, vt testatur in orationib. pro Marcello, Ligario, & Deiotaro.

taro. item epist. 6. lib. 6. & epist. 3. lib. 7. Famil. eaque de re, vt Plutarchus tradit, priuatim multa ad Cæsarem scripsit, & Pompeium coràm precatus est, vtrumque placans & deliniens. Sed mirus inuaserat furor non solum improbis, sed etiam ijs, qui boni habebantur, Cicerone clamante nihil esse bello ciuili miserius, epist.11.lib. 16. Fam. Itaque Italiæ regiones descriptæ fuerunt, quam quisque partem tueretur: Cicero Capuam sumsit. quod pridie Idus Ian. ad Tironem scripsit ep. 10. lib.16. Cùm interim Cæsar, traiecto Rubicone, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Aretium occupasset, vrbem consules, atque optimates omnes reliquerunt, Cicero ep. 11. l. 16. Fam. Dio libr. 41. & alij. M. Tullius tum quoque ab vrbe discessit, epist. 9. & seq. lib. 7. ad Att. Discessisse eum XIIII Kal. Febr. cognoscitur ep. 12. lib. 9. ad Att. Fuit Cicero ἐπίσκοπος totius oræ maritimæ à Formijs, ep. 11. l. 16. Fam. & ep. 10. lib. 7. ad Att. VIII Kal. Februarij Cicero Minturnis fuit, ep. 12. l. 7. ad Att. Reliquerat vxorem Terentiam. & filiam Tulliam Romæ, ep. 11. libr. 16. Fam. quarum curam sæpius Attico mandat. ipsas quoq; de hac re monet epist. 14. & 18. lib. 14. Fam.

VI Kal.

VI Kal. Febr. Cicero Calibus Capuam proficiſcens ad Atticum miſit epiſt. 13. lib. 7. & poſtridie ſequentem. IIII Kal. Capua ad Tironem dedit ep. 11. lib. 16. Fam. Capua profectus eſt Formias a. d. III Kalend. eò quarto Non. Febr. Tullia & Terentia venerunt. M. Tullius poſtridie cum fratre Capuam verſus profectus eſt, ep. 15. & 16. l. 7. & epi. 13. l. 8. ad Att. Capuæ cùm triduum fuiſſet, VII Id. Febr. inde diſcedens ſe Formias recepit, ep. 19. lib. 7. & 13. lib. 8 ad Att. Formijs quotidie fere litteras ad Atticum dedit quæ extremo libro ſeptimo, & primo octauo leguntur. Reddita interim Ciceroni eſt à Pompeio epiſt. 12. lib. 8. ad Att. qua in Apuliam euocatur: eam ſe XV Kal. Mart. Formijs accepiſſe, Pompeio reſcribens ait, ep. 13. l. 8. ad Att. meminit epiſt. 1. eiuſdem lib. Profectus deinde ad Pompeium cum Theanum Sidicinum veniſſet, ex C. Meſsio, alijsq; compluribus cognouit, in ijs locis eſſe Cæſarem, vt tuto ad Pompeium venire non poſſet. itaque Cales progreſſus ibi conſtitit. & cùm eſſet incertum iter Cæſaris, Leptam ad Pompeium miſit, & litteras; ipſe Formias reuertit, ep. 3. & 15. li. 8. ad Att. Ibi aliquamdiu manens plures epiſtolas ad Atticum

N 5 miſit,

misit, quæ libr. 8. &. 9. exstant. VIII Kal. Mart. Pompeius Canusio Brundisium pro fectus fuit. ep. 1. li. 9. ad Att. eò Ciceronem vocauit missa epist. 14. lib. 8. ad Att. quam Cicero accepit III Kal. epist. seq. & mansit in Formiano. A. d. VII Id. Mar. Cæsar Brundisium cum legionibus sex peruenit, atque ad murum castra posuit, cùm iam consules Dyrrhachium profecti cum magna parte exercitus essent, & Pompeius Brundisij cum cohortibus XX remaneret, ep. 16. lib. 9. ad Att. & lib. 1. de bello ciuili. Cicero illo tempore etiam ad Tironem scripsit ep. 13. 14. & 15. lib. 16. Famil. Pompeius XVI Kal. April. Brundisio cum omnibus copijs, quas habuerat, profectus est: Cæsar postero die oppidum ingressus, & contionatus Romam contendit, ep. 18. lib. 9. Att. Eo itinere M. Cicero illum conuenit, & quid egerit, Attico scribit epi. 21. lib. 9. Cicero deinde Arpinum profectus, ibi Tullio filio suo togam puram dedit, epist. 21. & vlt. lib. 9. ad Att. mansitque in villis mense Aprili & Maio, atque ad Atticum misit epistolas, quæ lib. 10. exstant. VII Idus Iunij ad Pompeium in Græciam proficiscens nauim conscendit, epist. 7. lib. 14. Famil. Suscepto bello,

Cæsar.

Cæſar, geſto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te, ait ipſe pro Ligario, & nos in Commentario expoſuimus. Aduentus eius, vt Plutarchus ſcribit, ceteris gratus fuit; Cato autem illum conſpicatus multis verbis reprehendit, quod Pompeium ſecutus eſſet. nam ſe non potuiſſe honeſtè eam ſectam deſerere, quam ab initio in rep. delegiſſet, illum, qui magis prodeſſe patriæ & amicis potuerit, ſi in Italia manſiſſet, & æqualiter ſe ad euentum comparaſſet, nulla ratione & abſque neceſsitate hoſtem Cæſari factum eſſe, atque in tanti periculi ſocietatem veniſſe. Cum hæc verba Ciceronis animum flexerunt, tum quòd nulla magna in re Pompeius illius opera vtebatur. in cauſa erat ipſe non negans, ſe facti ſui pænitere. Hactenus Plutarchus. ipſe quoq; epiſt. 3. lib. 7. Famil. ait: Cuius me mei facti pænituit, non tam propter periculum meum, quàm propter vitia multa, quæ ibi offendi, quò venerã. Cæſar in Hiſpaniã profectus, ea potitus eſt, & Dictator à M. Lepido prętore dictus comitia habuit, quibus ipſe cum P. Seruilio conſul creatus eſt, vt ſcribit lib. 3. de bello ciuili.

Anno

Anno vrbis DCCV, Ciceronis LIX; COS. fuerunt,

C. IVLIVS CAESAR. II. P. SERVILIVS VATIA ISAVRICVS.

HIs consulib. pridie Nonas Ianua. Cæsar Brundisio in Epirum cõtra Pompeium traiecit, lib. 3. de bello ciuili. Post Nonas Febr. Cicero è Græcia ad Atticum dedit epist. 2. lib. 11. Obsesso à Cæsare & circumuallato Pompeio apud Dyrrhachium, P. Dolabella ad Ciceronem misit epist. 9. lib. 9. Famil. Nonis Iunij in castris fuit: è quibus ad Atticum dedit epist. 3. lib. 11. & sequentem: in qua scribit se confici solicitudine, ex qua etiam summa infirmitas corporis cõsecuta sit. Itaq; cùm Pompeius, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam media æstate, vt Plutarchus in Bruto tradit, à Cæsare victus est, Cicero in acie non fuit, vt scribit ad Pætum ep. 18. lib. 9. Fam. sed remansit in castris, vt Liuius lib. 111. scripsit. vnde Plutarchus in Cicerone ait, τῆς μάχης οὐ μετέσχε δι' ἀῤῥωςίαν id est, prœlio propter infirmitatem corporis non interfuit. Erant cum Cicerone M. Varro, & M. Cato, lib. 1. de diuinat. Catonẽ Dyrrhachij, vt impedimentis

præsi-

præsidio esset, cum XV cohortibus à Pompeio relictũ fuisse, Plutarchus in Pompeio, & Catone auctor est. Victo Pompeio, Cato (inquit Plutarchus in Cicerone) qui copias magnas, classemq; magnam Dyrrhachij habebat, ad M. Tullium, qui & lege & dignitate consulari præstaret, imperium deferebat. quod cùm ille recusaret, militiamq; subterfugeret, propius factũ est nihil, quàm vt occideretur, cùm & Pompeius filius & amici eum proditoré appellarent, gladiosque stringerent; sed Cato resistens vix illum cædi eripuit, & ex castris remouit atq; ablegauit. Hęc Plutarchus. Q. Cicero lib. 1. de Diuinat. refert, Labienum ex Pharsalica fuga in castra venisse, interitumq; exercitus nuntiauisse. atq; ita ipsos subito perterritos metu naues cõscendisse. Victoriam igitur Cæsaris Cicero belli finem sibi fecit: nec putauit, cùm integri pares non fuissent, fractos superiores fore, epist. 3. lib. 7. Famil. Dio lib. 42. scribit Ciceronem cum nonnullis alijs senatoribus continuo Romam profectos esse: ipse ep. 6. lib. 11. ad Att. ait, se in Italiam venisse non accersitum. Terentiæ vxori, quæ ipsi de aduentu gratulata erat, pridie Non. Nouemb. Brundisio rescripsit, epist. 12. lib. 14. Famil.

Famil. Brundisij Cicero diu moratus est Cæsarem exspectans, dum is post prœlium Pharsalicum in Aegyptum profectus bellum Alexandrinum gessit, & Pharnacem in Ponto superauit. Brundisium quoque M. Antonius post victoriam cum legionibus venit, & Ciceroni pepercit. quod beneficium Cicero Philippica secunda agnoscit. Scripsit tum Cæsar ad Antonium, prohiberi omnes Italia, nisi quorum ipse causam cognouisset, quare, cùm Antonius petijsset à Cicerone per litteras, vt sibi ignosceret: facere se non posse, quin Cæsaris litteris pareret: misit Cicero ad eum L. Lamiam, qui demonstraret, Cæsarem Dolabellæ dixisse, vt ad Ciceronem scriberet, vt in Italiam quàm primùm veniret. itaque Antonius edixit ita, vt M. Tullium exciperet nominatim. hoc XIIII Kal. Ianua. Cicero ad Atticum scripsit epist. 7. lib. 11. Affligebat Ciceronem eodem tempore Tulliæ morbus: cuius meminit epist. 7. lib. 11. ad Att. de eodem scribit ad Terentiam epist. 19. lib. 14. Famil. scribit etiam per Leptam & Trebatium ep. 17. eiusdem lib. vide epist. 8. lib. 11. ad Att.

Anno vrbis DCCVI, Ciceronis LX.

C. IVLIVS CAESAR. II.
DICTATOR. fuit.
M. ANTONIVS.
MAG. EQVIT.

HAnc Dictaturam Cæsar extra Italiã inijt, auctore Dione li. 42. De Antonio magistro equitum Cicero Phililpp. 2. Accessit, vt Cæsare ignaro, cùm esset ille Alexandriæ, beneficio amicorũ eius magister equitũ constitueretur. III Nonas Ian. die natali suo M. Tullius ad Att. dedit ep. 9. li. 11. & sequentem XII Kalend. Februa. VIII Idus Martij ad eundẽ scripsit epist. 11. & 12. Romę illo tẽpore seditiones à P. Cornelio Dolabella tripunopl. & Tulliæ marito, legem ferente de nouis tabulis excitatę sunt: de quibus Liuius lib. 113. Dio lib. 42. Hæ sunt generi actiones, de quibus Cicero epist. 12. 14. 15. & 23. lib. 11. ad Att. Pridie Idus Maij Cicero ad Atticum dedit epist. 15. & III Nonas Iunij sequentem eiusdem libri. Pridie Idus Iun. Tullia ad patrem Brundisium venit, epist. 11. & 15. li. 14. Famil. & ep. 17. lib. 11. ad Att. Constituerat eo tempore M. Tullius Ciceronem filiũ cum Cn. Sallustio obuiam Cæsari mittere:

tere: ſed cum de eius aduentu nihil afferretur, conſilium mutauit, ep. 17. &. 18. lib. 11. ad Att. & ep. 11. &. 15. lib. 14. Famil. Pridie Idus Sextil. Cicero accepit litteras Cęſaris, quas ille ex Aegypto ad eum miſerat, vt eſſet idem, qui fuiſſet. ep. vlt. lib. 14. Fam. & pro Ligario. vbi, C. Panſam nuntium de conceſsis faſcibus pertuliſſe, ait. Dedit tum Cicero ad Atticum epiſtolas, quæ extremo libro vndecimo exſtant. Cùm Cæſar ad Kal. Septemb. Athenis fore diceretur, Cicero propter moras Aſiaticas ſecus putabat, epiſt. 21. lib. 11. ad Att. Venit tamen in Italiam celerius omnium opinione, vt Hirtius auctor eſt. Vbi ad Ciceronem allatum eſt, eum Tarentum nauibus appuliſſe, atque inde Brundiſium pedibus contendere, obuiam illi proceſsit, non equidem valde diffidens, ſed tamen veritus in tanta multitudine hoſtis & victoris periculum facere. Verum non fuit opus quicquam dicere aut facere præter dignitatem. Cæſar enim, vt eum longe ante alios occurrere vidit, deſcendit & ſalutauit, cumque eo ſolo colloquens multa ſtadia proceſsit. hæc Plutarchus in Cicerone. Kal. Octobr. Cicero ad Terentiā de Venuſino dedit ep. 20. li. 14. Fam. mandans, vt in

in Tusculano omnia essent parata ad hospites excipiendos: deinde in vrbem venit, & rediijt cum libris in gratiam, epi. 1. l. 9. Fam. Extremo anno Q. Fufius Calenus & P. Vatinius cos. fuerunt, Dio l. 42.

Anno vrbis DCCVII, Ciceronis LXI, COS. fuerunt,

C. IVLIVS CAESAR. III. M. AIMILIVS LEPIDVS.

CAEsar, cùm à summo haruspice moueretur, ne in Africam ante brumam transmitteret, vt Cicero lib. 2. de diuinat. ait; VI Kal. Ianua. Lilybæi conscendit, ac post diem quartum in conspectum Africæ venit, ibique hoc anno bellum Africum aduersus P. Scipionem, & Iubam Mauritaniæ regem administrauit. de quo Hirtius, & alij. Obtinebat eo tempore Siciliam Allienus prætor, vt Hirtius scribit. Misit tum ad eum in prouinciam Cicero epist. penult. & vlt lib. 13. Fam. Cæsar, cùm ad bellum Africanum proficisceretur, M. Brutum Galliæ cisalpinæ præfecit, auctor Appianus lib. 2. & Cicero epist. 6. l. 6. Fam. eo tempore Cicero ad illum scripsit quinque epistolas, quæ lib. 13. Fam. leguntur. Grçciç idem Cęsar præfecit Ser.

O Sulpi-

Sulpicium, ep.4.li.4. item 1. & 6. lib. 6. Fa. Ad eum quoq; plures Ciceronis epistolæ exstant lib.13. Famil. Erat autem M. Tullius tempore belli Africani Romæ, nec ferè exibat, propter varias hominum suspiciones, quas Varroni exponit epi.2.lib. 9. Fa. Fuit etiam ruri in villis, epist. 1. libr. 12. ad Att. vbi Hirtij & Balbi Cæsarianorum meminit, qui hoc bello Africano Romæ fuerunt, vt permultæ epistolæ ad familiares tum scriptæ ostendunt. in quibus sunt ad Varronem & Pætum pleræque libr.9. Famil. Conquiescebat M. Tullius in studijs, epist. 6. libr. 9. Famil. Scripsisse illum eo tempore Partitiones Oratorias Corradus putat. & de Bruto, qui est de claris Oratoribus, verè affirmat, eum viuo adhuc Catone scriptum esse, quamuis proœmium, anno sequenti editum fuisse, ostendat. Cæsar initio mensis Aprilis, vt Hirtius scribit, Iubam & Scipionem vicit: ac paucis diebus pòst M. Cato sibi Vticæ mortem consciuit. Cato autem sic abijt è vita, vt causam moriendi nactum se esse gauderet, ait Cicero Tuscul. 1. Africano bello confecto, Cæsar Idib. Iun. classem conscendit, & post diem tertium in Sardiniam peruenit. inde a.d. III Kal. Quinct.

naues

naues conſcendens duodetrigeſimo die ad vrbem Romam venit, Hirtius. Fuerat cum Cæſare in Africa P. Dolabella vt docet Cicero Philip. 2. qui cùm Cæſarem ab Africano bello redeuntem antecederet, ep. 7. l. 9. ad Att. Cicero ei Tironem obuiam miſit, epi. 5. li. 12. ad Att. Cæſari ſenatus multos honores decreuit; in ijs, vt præfectus moribus, τῶν τρόπων ἐπιςάτης, per triennium eſſet, Dio libr. 43. meminit Cicero epiſt. 15. lib. 9. Fam. Erat Cicero in vrbe, atque à Cæſare, vt Plutarchus ſcribit, honore afficiebatur, adeo vt laudi Catonis à Cicerone ſcriptæ reſpondens orationem eius & vitam, ceu Periclis & Theramenis maxime geminam, collaudaret. Atque Ciceronis liber Cato, Cæſaris Anticatò inſcribitur. Cicero anno ſequente ad Atticum, vt eſt ep. 55. l. 12. ita ſcripſit: Qualis futura ſit Cæſaris vituperatio contrà laudationem meam, perſpexi ex eo libro, quem Hirtius ad me miſit: in quo colligit vitia Catonis, ſed cum maximis laudibus meis. Tribus ſtatibus vſum C. Cæſarem in vituperando Catone, eſt apud Quinctilia. l. 3. ca. 9. Cęſarem in Anticatone citat Gellius l. 4. ca. 16. C. Cæſar in Anticatone priore adducitur à Priſciano l. 13. Iuuenalis Sa-

 tyra.

tyra. 6. Duo Cæſaris Anticatones. Cicero ſub finem lib. 13. ad Att. Cæſaris libros contra Catonem, nominat. Cremutius Cordus apud Tacitum lib. 4. M. Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud Dictator Cæſar, quàm reſcripta oratione velut apud Iudices reſpondit? Gellius libr. 13. cap. 18. M. Cato Nepos pater fuit M. Catonis prætorij viri, qui bello ciuili Vticæ necem ſibi gladio manu ſua conſciuit: de cuius vita liber eſt M. Ciceronis, qui inſcribitur, Laus M. Catonis. Cæſarem laudationem à Cicerone ſcriptam non ęgre tuliſſe, ſed librum, ſiue βιβλίον ἓν, ſcripſiſſe, ὃ καὶ ἀντικάτωνα ἐκάλεσεν, ait Dio lib. 43. Catone abſoluto Cicero ſtatim eſt aggreſſus Oratorem, vt ipſe in Oratore ad M. Brutum, qui tum Galliæ præerat, ſcribit. de Oratore lege ep. 19. l. 6. Famil. M. Claudius Marcellus, qui ante annos quinque in conſulatu Cæſarem palam oppugnauerat, bello ciuili partes Pompeij ſecutus, eo victo Cæſarem veterem ſuum inimicum metuens Mitylenas conceſſit, ibiq; in ſtudio bonarum artium hoc tempore beatiſſimè, quantum modo natura hominis patitur, viuebat, vt ex Bruto refert Seneca in Conſolatione

ad Albinam.tum M.Tullius ad eum dedit epist.7.& 8.li.4.Fam.hortans illum, vt Cæsari se summitteret.cum autem in senatu à L.Pisone mentio esset facta de Marcello, & cùm C. Marcellus se ad Cæsaris pedes abiecisset, cunctus senatus consurrexit, & ad Cæsarem supplex accessit. tum Cęsar, accusata acerbitate Marcelli, repente præter spem dixit, se senatui roganti de Marcello ne ominis quidem causa negaturum. itaq;,cum omnes ante M.Tullium rogati gratias Cæsari præter L. Volcatium Tullum egissent, Cicero, qui statuerat in perpetuum tacere, sententiam rogatus pluribus verbis egit Cæsari gratias. quæ oratio pro Marcello exstat.vide ep.4.lib.4.Fam. Cicero quoq; Marcello persuasit, vt Romam redire vellet. ep.9.10.& 11. eiusdem libri. Hoc anno, vt Dio testatur, Cæsar fastos correxit; annumq; ad cursum solis accommodauit, vt CCCLXV dierum esset, & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoq; anno intercalaretur. quo autem magis in posterum ex Kalend. Ianua. temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrem mensem interiecit duos alios: fuitq; hic annus XV mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in

eum annum inciderat. hæc Suetonius. lege præterea Macrobium, Plinium, Dionem & Plutarchum. Pridie Kalen. Intercalares priores Tullius rogatu fratrum Q. Ligarij, qui post victos in Africa Pompeianos vita à Cæsare impetrata extra Italiam in exsulio viuebat, mane ad Cæsarem venit: cumq; fratres & propinqui Ligarij iacerent ad pedes, Cicero ea est locutus, quę causa, quæ tempus postulabat, epi. 15. lib. 6 Fam. Ligarius deinde à Q. Aelio Tuberone reus factus est, eiusq; patrocinium Cicero suscepit. tum Cęsarem dixisse ferunt: Quid est causæ, cur Ciceronem orantem aliquamdiu non audiamus? nam reum quidem hominem improbum & hostem esse, iampridem certum est. Vbi vero Cicero ingressus dicere, mirificos motus concitauit, & oratio progressa cùm affectibus varia, tùm venustate admirabilis fuit, perspicuè cognitum aiunt, varios colores Cæsaris vultum subire, eiusq; animum omnibus modis commutari: ac tandem, cum Pharsalici prœlij mentionem facere Orator cœpisset, immodicis perturbationibus incitatum corpore contremuisse, & libellos quosdam è manu eiecisse. Victus igitur Cæsar orationis vi, Ligarium crimine libe-

liberauit. Ita nos locum Plutarchi de hac causa à nobis conuersum in fine Commentarij Ligariani ad Ornatiss. virum Gerhardum Iuliacensem iamdudum edidimus. Confecto bello Africano, T. Quinctius Scapula nouum in Hispania commouit: cuius meminit Cicero ep.13.li.9.Fa. Tu lege Dionem l. 43. vbi Cn. Pompeium Magni filium Hispaniæ partes plerasq; in suam ditionem redegisse tradit. Cæsar igitur extremo hoc anno ad bellum Hispaniense profectus, XXVII diebus in Hispaniam peruenit, vt Appianus libr. 2. scribit. Hoc anno M. Tullius cum Terentia vxore diuortium fecit. quę Vibio Rufo deinde nupta fuit, auctore Dione l. 57. atq; tertium & centesimum expleuit annum, vt scribit Valerius Max. libr. 8. cap. 13.

Anno vrbis DCCVIII, Ciceronis LXII:

C. IVLIVS CAESAR. III.
DICTATOR fuit,
M. AIMILIVS LEPIDVS
MAG. EQVIT.
Eodem anno
C. IVLIVS CAESAR. IIII.
Cos. sine collega fuit.

HAEc ex Capitolinis lapidibus rectè à viris doctis probantur. vide

Faſtos Sigonij & Onuphrij. Cicero Terentia dimiſſa, virginem vxorem duxit; vt quidem Terentia dictitabat, formæ gratia; vt autem Tiro Ciceronis libertus ſcripſit, diuitijs eius adductus, vt æs alienum diſſolueret. erat enim puella diues, & bona eius Cicero fideicommiſſarius heres relictus cuſtodiebat. quare cùm permagnum æs alienum haberet, amicorum & familiarium impulſu puellam vxorem præter ætatem duxit, vt illius facultatibus creditoribus ſatisfaceret. Hæc Plutarchus, vt quidem nos conuertimus, alijs Interpretibus nihil præiudicantes. è quibus verba illa Plutarchi, καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς Κικέρων ἐν πίστει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διεφύλαττεν. quæ nos vertimus, Et bona eius Cicero fideicommiſſarius heres relictus cuſtodiebat: Bocchius ſic expreſsit, Et eius ſubſtantias ſub tutoris fide ſeruabat: Xylander noſter, Eiusque bona fidei ſuæ commiſſa Cicero heres ab ea ſcriptus ſeruabat: Corradus, Et eius facultates Cicero ſuę fidei commiſſas, vt heres relictus, ſeruabat. Non erat Cicero vt heres relictus, neque ſecundus heres, vt Corradus ſcribit: ſed Publilius, ſiue Popillius moriens Ciceronem heredem inſtituerat, &

rogauerat,

rogauerat,vt hereditatem redderet ſuæ filiæ.Huiuſmodi heredem fideicommiſſarium dici à Iuriſconſultis,etiam in græcis Iuſtiniani Conſtitutionibus,notum eſt ijs, qui libros illos non aſpernantur.Sic P.Sextilius Rufus heres à Q. Fabio Gallo ſcriptus,rogatus fuit,vt omnis hereditas ad filiam perueniret,vt eſt lib.2.de Finibus.Verum ad inſtitutum.Calenus apud Dionem lib.46.ait,M. Tullium exacta ætate virginem duxiſſe, ἵνα ἐκ τῆς οὐσίας δανείσματα ἀποτίσῃ, vt illius facultatibus ſe ære alieno liberaret.Quinctilianus li.6.cap.4.Cicero obiurgãtibus,quòd ſexagenarius Popilliam virginem duxiſſet, Cras mulier erit,inquit.lib.12.ad At.ep.27. Publilia nominatur. quam ſecundam Ciceronis vxorem fuiſſe homines docti affirmant. De his nuptijs cùm Ciceroni Cn.Plancius gratulatus eſſet,Cicero ita reſpondit,ep.14.li.4.Fam. Quod mihi de eo,quod egerim, gratularis: te ita velle certo ſcio: ſed ego tam miſero tempore nihil noui conſilij cepiſſem, niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas,quam remp. offendiſſem. & cet. Non ita multò pòſt, quàm Cicero Publiliam duxerat, Tullia filia apud Lentulum pariens deceſsit,vt Plutarchus ſcri-

bit. Aſconius quoq; in Piſonem, filiam Ciceronis apud P. Lentulũ ex partu deceſsiſſe, ait. Propter Tulliȩ partum Cicero ſe Romæ teneri initio belli Hiſpanienſis ſcribit ad Leptam ep. 19. li. 6. Fam. Lentulus, apud quem Tullia deceſsit, eſt P. Cornelius Dolabella, qui cum Cæſare in Hiſpania erat, vt Cicero Philip. 2. & epiſtolarum ad Atticum lib. 13. oſtẽdit. Itaq; deplorans Tulliæ mortem ad illum ſcripſit ep. 11. lib. 9. Fam. Quanto dolore propter interitum filiæ cariſsimȩ exarſerit, ipſe oſtendit in epiſtolis, quas tum ad Atticum miſit, & exſtant li. 12. & 13. ad Att. Vndiq; tum philoſophos ad Ciceronem conſolandi gratia conueniſſe, Plutarchus auctor eſt. Miſit ad Tullium cõſolatorias litteras M. Brutus, ep. 8. lib. 12. ad Att. in Bruto, & ep. 9. ad M. Brutũ. Ser. Sulpicij conſolatio exſtat. epiſt. 5. lib. 4. Fam. cui Cicero epiſt. ſequenti reſpõdet. L. quoque Lucceius Ciceronem per litteras conſolatus fuit. eiq; reſpondet ep. 13. li. 5. Fam. Præterea Cæſar litteras conſolatorias pridie Kalen. Maij Hiſpali dedit, ep. 19. lib. 13. ad Att. ſed, cùm omnem conſolationem vinceret dolor, ſe ipſe per litteras conſolatus eſt, ſcripſitque librum, quem Conſolationem, vel de luctu minuendo inſcri-

ſcripſit, libr. 12. & 13. ad Att. Ex hoc libro Lactantius lib. 1. & 3. multa adducit. Conſolationis ſuæ meminit etiam Cicero in Tuſculanis aliquoties. & in ſecundo de Diuinat. ſic: Nam quid ego de Conſolatione dicam? quæ mihi quidem ipſi ſane aliquantū medetur, ceteris item multum pro futuram puto. Plutarchus addit, Ciceronem Publiliæ nuntium remiſiſſe, quòd viſa eſſet Tullię morte lętari. Vnde negotiū, quod cum Publilio habuit, de ſolutione dotis fuiſſe videtur, li. 13. & 16. ad Att. Poſt Tulliæ mortem Cicero domo abfuit, & Aſturæ atque in ceteris villis maximam partem anni in philoſophiæ ſtudijs conſumſit. Cùm enim dominatu vnius omnia tenerentur, ad philoſophiam, cui multum adoleſcens diſcendi cauſa temporis tribuerat, ſe retulit, & ſapientię ſtudium longo interuallo intermiſſum reuocauit, Tuſcul. 1. & de Off. 2. Quare cùm, quæ à Græcis ſummis auctoribus memoriæ prodita erant, ea Latinis litteris illuſtrare vellet: Hortenſium ſcripſit. quo in libro philoſophiam ab Hortenſio accuſatam & vituperatam, ipſe defendit, & collaudauit, vt teſtatur primo de Finib. eiuſdem mentio eſt Tuſc. 3. & lib. 2. de Diuinat. his verbis:

bis: Cohortati ſumus, vt maxime potuimus, ad philoſophiæ ſtudium in eo libro, qui eſt inſcriptus Hortenſius. huius libri lectione D. Auguſtinus ſe ad veræ, hoc eſt Chriſtianæ philoſophiæ contemplationẽ incenſum fuiſſe, aliquot locis fatetur. Deinde, vt eſt ſecundo de Diuinat. quod genus philoſophandi minime arrogans, maximeq; & conſtans & elegans arbitraretur, quatuor Academicis libris oſtendit. Scripſerat autem primum duos libros Academicos, & vnum Catulum, alterum Lucullum appellauit. quorũ poſterior adhuc exſtat: de quo Plutarchus in vita Luculli. deinde quia παρὰ τὸ πρέπον videbatur, quòd erat hominibus non ignota, non illa quidẽ ἀπαιδευσία, ſed in ijs rebus ἀτριψία, eoſdẽ illos ſermones ad Catonẽ Brutumq; tranſtulit. ſed admonitus ab Attico totam illã Academicen σύνταξιν ab hominibus nobiliſsimis abſtulit, tranſtulitq; ad M. Varronem, & ex duobus libris contulit in quatuor, li. 13. ad Att. ep. 12. 13. & 15. atq; ex his quattuor libris primi tantum particula exſtat. Scripſit tum etiam, vt ex iiſdẽ epiſtolis cognoſcitur, de finib. cumque fundamentum eſſet philoſophiæ poſitum in finibus bonorum & malorum, perpurgatus eſt is locus quin-

que libris, vt quid à quoq;, & quid contra quemque philoſophum diceretur, intelligi poſſet, lib. 2. de Diuinat. Ita autem confecit quinq; libros περὶ τελῶν, vt Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Piſoni daret, ep. 18. lib. 13. ad Att. Scripſit eodem tempore Laudationem Porciæ, ſororis M. Catonis, & vxoris L. Domitij Ahenobarbi, ep. 36. & 47. lib. 13. ad Att. Iam à ſcriptis aliò transeamus. Poſt Tulliæ mortem Tullius M. F. Athenas cum L. Tullio Montano profectus eſt, in fine lib. 12. ad Att. Ser. Sulpicius adhuc Achaiæ præerat, atque pridie Kalend. Iun. Athenis ad Ciceronem dedit epiſt. 12. lib. 4. Famil. in qua eum certiorem facit de M. Marcello, qui à P. Magio Chilone occiſus erat, Liuius lib. 115. Cicero ep. 10. & 11. lib. 13. ad Att. A. Torquatus eo tempore Athenis exſulabat, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolæ lib. 6. Fam. In quarta ep. Seruius Athenis diſceſsiſſe dicitur. Cæſar interim liberos Pompeij in Hiſpania vicit: è quibus Sextus profugit, Cnæus pridie Id. April. interfectus eſt, auctore Hirtio. Dolabella inde in Italiam profectus, ad Ciceronem Maio menſe venit, ep. 8. lib. 13. ad Att. Cæſar deinde in vrbem menſe Octobri re-

uertit,

uertit, vt Paterculus lib. 2. ſcribit. Initio eius menſis eum reuertiſſe, ex ijs, quæ ſequuntur, diſces. In triumphalibus fragmentis tabularum Capitolinarum ſcriptum eſt, Q. Fabium Maximum cos. anno DCCVIII ex Hiſpania III. Idus Octobr. triumphaſſe. Fabius autem conſul non fuit, niſi poſt Cæſaris reditum ex Hiſpania. Cæſar enim in vrbem reuerſus conſulatu ſe abdicauit, & in reliquum anni Q. Fabium, & C. Trebonium ſuffecit, auctore Dione lib. 43. atq; hi ſunt Conſules, quos Cæſarem in quarto Conſulatu ſibi internos nouiſsimos mēſes ſubſtituiſſe, Suetonius ait. Iam Cæſarem ante Q. Fabium triumphaſſe, non modo ex Dionis hiſtoria cognoſcitur, ſed & à Quinctiliano lib. 6. cap. 4. diſertè ſcribitur. Quæ cum ita ſint, conſiderandum, quomodo Cæſar ex Hiſpania reuertens à Cicerone tertijs Saturnalibus potuerit hoſpitio accipi, vt videtur ſignificari ep. vlt. lib. 13. ad Att. Poſt reditum Cæſaris ex Hiſpania Cicero apud eum dixit pro Deiotaro, quæ oratio extat. Fuerat is tetrarcha Gallogræciæ pæne totius, & Armeniæ minoris rex à ſenatu conſtitutus. Sed quia bello ciuili Pompeij partes ſecutus fuerat, Cæſar, Pharna-

cede-

et deuicto, cum parte tetrarchiæ multauerat, Armeniamq́ abstulerat, Cicero Philip.2. Hirtius de bello Alexandrino. Cum deinde Cęsar litteris Tarracone datis eum bene sperare, & bono animo esse iussisset; hoc tempore Castor nepos Deiotari ex filia, Phidippum medicum, seruum regis corruptum præmijs ad accusandum dominum Deiotarum impulit. Crimini dedit, regem domi suæ Cæsarem interficere voluisse. Accusatum domi Cæsaris Cicero hospes eius defendit, causamq́ue licet tenuem, & inopem, tamen scripsit, atque ad Dolabellam misit, ep.12. lib.9. Fam. Extremo huius anni die, Q. Fabio Maximo consule mortuo, C. Caninius Rebilus consul hora septima renuntiatus est, qui vsque ad Kal. Ian. esset, quæ erant futuræ mane postridie. itaque Cicero dixit, eum mirifica vigilantia fuisse, qui suo toto consulatu somnum non viderit, epist. 30. lib.7. Fam. Macrobius lib.2. & 7. Pollio in libro de XXX tyrannis. Plinius lib.7. ca. 53. Plutarchus in Cæsare, & Dio lib.43.

Anno vrbis DCCIX, Ciceronis LXIII, COS. fuerunt,

C. IVLIVS CAESAR. V.
M. ANTONIVS.

EOdem anno, vt monumenta vetusta ostendunt, C. Iulius Cęsar dictator IV fuit, & M. Aemilius Lepidus Magister equitum. Cicero post libros quinq; de Finib. totidem Tusculanarum quęstionum, siue disputationum edidit. ijsq; res ad beatè viuendum maxime necessarias aperuit: primus enim est de contemnenda morte, secundus de tolerando dolore, de ægritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus: quinctus eum locum cõplexus est, qui totam philosophiã maxime illustrat. docet enim ad beate viuendum virtutem se ipsa esse contentam, libr. 2. de Diuinat. Vtrum verò hi libri ad hunc, an superiorem annum referẽdi sint, nondum decerno, nec multum refert. De reliquis philosophicis libris deinceps dicemus, si prius acta vrbana exposuerimus. Initio huius anni M. Tullius Romæ fuit. Kal. quidem Ianuarij affuit in senatu, cùm Cæsar P. Cornelium Dolabellam subrogare sibi, resistẽte Antonio voluit, vt cognoscitur Philipp. 2. vide Plutarchum in Antonio. Lupercalibus, id est, XV Kal. Martij, cum

cum Cęſar in Roſtris ſedens in ſella aurea, amictus toga purpurea, ſpectaret Lupercos, Antonius vnus è Lupercis ad ſellam acceſsit, & capiti eius diadema impoſuit: quod Cæſar cum plauſu populi reiecit, Cicero Philipp. 2. 3. & 13. Plutarchus, Appianus, Dio, & alij. Idibus Mart. Cæſar à coniuratis in Pompeij curia tribus & XX plagis confoſſus eſt. eius coniurationis, vt Plutarchus ſcribit, Cicero particeps non fuit, quamuis M. Bruto familiariſsimè vteretur. verum, quia Cæſare interfecto, ſtatim cruentum altè extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus; Antonius, Ciceronis conſilio Cæſarem interfectum, poſtea in ſenatu dixit, Philipp. 2. Dio libr. 44. ait percuſſores Cæſaris, cùm è curia in forum ſe conferrent, crebro Ciceronem exclamaſſe. Receperunt illi ſe è foro in Capitolium, eoque Cicero etiam cum alijs permultis aſcendit. neq; tamen adduci potuit, vt ad Antonium iret, atque ad defendendam remp. hortaretur: ſed, cùm ceteri conſulares irent, redirent, ipſe in ſententia manſit, neque Antonium illo die, neq; poſtero vidit, vt ipſe in ſecunda Philipp.

testatur. nec verum est, quod Plutarchus, Appianus, Dio, & Interpretes Philippicarum scribunt, postridie Idus senatum in æde Telluris habitum fuisse. nam & in secunda Philipp. se post diem tertium in ædem Telluris venisse ait, & epist. 11. & 16. lib. 14. ad Atticum id Liberalibus factum fuisse ostendit. id est, a. d. XVI Kal. Apr. Eo die M. Tullius, quantum in ipso fuit, iecit fundamenta pacis, Atheniensiumq; renouauit vetus exemplum: Græcum etiam verbum vsurpauit, quo tum in sedandis discordijs vsa erat ciuitas illa; atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censuit, Philipp. 1. Plura scripsi in cap. 2. libr. 12. Orosij. Habuit ibi Antonius quoque orationem de concordia, eiusque paruus filius in Capitolium missus pacis obses fuit, Philipp. 1. & 2. itaque interfectores, vt Plutarchus in Bruto scribit, è Capitolio descenderunt, & Brutus apud Lepidum, Cassius apud Antonium, ceteri apud alios cenarunt. postero die prouinciæ ijsdem in senatu decretæ fuerunt; Bruto, Creta, Cassio Africa, Trebonio Asia, Cimbro Bithynia, D. Bruto Gallia citerior. Sed, cùm Cæsar funere elatus, & à M. Antonio laudatus

tus esset, plebs cum facibus ad domum Bruti, Cassij, & aliorum tetendit, atque ægre vi manuq; repulsa fuit. quod historici prope omnes scribunt, & cum illis Cicero libr. 14 ad Att. & Philip. 2. Tum M. Brutus, & Cassius vrbem reliquerunt, & Antium atq; Lanuuium profecti diu ibi otiosi fuerunt, vt lib. 14. & 15. ad Atticum videmus. Cicero quoque initio Aprilis ex vrbe rus profectus villas suas lustrauit, vt indicant epistolæ illæ, quæ initio lib. 14. ad Att. hoc tempore scriptæ leguntur. nec quidquam eo tempore malebat, quàm rusticari, ep. 23. li. 16. Fam. Hæc autem rusticatio nobis dedit tres libros de Natura deorum, & duos de Diuinatione, & præterea dialogum de senectute, vt puto. quamuis enim ante libros de Diuinatione sit scriptus, vt procemium libr. 2. ostendit: tamen hoc anno eum ad Atticum missum arbitror, cum is timidior πανικοῖς quibusdam commoueretur, & Cicero senectutem contemneret, epist. 23. libr. 16. Fa. Ante Idus Maij scriptum fuisse, cognoscitur extremo libro XIIII epist. ad Att. Eodem tempore Cicero, cùm omnes cogitationes suas in cócordia ciuium defixas haberet, atq; omnium, etiam Antonij amicitiam retinere

 vellet,

vellet, ep. 23. lib. 16. Famil. ſcripſit Lælium, ſiue de amicitia. Romæ interim à conſulibus M. Antonio, & P. Dolabella, qui Cæſaris locum ceperat, vncus impactus eſt fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaſerat, & in Liuiana epitoma l. 116. Chamaces, ab Appiano lib. 3. ἀμάλος ὁ ψευδομάριος, à Valerio Max. l. 9. cap. 16. Herophilus equarius medicus dicitur. De huius ſupplicio Attici litteras Cicero accepit XVII Kal. Maij, ep. 8. libr. 14. ad Att. Menſe Aprili & Maio Antonius Italiam percurſauit, Dolabella, abſente collega, buſtum in foro euertit, Philipp. 2. Plebs enim ſolidam columnam prope XX pedum lapidis Numidici in foro in buſto Cæſaris ſtatuerat, & inſcripſerat, PARENTI PATRIAE: atque apud eandem ſacrificabat, vota ſuſcipiebat, & controuerſias quaſdam interpoſito per Cæſarem iureiurando diſtrahebat, vt Suetonius ſcribit. Dio libr. 44. βωμὸν fuiſſe ait, ad quam Cæſari plebs ſacrificia fecerit. Ara nominatur quoque epiſt. 2. libr. 11. Famil. Cicero columnam vocat, quam Dolabella ſuſtulit, & homines ſeditioſos, qui illam euerſionem indignè ferebant, partim in crucem egit, alios de ſaxo deiecit, epiſt. 17. libr. 14. ad

Att.

Att. & Philip. 1. Meminit eiusdem rei Lactantius lib. 1. cap. 15. vbi ait, Dolabellam Cæsaris columnam, id est titulum, euertisse. De hoc facto gratulatur Cicero Dolabellæ consuli, epist. 14. l. 9. Fam. C. Octauius, qui deinceps imperium tenuit, & Augustus dictus est, cùm Cęsar, eius auunculus magnus, Romæ interficeretur, Apolloniæ erat. Factus autem certior de Cæsaris cæde in Italiam transijt & Neapolim venit XIIII Kal. Maij, ep. 10. lib. 14. ad Att. fuit etiam ruri cum Cicerone perhonorificè & amicè, epist. 12. eiusdem lib. Romam cùm venisset, ab Antonio Cos. superbè exceptus est. Adijt tum inuidiosam Cæsaris hereditatem, quamuis id neque Attiæ matri, neque L. Marcio Philippo vitrico placeret. quod cum alijs historicis Velleius & Suetonius scribunt. Adita hereditate Cęsaris, nomen quoque eius tulit; cumque prius C. Octauius nominaretur, deinceps C. Iulius Cæsar Octauianus de more dictus est. quanquam lex curiata de adoptione eius anno demum sequente, cùm iam consul esset, perlata fuerit, auctore Dione libr. 46. itaque Cicero eum modo Octauianum, modo Octauium nominat. Deinde apertè (inquit Velleius) An-

tonij ac Dolabellę consulum erupit furor, sestertiûm septies millies depositum à C. Cæsare æd ædem Opis occupatum est ab Antonio. Hinc Cicero in Philip. 2. vbi est millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? Mentionem eiusdem pecuniæ facit Philip. 1. & 5. & epist. 16. libr. 14. ad Att. Rapinas, inquit, scribis ad Opis fieri. Quibus in villis & locis M. Cicero mensem Aprilem & Maium rusticando posuerit, epistolæ libr. 14. ad Att. demonstrant, quas illis mensibus scripsit. Hoc quoq; ex ijsdem, & ex epist. 1. lib. 15. cognoscitur, A. Hirtium cos. designatum mense Maio cum Cicerone in Puteolano fuisse, Ibi tum sermonem de Fato habitum fuisse, ipse initio libri de Fato testatur. De Timæo Platonis, qui liber de Vniuersitate inscribitur, certò sciri non potest, quo tempore scriptus fuerit. quare in Corradi coniecturam, cui liber ille temporibus hisce videtur conuersus, non inuitus descendo: cùm præsertim constet, Ciceronem, nisi extremo hoc tempore, græcos scriptores non vertisse. vide procemium li. 1. de finib. Extremo mense Maio Tullius Romam versus proficiscens, vt Kal. Iunij in senatu, sicut Antonius edixerat, adesset, scripsit

ſcripſit epiſtolas, quę initio libr. 15. ad Att. leguntur. Kalendis, cùm Antonius Romam ſe, peragratis veteranorum colonijs. ſtipatum armis retuliſſet; ſenatores metu perterriti repente diffugerunt, Philip. 2. IV Nonas igitur Cicero ab vrbe abſuit, epiſt. 8. libr. 15. ad Att. nec in vrbem redijſſe, niſi pridie Kal. Septemb. videtur. Eo tempore de Officijs ſcribere aggreſſus eſt, epi. 13. li. 15. ad Att. ſed poſt reditum è curſu Achaico abſoluit. hoc vero tempore, cùm haberet ius legationis liberæ, ea mente iter in Græciam ingreſſus eſt, vt Romæ adeſſet Kal. Ianuarijs, quibus Hirtius & Panſa conſulatum erant inituri, Philip. 1. & in Cicerone Plutarchi. VI No. Quinctil. ex Arpinati ſcribens Attico epi. 26. li. 15. ait, ſe itinera ſic compoſuiſſe, vt Nonis Puteolis eſſet, ſicut fuit, epi. 1. l. 16. ad Att. Cùm autem Brundiſium. iterq; illud, quod tritum in Græciam eſt, Cicero vitaret, vt ait Philip. 1. Veliæ fuit XIII Kal. Sextil. epiſt. 20. libr. 7. Famil. eumq; diem ibi conſtitit, epiſt. 6. lib. 16. ad Att. Velia proficiſcens Topica ad Trebatium, cùm ſecum libros non haberet, memoria repetita, in ipſa nauigatione conſcripſit, & Rhegio librum ad Trebatium miſit

V Kal. Sextil. ep. 19. lib. 7. Famil. & in procemio Topicorum. Miserat etiam paullo ante ad Atticum duos libros de Gloria, ep. 28. libr. 15. & 6. libr. 16. ad Att. Meminit horum librorum ipse lib. 2. de Officijs, & Gellius l. 15. ca. 6. Scribit in epistolis Franciscus Petrarcha, se hos libros habuisse, qui iam nusquam apparent. Cicero deinde in Siciliam transgressus Kal. Sextil. venit Syracusas. Cùm autem postero die venti ipsum ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, detulissent; ab eo loco conscendit, vt transmitteret: & stadia circiter CCC prouectus, reiectus austro vehementi est ad eandem Leucopetram. cumque intempesta nox esset, mansissetque in villa P. Valerij comitis & familiaris sui, postridieque apud eundem ventum exspectans maneret, Rhegini quidam illustres eò venerunt Roma. qui summam spem nuntiabant, fore, vt Antonius cederet, res conueniret, Cæsaris interfectores Romam redirent. Addebant etiam, Ciceronem desiderari, & subaccusari. quæ cùm audisset, sine vlla dubitatione abiecit consilium profectionis. itaque celeriter Veliam deuectus, conuenit Brutum, qui cedens Italia cum suis naui-

bus

bus erat apud Haletem fluuium circa Veliam, Philippica prima, & epist. 7. li. 16. ad Att. Inde ventis remisq; in patriam omni festinatione properauit, ep. 25. lib. 12. Famil. Accedenti ad vrbem tanta multitudo, vt Plutarchus scribit, obuiam processit, vt, dum ad portas ingredientem excipiunt, aduentumque gratulantur, dies fere consumtus fuerit. Videtur autem verisimilius eum pridie Kal. Septemb. Romam reuertisse, quod Plutarchi narratio ostendit, quàm Kalendis, vt ipse significare videtur epist. 25. lib. 12. Fam. Kalendis Septembris Antonius senatum habuit de supplicationibus Cæsari decernendis, & Ciceronem in Curiam vocauit. qui cum è via langueret, & sibimet displiceret, misit pro amicitia, qui hoc ei diceret, Philip. 1. & 5. Plutarchus ait, Ciceronem languoris causam opposuisse, cùm re insidias metuere ex quadam suspicione & indicio, quod inter viam ei factum erat, videretur. Antonius id ægre ferens, palam in senatu, nisi veniret, fabros se missurũ, & domum eius disturbaturum, dixit, Philip. 1. & 5. Plutarchus scribit, Antonium milites misisse, quos Ciceronem adducere, vel domum eius incendere iusserit: sed, cùm mul

ti intercederent,& deprecarentur,pignoribus captis quieuisse. Venit postridie in senatum Cicero, cùm Antonius non venisset, locutumque se de rep. minus quidem liberè, quam sua consuetudo, liberius tamen,quàm pericula minæq; postulabant,ait Philip. 5. At epist. 25. lib. 12. Fam. scribit,se postridie in summa reliquorum seruitute liberum vnum fuisse. Habuit tum in senatu primam orationem Philippicam.in qua primum itionis& reditionis suæ causam exponit: deinde de Antonij iniuria, & Cæsaris actis disputat. ad extremum Antonium & Dolabellam cos.ad remp. moderatè regendam cohortatur. Tum Antonius ira incensus, inimicitias Ciceroni denuntiauit,atq; adesse in senatu iussit XIII Kal. Octob. ipse interea septemdecim dies de Cicerone in Tiburtino Scipionis declamitauit,& XIII Kal. agmine quadrato in ędem Concordiæ venit,atque in Ciceronem absentem orationem ex ore impurissimo euomuit, omnibusq; visus fuit suo more vomere,non dicere. Ciceroni autem cupienti in senatum venire per amicos non licuit, eo quòd Antonius à Cicerone cædis initium quæreret,facturusq; putaretur,Philip.3.& 5.& ep.2.lib.12. Famil.

Famil. Antonio M. Tullius respondit scripta nobili & diuina, vt Iuuenalis ait, Philippica secunda. in qua primum crimina sibi obiecta refutat, & deinde totam Antonij vitam à pueritia exorsus reprehendit. Nec verum est, quod Interpretes ad vnum omnes putarunt, Ciceronem illam orationem in senatu præsente Antonio habuisse; sed ita Cicero eam scripsit, quasi in præsentem Antonium XIII Kal. Octobris habita esset. argumento sunt verba illa: Quæro deinceps, num hodiernus dies qui sit, ignores. nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? quartum diem ludorum Ro. in circo fuisse XIIII Kal. Octobris, ex Kalendario vetere notum est. Antonius deinde obuiam profectus est legionibus quatuor, quæ in Macedoniam à Cæsare missæ post eius cædem in Italiam reuerterant, vt eas pecunia sibi conciliaret, & ad vrbem, vel potius in vrbem adduceret: Brundisiumque venit VII Idus Octobr. ep. 23. lib. 12. Fam. & Philip. 5. Profecto Antonio, Octauianus primũ à Calatia, mox à Casilino veteranos paternos exciuit: quorum exemplum secuti alij, breui in formam iusti exercitus coiêre, Velleius li. 2. Cicero epist. 8. li. 16. ad Att. Cum

autem

autem Antonius Brundisij militibus centenas drachmas promitteret, fortissimæ legiones eius promissis reclamarunt, & congiarium hoc accipere noluerunt. itaque centuriones domum ad se venire iussit, eosque ante pedes suos, vxorisque suæ iugulari coegit, Cicero Philip. 3. 5. & 13. & ep. 8. lib. 16. Att. Dio lib. 45. Appianus. 3. Cicero tum rusticabatur, atque libros de Officijs perficiebat, vt cognoscitur ep. 8. & sequentibus lib. 16. ad Att. Sunt etiam, qui eo tempore Paradoxa scripta fuisse existiment, quòd secundo paradoxo in Antonium inuehi videatur: quamuis in procemio de Catone quasi viuo loquatur. Antonius, cùm edixisset, vt adesset senatus frequens a. d. VIII Kal. Decemb. eumque diem obire neglexisset, in ante diem quartum Kal. distulit; adesse in Capitolio iussit. quo cum de legione Martia & Quarta, quæ relicto Antonio ad Cæsarem Octauianum transierant, nuntius esset allatus, mente concidit, & paludatus in Galliam citeriorem, quam à populo obtinuerat, cùm ea D. Bruti prouincia esset, properauit, Dio, Appianus, Velleius, Cicero ipse Philippica tertia, & sequentib. Sed Antonium Brutus prouincia exclusit, atq; exercitu

citu obsistens edictum proposuit, quo promittebat, se prouinciam Galliam retenturum in senatus populique Ro. potestate, Philip. 3. Quare cum Cicero V Idus Decem. Romam venisset, vt scribit epist. 5. libr. 11. Fam. tribunipl. edixerunt, vt senatus adesset a.d. XIII Kal. Ianuar. Statuerat Cicero ante Kalendas Ianua. in senatum non venire: sed cùm eo die ipso edictum D. Bruti propositum esset, mane in senatum venit. quod vbi est animaduersum, frequentissimi senatores conuenerunt, epist. 6. lib. 11. Famil. Retulerunt tribunipl. ad senatum de præsidio consulum des. Pansæ & Hirtij, vt senatus Kalendis Ianuarij tuto haberi, sententiæq; de summa rep. liberè dici possent. Tum M. Tullius rogatus sententiam censuit, vt & præsidium decerneretur, & quę Octauianus Cęsar egisset, publica auctoritate confirmarentur & milites, qui ab Antonio ad Cæsarem transissent, præmijs afficerētur; item vt D. Brutus, ceteriq; prouincias suas retinerent, neque cuiquam traderēt, nisi qui ex S.C. successisset. quam sententiam Cicero Philippica tertia complexus est, factoque S.C. in eius sententiam, progressus in concionem, quid in senatu actum esset, populo exposuit.

fuit. quæ eſt Philippica quarta. Huius S. C. meminit etiam Dio lib. 45.

Anno vrbis DCCX, Ciceronis LXIIII, COS. fuerunt,

C. VIBIVS PANSA.
A. HIRTIVS.

KAlendis Ianuarij cõſules ſtatim poſt ſollemnem religionem ſenatum in Capitolio de Antonio, qui tum Mutinam circumſedebat, & D. Brutum oppugnabat, habuerunt, vt Appianus lib. 3. ſcribit. Ibi L. Piſo, & alij nonnulli mitiorem ſententiam de Antonio dixerunt, legatosq́ue ad eum mittendos cenſuerunt. Cicero cum ſuis id egit, vt hoſtis Antonius iudicaretur. Habuit tum Cicero in ſenatu quinctam Philippicam. in qua non modo legationem diſſuadet, verum etiam bello Antonium perſequendum eſſe cenſet: agit etiam de honoribus decernendis ijs, qui remp. aduerſus Antonium defendant. Eo die nihil in ſenatu confectum eſt: ſed, controuerſia vſq; ad noctẽ ducta, ſenatum eſſe dimiſſum, Appianus ſcribit. Poſtridie Antonius hoſtis, ita vt Tullius cenſuerat, iudicatus fuiſſet, niſi Saluius tribunus pl. interceſsiſſet. decreuit tamen ſenatus, vt

D.

D.Brutus laudaretur, quòd Galliam Antonio non concessisset: item, vt Cæsar vnà cum Hirtio & Pansa exercitu illo, quem haberet, bellum administraret, atque statua illi poneretur: vt sententiam loco consulari diceret, consulatumque decem annis prius, quàm leges permitterent, illi petere liceret quantamque pecuniam militibus earum legionum, quæ Antonium reliquissent, parta victoria pollicitus esset, tanta publicè daretur. Hæc Appianus lib. 3. vbi addit, insequenti die fuisse decretos legatos ad Antonium cum mandatis, quæ Ciceronem scribere senatus voluerit. Dio lib. 45. & 46. eadem fere narrat, & senatum à Kalendis Ianua. per triduum habitum, sententiasque dictas & tandem legationem ad Antonium missam fuisse ait. Itaque pridie Nonas Ianuar. factum senatus consultum fuit, vt Ser. Sulpicius, L. Piso, & L. Philippus cum mandatis ad Antonium proficiscerentur. quam rem M. Tullius eodem die in concione exposuit, habita oratione, quam sexta Philippica comprehendit. de legatis vide ep. 8. lib. 11. 4. & 24. libr. 12. Famil. Cùm legati ad Antonium missi exspectarentur, eiusq; amici responsa illius confingerent,

gerent, M. Tullius metuens, ne senatorum animi ad pacem inclinarent, habuit in senatu Philippicam septimam. in qua pacem tribus de causis dissuadet: Primùm, quia sit turpis; deinde, quia periculosa; postremò, quia esse non posſit. In legatione Ser. Sulpicius mortem obijt: Piso & Philippus Romam reuersi ab Antonio ad senatum intolerabilia postulata retulerunt, ep. 4. lib. 12. Famil. Dio lib. 46. Tumultus interim à senatu fuit decretus, cùm belli nomen in sententia poni quibusdam non placeret. id quod Cicero Philippica octaua reprehendit. quam ante Idus Martias in senatu dixit, grauiter inuehens in Q. Fufium Calenum, qui Antonio studebat. Deinde, cùm de ornando Ser. Sulpicio in senatu ageretur, Cicero nonam Philippicam dixit, suadens, vt Sulpicio statua pedestris ænea in rostris poneretur. quam sua ætate pro rostris Augusti exstitisse, Pōponius de Origine iuris testatur. M. Brutus anno superiore ex Italia in Græciam profectus, cùm Athenas venisset, adolescentes nobiles Romanos, quorum magna multitudo illic bonarū artium causa erat, sibi adiunxit. in his fuit M. Ciceronis filius: quem Brutus, vt Plutarchus scribit,

sum-

ſummis laudibus efferebat, inquiens,ſe il-
lum ſiue vigilaret,ſiue dormiret,admirari,
quòd animus in eo tam generoſus, tan-
tumque odium tyrannorum eſſet. Brutus
inde in Macedoniam tranſgreſſus, Cice-
ronem filium ſecum duxit,eoq́ legato v-
ſus multa feliciter geſsit,vt Plutarchus in
Bruto teſtatur,& Brutus in epiſtola ad Ci-
ceronem patrem,quę nunc eſt quarta libri
qui ad Brutum exſtat,ita ſcribit:Cicero fi
lius tuus ſic mihi ſe probat induſtria, pati-
entia, labore, animi magnitudine, omni
deniq; officio, vt prorſus nunquam dimit
tere videatur cogitationem, cuius ſit fili-
us. Vt vel hinc eorum imperitia(ne quid
grauius dicam) arguatur, qui verum eſſe
non putant,quod Cicero lib. 2. de Offici-
js ait,filium bello ciuili à Pompeio alæ al-
teri præfectum, magnam laudem & à ſum
mo viro & ab exercitu conſecutum fuiſſe
equitando,iaculando, omniaq; militari la
bore tolerando.Sed ad propoſitum.Venit
M. Brutus in Macedoniam, cùm Q. Hor-
tenſio decedenti C. Antonius Marci fra-
ter ſuccederet. Sed Hortenſius exerci-
tum, quem dilectu habito conſcripſerat,
Bruto tradidit. legio etiam, quam L. Piſo
legatus Antonij ducebat, Ciceroni filio ſe

tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertitò, alter eum quæstorem, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, ſeſeq; ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adoleſcens à legato Syriaco, qui à Plutarcho Cinna vocatur, abduxit. P. Vatinius, qui Dyrrhachium occupauerat, portas Bruto aperuit, & exercitum tradidit. C. Antonius ſe Apolloniam recepit, Cicero Philip. 10. Plutarchus in Bruto, & Dio li. 47. His de rebus Brutus litteras publicè miſit, quas C. Panſa conſul coacto ſenatu recitauit, & Brutum oratione ſua ornauit. Sed Q. Fufius rogatus ſententiam, Brutum oppugnauit. contra quem Cicero tum Philippicam decimam dixit. quam Brutus epiſt. 4. de litteris ſuis habitam eſſe contra Calenum ait. Erat Apolloniæ adhuc C. Antonius cum ſeptem cohortibus, Philip. 10. Inde Buthrotum contendens in itinere primum tres cohortes amiſit, quas Brutus concidit: deinde, prœlio cum Cicerone filio ad Byllidem commiſſo, victus in Bruti poteſtatem venit, vt Plutarchus in Bruto ſcribit. Antonium Brutus ſecum diu honorificè habuit, víq; eo, vt magiſtratus inſignia illi non adimeret. quam eius clementiam Cicero in epi-
ſtolis

stolis ad eum scriptis sæpe accusat. Sed, cùm Antonius Apolloniam teneret, ante Kalend. Aprilis Romam allatum fuit de morte C. Trebonij, quem P. Dolabella Smyrnæ, verberibus ac tormentis quæstione publicę pecunię per biduum habita, interfecit, Cicero Philip. 11. & Dio l. 47. Itaq; Dolabella à senatu hostis iudicatus fuit. Postridie, cùm in senatu ageretur de Impe ratore deligendo, qui bello Dolabellam persequeretur, L. Cęsar censuit, P. Seruilio hoc bellum extra ordinem mandandum esse: alijs nonnullis placuit, vt consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortirentur. Cicero sententiam rogatus Philippicam vndecimam dixit. in qua primum Trebonij casum deplorans Dolabellæ & Antonij crudelitatem accusat: deinde, duabus illis sententijs refutatis, censet, vt Dolabellam C. Cassius bello persequatur. quam sententiam se repugnante & irascente Pansa dixisse, ad Brutum scribit ep. 5. ea sententia dicta, quæ facile valuisset, nisi Pansa vehementer obstitisset, productus fuit in contionem à tribuno pl. M. Seruilio, eandemq́; rem ad populum summa contentione egit, epist. 7. lib. 12. Fam. Extremo anno superiore tur-

binis vi ſimulacrum, quod M. Cicero ante cellam Mineruæ pridie, quàm in exſulium iret, poſuerat, diſsipatum membris pronum iacuit, fractis humeris, brachijs, capite, mortem Ciceroni portendens, vt Obſequens, & Dio lib. 45. ſcribunt. Quinquatribus, id eſt. XIV Kal. Aprilis ſenatus decreuit, vt hæc Ciceronis Minerua, cuſtos vrbis reſtitueretur, ep. 25. l. 12. Famil. Dein de illata pacis mentione ab Antonij amicis, ſenatus legatos ad eum decreuit M. Ciceronem, & P. Seruilium. Sed, cùm eam legationem fruſtra fore Cicero videret, habuit in ſenatu Philippicam duodecimam. in qua legationem diſſuadet, ſeq; ad eam obeundam idoneum non eſſe demonſtrat. Meminit huius legationis Dio quoque lib. 46. Panſa deinde initio menſis Aprilis, vt arbitror, ad bellum profecto, M. Aemilius Lepidus (qui, auctore Paterculo, pontifex max. in C. Cæſaris locum furto creatus, decreta ſibi Hiſpania adhuc in Gallia morabatur) Romam ad ſenatum miſit. ad pacem cum Antonio faciendam cohortans. ea de re cùm in ſenatu ageretur, multi pacem ſuaſerunt, quòd incertus exitus belli eſſet, & quòd Lepidus ad pacem hortaretur, qui exercitu cogere poſ-

ſet.

ſet. tum M. Tullius rogatus ſententiam, Philippicam XIII in ſenatu dixit. in qua aduerſariorum rationes confutans, pacem cum Antonio & Antonianis eſſe non poſſe docet: & Antonij animum ex litteris ad Hirtium & Octauianum miſsis declarat. Cicero tum quoque ad Lepidum miſit epiſt. 27. libr. 10. Famil. in qua illum, ne ſe in iſtam pacificationem interponat, hortatur. Poſt profectionem Panſæ conſulis turbulentiſsimum tempus fuit, cum D. Brutus Mutinæ vix iam ſuſtineret. itaque cum triſtis à Mutina fama manaret, omnesque aut fœdiſsimam mortem, aut miſerabilem fugam cogitarent, inflati lætitia atque inſolentia impij ciues famam diſsipauerunt, Ciceronem pridie Vinalia cum faſcibus deſcenſurum eſſe. Interim XVII Kal. Maij, vt Galba ad Ciceronem ſcribit epi. 30. lib. 10. Fam. ſeu, vt Ouidius li. 4. Faſt. indicat, XVIII Kal. Maij, Antonius prœlio ad Mutinam ſuperatus eſt. Habuit paucis diebus pòſt contionem Romæ P. Appuleius tribunus pl. in qua cum liberare Ciceronem ſuſpicione faſcium vellet, vna voce cuncta contio declarauit, nihil eſſe à M. Tullio vnquam de Rep. niſi optimè cogitatum. Duabus tribusúe horis

pòst optatissimi nuntij & litteræ de victoria Mutinensi venerunt. quo tempore tantę multitudinis, quantam vrbs capiebat, ad Ciceronem concursus est factus. à qua ille maximo clamore atq; plausu in Capitolium deductus, & in rostris collocatus, domum inde reductus est. Hæc sunt apud Ciceronem Philip.14. ep.2.6.& 7.ad Brut. & ep.30. libr.10. & 6. libr.12. Famil. Pridie Vinalia, id est X Kal. Maij, Cicero habuit Philippicam decimam quartam. in qua supplicationem dierum quinquaginta, trium Imperatorum Pansæ, Hirtij, & Cæsaris nomine ob Antonium hostem superatum decernit: atque ad extremum eos, qui in prœlio ceciderant, laudat, eorumque proximos consolatur. de supplicatione L dierum vide Appianum libr. 3. Cùm Hirtius in prœlio cecidisset, & Pansa ex vulneribus paucis diebus pòst Bononiæ mortuus esset, rumor percrebuit, Ciceronem cos. factum esse, epist. 8. ad Brut. Plutarchus & Appianus scribunt, M. Tullium ab Octauiano ad consulatus petitionem inductum fuisse. V Kal. Maij senatus habitus fuit de ijs, qui hostes iudicati erant, bello persequendis, epist. 9. ad Brut. Dedit eo tempore Cicero plures litteras ad

D.

D. Brutum, & L. Plancum, vt fuſum Antonium perſequerentur. quæ lib. 10. & 11. Fa. exſtant. Interim Antonius fuga tranſgreſſus Alpes, primo ſpe colloquij repulſus à M. Lepido, mox ſæpius in conſpectum veniens militum, per auerſa caſtrorum proruto vallo à militibus receptus eſt, Paterculus lib. 2. Plutarchus in Antonio, Appianus libr. 3. Lepidus ſecum Antonio coniunxit a. d. IIII Kal. Iun. epiſt. 23. libr. 10. Fam. Pridie Kal. Quinct. Lepidus ſententijs omnibus hoſtis à ſenatu iudicatus eſt, ceteriq; qui vna cum illo à rep. defecerant. quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante Kalen. Septemb. poteſtas facta fuit, ep. 10. libr. 12. Famil. epiſt. 16. & 19. ad Brut. & Dio libr. 46. Octauianus Cęſar, vt cognouit Antonium à Lepido receptum, ceteroſque duces & exercitus conſentire pro partibus, cauſam optimatium ſine cunctatione deſeruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factaque quorundam calumniatus, quaſi alij ſe puerum, alij ornandum tollendumque iactaſſent, Suetonius in Auguſto, Paterculus libr. 2. Brutus epiſt. 20. lib. 11. Famil. Tum inter eum & Antonium commercia epiſtolarum, & condicionum facta mentio, quod

Paterculus ſcribit, cumque effeciſſet, vt milites inter ſe iureiurando ſancirent, cum nullo exercitu, qui C. Cæſaris fuiſſet bellum ſe geſturos; quadringentos milites Romam ad ſenatum miſit, qui conſulatum ſibi nomine exercitus depoſcerent: cùm quidem cunctante ſenatu, Cornelius centurio princeps legationis, reiecto ſagulo oſtendens gladij capulum, non dubitaſſet in curia dicere: Hic faciet, ſi non feceritis vos, Suetonius, & Dio libr. 46. vbi addit, Ciceronem ſubieciſſe, Si ita conſulatum petieritis, eum accipiet. Militibus re infecta ad Octauianum reuerſis, Antonium & Lepidum in Italiam accerſiuit, atque ipſe legiones ad vrbem hoſtiliter admouit, Suetonius, Dio, & Appianus: qui ſcribit, Ciceronem tum ad Octauianum veniſſe, ac paullò pòſt lectica ex vrbe fugiſſe. C. autem Cæſar Octauianus conſul cum Q. Pedio ſtatim factus eſt, vt omnes Annales teſtantur. Conſulatum Cæſarem inijſſe pridie, quàm XX annos impleret, X Kal. Octobris, Paterculus auctor eſt. In Liuiana epitoma lib. 119. legitur, Cæſarem conſulem creatum eſſe, cùm annos XIX haberet. Plutarch. in Bruto ex Octauiani commentarijs refert, ipſum vigeſimum annum

annum egisse, cum consul primum est factus. Eutropius initio lib.7.ait, Cæsarem Romam cum exercitu profectum extorsisse, vt sibi vigesimo anno consulatus daretur. Suetonius in Augusto scribit, eum in ordinatione anni Sextilē mensem è suo cognomine nuncupasse, quòd eo sibi & primus consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Similiter Dio lib.56.tradit, Octauianum XIX die Augusti, eodem, quo primum consulatum ceperat, decessisse. Cæsar Octauianus cos. legem tulit de quæstione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset, Liuius lib. 120, Appianus lib.3. Dio lib. 46. Auctor legis fuit Octauianus: tulit Q. Pedius collega: vnde lex Pedia nominatur: eaq; omnibus, qui Iulium Cæsarem interfecerant, aqua ignique interdictum est, Velleius li. 2. Suetonius in Nerone. Cōsul factus Octauianus Ciceronē, vt Plutarchus in eius vita scribit, valere iussit, & pace cum Antonio Lepidoque facta copias omnes in vnum locum contraxerunt, ibique imperium Ro. quasi possessionem aliquam inter se diuiserunt. Partiti sunt autem prouincias inter se hoc modo, vt Cæsar vtranque Africam cum Sicilia, & Sardinia; Lepidus Hispanias &

Galliam Narbonensem; Antonius reliquas Gallias haberet, Appianus lib. 4. Dio lib. 46. Inter hos etiam conuenit, vt ipsi triumuiri reip. constituendę per quinquennium essent, & vt suos quisque inimicos proscriberet. in qua proscriptione plurimi equites, CXXX senatorum nomina fuerunt, vt est in epitoma libr. 120. Tu vide Orosium nostrum lib. 6. cap. 18. Cæsarem restitisse aliquamdiu collegis, ne qua fieret proscriptio; sed inceptam vtroque acerbius exercuisse, Tranquillus ait. Maximam vero contentionem, inquit Plutarchus, Ciceronis proscriptio præbuit, cùm Antonius nullam condicionem acciperet, nisi primus ille interficeretur, Lepidus Antonio assentiretur, & Cæsar vtrique repugnaret. Congressus horum trium occultus in triduum fuit apud Bononiam in loco remoto à castris, & flumine circunfuso, vt Plutarchus non solum in Cicerone, sed & in Antonio tradit. Dio quoque lib. 46. scribit, triumuiros conuenisse in parua insula fluminis, quod Bononiam præterlabitur. Appianus initio lib. 4. ait, eos congressos esse ad Mutinam in Lauinij fluuij insula. Sed trium virûm copias ad Bononiam contractas

fuisse,

fuiſſe, Suetonius etiam in Auguſto auctor eſt. & Florus cap. 5. li. 4. tradit, pacem inter tres duces factam apud confluentes inter Peruſiam & Bononiam. Ibi aiunt Cæſarem primis diebus, vt Plutarchus narrat, pro Ciceronis ſalute cum alijs concertaſſe, ac tertio die conceſsiſſe, eiuſque vitam prodidiſſe. fuitque permutatio ita facta: Ciceronem Cæſar, L. Paullum fratrem Lepidus, L. Cæſarem auunculum Antonius proſcribi permiſit. Sed nihil, ait Paterculus, tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæſar aliquem proſcribere coactus eſt, aut ab illo Cicero proſcriptus eſt. Ceſſerat ille ſub aduentum III virorum vrbe, vt ex Liuio Seneca lib. 1. Suaſoriarum refert, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi ſe, quàm Cæſari Caſsium & Brutum poſſe. Primò in Tuſculanum fugerat: inde tranſuerſis itineribus in Formianum, vt ab Caieta nauim conſcenſurus, proficiſcitur. vnde aliquoties in altum prouectũ cùm modo venti aduerſi retuliſſent, modo ipſe iactationem nauis cæco voluente fluctu pati non poſſet, tædium tandem cum & fugæ & vitæ cœpit: regreſſusq; ad ſuperiorem villam, quæ paullò plus mille paſsibus à

mari

mari abest, Moriar, inquit, in patria sæpe seruata. Hactenus Liuius; Plutarchus vero ita: Erat Cicero in Tusculano cum Quincto fratre. Cognita vero proscriptione, Asturam in maritimum Ciceronis fundum proficisci, atq; inde in Macedoniam ad M. Brutum, de cuius victoria læti rumores afferebantur, transire cóstituerunt. Ferebantur lecticis confecti mærore, atq; in itinere subsistentes, iunctis lecticis inter se casum suum deplorabant. Quinctus vero magis angebatur animo, atque inopiæ illi in mentem veniebat: nihil enim secum se domo extulisse dicebat: Marco etiam perexiguum viaticum erat: satius igitur esse affirmabat, Marcum fuga antecedere, se conuasatum domum recurrere. Hoc consilio probato, complexi inter se, multisque lacrymis profusi digressi sunt. Quinctus non ita multis diebus pòst à seruis proditus inquisitoribus vna cum filio suo interfectus est. Ita quidem de Q. Cicerone Plutarchus: Appianus in hanc sententiam: Q. Cicero cum filio comprehensus percussores orabat, vt se ante filium necarent. quod cùm filius contra fieri obsecraret, illi se eorum controuersiam composituros dixerunt. itaq; alij hunc, alij illum arripientes

rlpientes eodem ſigno ambos ſimul occiderunt. Dio lib. 47. ita: Q. Ciceronem M. fratrem filius de medio remouit, &, quantum in ipſo fuit, ſeruauit. nam & patrem occultauit, vt inueniri non poſſet, & ea de cauſa tormentis omnibus excruciatus indicium nullum fecit. ſed pater, re intellecta, tum admiratione filij, tum miſericordia adductus, vltro prodijt, ſeq́; ipſe percuſſoribus tradidit. Redeamus nunc ad Plutarchum. Cicero, inquit ille, Aſturam delatus, nauem, quam nactus fuit, ſubito conſcendit, & oram legens Circæum vſq; vento peruenit. Inde ſoluere gubernatores cùm pararent, vel maris metu permotus, vel Cæſaris fidem non plane deſperans, in terram egreſſus eſt: & millia paſſuum XIII fere pedibus Romam verſus progreſſus, animi pendere cœpit, ſententiaq́; mutata rurſus ad mare deſcendit; ibiq́ue noctem grauibus & incertis cogitationibus traduxit: adeò, vt in animo haberet, Cæſaris domum clam ingredi, ſibiq́ue ante lares eius manus inferre, atque ita furiales intemperias illi impingere. Sed ab ea ratione cruciatus metu depulſus, alia rurſus tumultuoſa conſilia in pectus inſtituit, & ſeruis ſe ad Caietam deportandum na-

uigio

uigio commisit: vbi prædia habebat, & blandum æstate Etesiarum diebus perfugium. est ibidem supra mare sacellum Apollinis: vnde corui cum clangore ad Ciceronis nauem, quæ ad litus appellebatur, confertim aduolarunt, atque ex vtraque parte antennæ insidentes partim crocitarunt, partim rudentum capita rostris tutuderunt: idque signum omnibus infaustum est visum. Cicero tamen egressus in villam se recepit, & quieti dedit, ibi coruorum magna pars tristi voce ad fenestram assedit: vnus in lectum deuolauit, & rostro vestem, qua Cicero tectus erat, paulatim ab ore ipsius remouit. De eadem re Valerius libr. 1. cap. 4. M. Cicerone mors imminens auspicio prædicta est: cùm enim in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eo vsque morsu tenuit, donec seruus, ad occidendum eum milites venisse, nuntiaret. hactenus Valerius: ex quo perspicuè cognoscitur, apud Plutarchum ἐς καπύας mendose, non pro Capua, sed Caieta legi. quamuis Appianus Capuam nominet, ad quam fuerit hæc Ciceronis villa, in qua aduentantibus

bus inquiſitoribus à coruis è ſomno excitatus ſit. Sequitur in Plutarcho: Serui hæc aſpicientes ſuam ipſi ignauiam damnarunt, ſi herilis cædis ſpectatores eſſe ſuſtinerent; cumq́; beſtias domino opem ferre, ac pro indigno eius caſu ſolicitas eſſe viderent, ipſi eum non defenderent; partim precibus, partim vi impoſitum lecticæ ad mare detulerunt. Interim percuſſores cum miniſtris superueniunt, Herennius centurio, & Popillius tribunus militum, quem parricidij reum Cicero olim defenderat.

De Popillio hoc multa Seneca in Declamationib. & Suaſorijs. de eodem Valerius lib. 5. cap. 3. M. Cicero C. Popillium Lęnatem Picenæ regionis, rogatu M. Cœlij, non minore cura, quàm eloquentia defendit: eumq́; cauſa admodum dubia fluctuãtem, ſaluum ad penates ſuos remiſit. hic Popillius poſtea nec re, nec verbo à Cicerone læſus, vltrò M. Antonium rogauit, vt ad illum proſcriptum perſequendum & iugulandum mitteretur: impetratisq́ue deteſtabilis miniſterij partibus, gaudio exultans Caietam cucurrit, & virum, omitto quòd ampliſsimæ dignitatis, certè ſalubri ſtudio (ita lego è manuſcriptis) præſtantis officij priuatim ſibi veneran-

dum

dum, iugulum præbere iussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram, per summum & securum otium amputauit: eaq; sarcina, tanquam opimis spolijs, alacer in vrbem reuersus est: neq; ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat.

Sequitur apud Plutarchum: Percussores cum fores clausas inuenissent, eas effregerunt: cumque Cicero non appareret, & ij, qui intus erãt, scire se, vbi esset, negassent, aiunt adolescentem quendam, à Cicerone in bonis litteris & disciplinis educatum, Quincti fratris libertum, Philologum nomine, tribuno dixisse, lecticam per siluestres & opacas ambulationes ad mare deferri. Tribunus igitur cum paucis comitibus circum ambulationes ad exitum cucurrit: Herennius recta per easdem accurrit. quod vbi Cicero animaduertit, seruos lecticam ibi deponere iussit. Satis inquit Liuius, constat, seruos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticam, & quietos pati, quod sors iniqua cogeret, iussisse. Appianus scribit, multos discurrisse quærentes, num alicubi Cicero visus esset: cumque alij bene-

beneuolentia & misericordia permoti, eum in alto esse dixissent, clientem Clodij acerrimi inimici Ciceronis Popillio Lęnati tribuno militum indicasse viam, qua lectica deportabatur. eo illum irrupisse, & cum seruos longè plures, quàm ipse secum habebat, ad dimicandum paratos vidisset, callidè exclamasse, Tribuni, qui in extremo agmine sunt, ingrediantur. tum seruos maiorem multitudinem exspectantes perterritos fuisse. Cicero, ait Aufidius Bassus apud Senecam, paullum remoto velo, postquam armatos vidit, ego vero consisto, ait: accede veterane, &, si hoc saltem potes recte facere, incide ceruicem. trementi, deinde dubitantique, quid si ad me, inquit, primum venissetis? Brutidius Niger apud eundem: Elapsus interim altera parte villæ Cicero lectica per agros ferebatur. sed vt vidit appropinquare notum sibi militem Popillium nomine, memor defensum à se, lætiore vultu aspexit. at ille, victoribus idipsum imputaturus, occupat facinus, caputque decisum, nihil in vltimo fine vitæ facientis, quod alterutram in partem posset notari, Antonio portat, oblitus se paulò ante defensum ab illo, Prominēti, inquit Liuius. ex lectica, prębentique immotam

ceruicem, caput præcisum est, nec satis stolidæ crudelitati militum fuit, manus quoque, scripsisse aliquid in Antonium exprobrantes, præciderunt. Plutarchus: Cicero mentum, ita vt consueuerat, tangens, in percussoribus oculos constanter fixit, squaloris plenus, & capillo demisso, macieque ob solicitudines confectus, vsque eò vt plurimi Herennio eum iugulante capita obnuberent. Occisus est præbens ceruicem extra lecticam cum annum iam LXIIII ageret. Præcidit illi iussu Antonij caput & manus, quibus Philippicas scripserat. Vixit, ait Liuius, tres & LX. annos: vt, si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri posset. Eusebius: Cicero in Formiano suo ab Herennio & Popillio occiditur LXIIII ætatis suæ anno. Appianus: Occiso Cicerone quidam equis, alij nauigijs incitatis properabant Antonio hunc nuntium perferre, eique in foro sedenti Lęnas caput, & manum eminus ostendit. quo ille maximè lætatus, tribunum militum coronauit, & HS decies centena millia ei pro maximo præmio dedit, quòd summum & infensissimum suum inimicum occidisset. Plutarchus: Cùm membra Ciceronis Romam perlata essent, Antonius, qui tum forte

te comitia habebant, ijs visis exclamauit, Proscriptionem iam peractam esse: caput autem & manus pro rostris poni iussit, spectaculum horrendum Romanis, qui se non Ciceronis vultum, sed imaginem animi Antonij videre putabant. Dio lib. 47. Vbi Ciceronis caput allatum fuit, Antonius, multis & grauibus probris illatis, illud pro rostris loco præ alijs conspicuo poni iussit, vt vnde in ipsum verba faciens auditus fuerat, ibi caput eius cum manu dextra, quæ simul præcisa fuerat, conspiceretur. Fuluia verò caput, antequam auferretur, in manus sumsit, atque atrocibus verbis illudens & conspuens genibus suis imposuit, & linguam ex ore extractam acubus, quibus ad capitis ornatum vtebatur, compunxit, additis multis ijsque execrandis opprobrijs. Liuius: Ita relatum caput ad Antonium, iussuque eius inter duas manus in rostris positum, vbi ille consul, vbi sæpe consularis, vbi eo ipso anno, aduersus Antonium, quanta nulla vnquam humana vox, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat: vix attollentes lacrymis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant. Cremutius Cordus: Præcipue tamen soluit pectora om-

nium in lacrymas gemitusque visa ad caput eius deligata manus dextra, diuinę eloquentiæ ministra : ceterorumque cædes priuatos luctus excitauerunt. illa vna communem. Mortem Ciceronis versibus elegantissimis deplorauit Cornelius Seuerus: in quibus sunt qui sequuntur:

Abstulit vna dies æui decus, ictaq; luctu
Conticuit Latiæ tristis facunda linguæ,
Vnica solicitis quondam tutela, salusq;
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq; togæq;.
Publica vox eius æternùm obmutuit armis.
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Caniciem, sacrasq;, manus, operumq; ministras
Tantorum pedibus ciuis proiecta superbis
Proculcauit ouans, nec lubrica fata Deosq;
Respexit: nullo luet hoc Antonius æuo..

Paterculus post narratam cædem M. Tullij, in hęc verba erumpit: Nihil tamen egisti, M. Antoni, mercedem cælestissimi oris & clarissimi capitis abscisi numerando, auctoramentoq; funebri ad conseruatoris quondam reip. tantique consulis irritando necem. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem solicitam, & ætatem senilem, & vitam miseriorem te principe, quàm sub te triumuiro mortem : famam vero gloriamque facto-

rum

rum atque dictorum adeo non abstulisti, vt auxeris. Viuit, viuetque per omnem sæculorum memoriam: dumque hoc vel forte, vel prouidentia, vel vtcunque constitutum rerum naturæ corpus, quod ille pæne solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentia illuminauit, manebit incolume, comitem æui sui laudem Ciceronis trahet: omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur: citiusque in mundo genus hominum, quàm huius nomen, cadet. Ciceronem hoc anno VII Idus occisum esse, testimonio Tironis liberti scribit Tacitus in dialogo de Oratorib. intelligo autem Idus Decembris, quoniam Triumuiri inierunt V. K. Decembris, vt est in lapide Colotiano. Vixit igitur Cicero annos LXIII, menses XI, dies V. siue annos LXIV, minus XXVI, diebus.

Nunc ad extremum illud addam, quod Desiderius Lignamineus Patauinus ante annos sedecim diuulgauit. Cùm anno Christi M.D.XLIV. K. Decemb. Angelus Apulus Minorita in Zacyntho insula Venetorum, quę in mari Ionio Epiro adiacet, apud sacellum D. Mariæ Gratiosæ, non longe à littore maris, Cœnobij fundamenta age-

ret,ſepulcrum antiquiſsimum reperit cum hac inſcriptione: M. TVLLI CICERO HAVE. ET TV TEPTIA ANTΩNIA. in eodem ſepulcro inuentæ ſunt duæ vrnæ vitreæ, vna maior cinerum, altera minor lacrimarum, vt volunt. in maioris fundo erat vitro inſcriptum: AVE MAR. TVL. Hoc monumentum ibi in ſacrario templi adſeruatur, & Ciceronis noſtri eſſe putatur. verum in huiuſmodi rebus mihi Epicharmi cantilenam illam, μέμνασο ἀπιστεῖν ad aurem. vtranque inſuſurrari facilè patior: cùm præſertim in Epitaphio, quodam, quod in libro manuſcripto ἀδεσπότου legi, Arpinatem Ciceronem lapide extra Caietam ſeruari, inueniam, quem Lignamineus à ſeruis crematum, & in Zacynthum delatum fuiſſe putat.

FINIS.

Εἰς τὴν τοῦ Κικέρωνος ἱστορίαν παρὰ
Φραγκίσκου τοῦ Φαβρικίου τεχνηναμένην.

ἱστορίην Κικέρωνος ὃν ἱστορέειν πόθος ἴσχει,
Τὴν δὴ ἀπὸ Πλουτάρχου λώϊον οὐκ ἐδάη,
ἢ παρὰ Φαβρικίου λογοτέχνονος, ἰθυντῆρος,
Ῥήτορος, ἱστορικοῦ, καὶ κικερωνοφίλου.
Εἷς γὰρ ὅλον κικέρωνος ἑλιξάμενος θαμὰ κῆπον,
ὅρμος ὅλος κικέρων εὐεπίης ἐφάνη.

Μά-καρ-ὅλος οὐθὲν-ᾧ-βίος.

FRANC.

FRANC. FABRICIVS
Materno Cholino S.

Dedisse me operam, vt altera hæc editio Historiæ Ciceronis non solum auctior, sed & nitidior exiret, tu, mi Materne, optimè nosti. qua de causa quò sæpius operæ tuæ à meo exemplari discesserunt, cùm permulta aliter atque ego consueui scripserunt, mea ratione spreta suam secuti sunt, integra mutilarunt & quasi decurtarunt, eò minus librum mihi placere scire debes. Te tamen omni culpa libero, quem & absuisse & meæ voluntatis studiosissimum esse cognoui. Præcipua errata inter recognoscendum notaui: quæ hoc modo corigi debent.

Pag.	ver.	lege.
1.	19.	legibus. Patrem.
7.	2.	cuius rei.
9.	9.	Quinctilianus.
11.	15.	Hotomanus.
13.	19	Veronæ fluuium.
15.	2.	& Glaucia.
	11.	A Saturnino.
22.	25.	idem nominatur.
25.	5.	exstitisse.
28.	25.	Balearici filiæ.
36.	2.	Mitylenis.
38.	19.	ferret, vrbe.

Pag.

Pag.	ver.	Lege.
39.	9.	P. Clodij patri.
	11.	ait. Tum.
40.	8.	P. Crassi, L. Caesaris.
	26.	Iulio Caesare.
45.	27.	scimus. id tamen.
47.	28.	C. MARIVS.
54.	17.	post menses.
55.	12.	dominantis opes.
	16.	est de audacia.
57.	8.	Cicero ante.
58.	26.	instituto, vel.
63.	19.	formidolosissimumq́;.
78.	4.	vt iterum.
85.	22.	sint. de aedilitate.
86.	9.	antiquiorem.
90.	22.	dimisit, partem.
94.	17.	ἐξελευθερωσάντων.
96.	4.	repetundis.
	23.	ipsius, si absolutus.
99.	27.	praetor, &.
102.	1.	in prouinciam ire noluit.
107.	17.	vt Dio scribit.
108.	7.	inflatus Catilina Antonij.
111.	18.	Ius omne.
112.	1.	honorum iure.
	20	Prouincias senatus cons.
113.	23.	Aelia & Fufia.
115.	17.	nefarios.

Pag.	ver.	Lege.
115.	23.	Licinius.
118.	26.	conquieuit.
123.	vlt.	affuit, pro Murena.
182.	16.	Metellinam.
146.	20.	mutaret. Prome.
166.	28.	Q. Ancharius.
167.	27.	Pompeum & Ciceronem.
190.	20.	sermo de finibus.
193.	24.	L. Paullus.
	25.	cognita, Cicero.
206.	11.	cognouisset. quare.
207.	17.	tribunopl.
209.	11.	moneretur.
211.	6.	ep.7.l.9.ad Fam.
65.	18.	ignobilitatem.
99.	21.	vi orationis.
157.	14.	P. Seruilij.
172.	11	ἐπὶ δεδουλωμένοις.
252.	19.	profusis.
254.	16.	M. Ciceroni.

INDEX

Index primus locorum Ciceronis, qui in huius historiæ explicatione citantur, & illustrantur.

Quarto.

Pag.

IN.

INDEX SECVNDVS EORVM, QVAE AD M. TVLLIVM *Ciceronem pertinent.*

dioeceſes

S Catonis

E.

Græcos

Togam

INDEX

INDEX TERTIVS COMMVNIS RERVM OMnium: in cuius deſcriptione prænominum ratio nulla eſt habita.

A.

Afri

Pyra-

Bithy-

Cotta

G.

H.

Heluia

K.

K.

L.

P.Lici-

R.

T.

L. Va-

Vola-

F I N I S.

[illegible]

16. Junij. 1681. S. yus propter. Rogas.

